

İSLAM İKTİSADI 2022 SEÇKİSİ

AHLAK

AKİT

BORÇ

BORSA

ENFLASYON

FAİZ

FİNTECH

İNFAK

İSLAM İKTİSADI

İSLAMİ FİNANS

İŞ AHLAKI

KARZ-I HASEN

KATILIM BANKACILIĞI

KRİPTO PARA

MİKROFİNANS

MURABAHA

REFAH

**ADİL BİR DÜNYA BEREKETLİ
BİR İKTİSAT İÇİN!**

İslam İktisadı Yıllık Seçki: 2022

islamiktisadi.net, özgün paylaşımlarla İslam iktisadı ve finansı alanının gelişimine katkı sağlamak amacıyla İKAM bünyesinde faaliyet gösteren bir web sitesidir. islamiktisadi.net'te İslam iktisadı ve finansı alanındaki güncel haberler ve etkinlik duyuruları, kitap değerlendirmeleri, kitap tanıtımları, söyleşiler, tartışma ve araştırma dosyaları ve daha fazlası paylaşılmaktadır. islamiktisadi.net okuyucuları için hazırlanan seçkide 2022 yılı içerisinde paylaşılan yazılardan kategorik olarak bir derleme yapılarak okuyucunun alanı kategorik ve bütünsel bir şekilde izlemesi hedeflenmiştir.

Yayın & Danışma Kurulu	: Lütfi Sunar
Editör	: Sümeyra Aydın
Hazırlayanlar	: Mehtap Nur Öksüz, Sümeyra Aydın
Tasarım	: Seyfullah Bayram, Betül Berra Kurt

İLKE Vakfı, toplumsal meselelerle ilgili bilgi, politika ve strateji üreten, karar alıcılara yol gösterecek araştırmalar yapan ve gelecek için gerekli birikimin oluşmasına katkı sağlayan bir sivil toplum kuruluşudur.

İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM) "İslam iktisadı" düşüncesinin küllü bir şekilde inşası için yetkin fikir ve teorilerin üretilmesini teşvik etmeyi ve yeni çalışmalara zemin teşkil etmeyi amaçlamaktadır.

İLKE Vakfı, İslami ve insani değerleri yaşatmak ve yaşanmasına vesile olmak amacıyla kurulmuştur.

1980’li yıllarda başlayan yolculuğumuz çeşitli duraklardan sonra İLKE Vakfı’nın kuruluşuyla yeni bir vecheye büründü. Bugüne kadar çok sayıda faydalı organizasyonun kuruluşuna destek verdik. Şimdi de çatımız altında yer alan kuruluşlar ve merkezler ile topluma katkı yapmak üzere faaliyetlerimizi derinleştirmek için çalışıyoruz.

İLKE olarak Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu alanlarda bilgi, politika ve strateji üretmekte, karar alıcılara yol gösterecek araştırmalar yapmakta ve gelecek için gerekli birikimin oluşmasına katkı sağlamaktayız. Eğitim, iş ahlakı, sivil toplum, hukuk ve yönetim alanlarında şimdiye kadar gerçekleştirdiğimiz çalışmalarla hem kamuda hem de sivil alanda katkılar sağladık.

Her biri alanlarında öncü ve önemli faaliyetler yapan İلمي Etüdder Derneği (İLEM), Yaygın Eğitim ve Kültür Derneği (YEKDER), Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği (İGİAD), İLKE çatısı altında yer almaktadır. Ayrıca vakıf bünyesindeki İslam İktisadi Araştırma Merkezi (İKAM), Eğitim Politikaları Araştırma Merkezi (EPAM), Toplumsal Düşünce ve Araştırmalar Merkezi (TODAM) ve Sivil Toplum Akademisi (STA) ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerini sürdürmekteyiz. Tüm çalışmalarımızda toplumu tanıma ve anlamayı; sosyal ihtiyaçlardan haberdar olarak iş üretmeyi, çözüm odaklı faaliyetler yapmayı kendimize şiar edindik. Bu bağlamda sadece belli bir topluluğun sorunlarıyla değil tüm insanlığın meseleleriyle ilgileniyoruz.

İlkeli duruşla yarınlar daha güçlü hazırlanmanın önemine inanıyoruz...

İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM) İslam iktisadı alanında giderek genişleyen talep ve ihtiyacı karşılayabilmek amacıyla İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı çatısı altında kurulmuş bir araştırma merkezidir. Ülkemizde ve dünyada genel olarak İslam iktisadı çalışmaları sınırlı kalmakta ve çalışmaların çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Kapitalist sisteme dair bütün antitezler gün geçtikçe çürütülmekte ve bu adaletsiz sisteme karşı çare olacak bir alternatif geliştirilememektedir. İslam iktisadı, önerdiği sistem ve uygulamalarla daha adil bir iktisadi hayat ve bölüşüm sağlama potansiyeline sahiptir. Zira İslam iktisadının çabası ve iddiası inançtan kaynaklanmaktadır ve bu öğretisi Müslümanlara yaptıkları ve söyledikleri bakımından sorumluluklar yüklemektedir. Bu bağlamda, geçmiş birikimlerin ışığında, yeni çalışmalara yoğunlaşarak yetkin araştırmacıların bu alana yönelmesine ihtiyaç duyulmaktadır. İKAM gerçekleştirdiği faaliyetlerle “İslam iktisadı” düşüncesinin külli bir şekilde inşası için yetkin fikir ve teorilerin üretilmesini teşvik etmeyi ve yeni çalışmalara zemin teşkil etmeyi amaçlamaktadır.

Bu doğrultuda ders/okuma grupları, yoğunlaştırılmış seminerler, araştırma ve ülke raporları, çalışma tebliğleri ve araştırma notları, İslam iktisadı atölyesi serisi, yuvarlak masa toplantıları, konferanslar, İslam iktisadı bibliyografya projesi, İslam iktisadı temel eğitim programı İKAM’ın gerçekleştirdiği faaliyetler arasındadır. Kurmuş olduğu İktisat Yayınları ile yayın alanında da faaliyetlerine devam eden İKAM, verdiği İslam İktisadı ödülleri ile de bu alana emek veren araştırmacı ve kurumları da teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Gerçekleştirilen ders/okuma grupları, ilgili literatürün ve alanın temel meselelerinin araştırmacılar tarafından eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmasına ortam hazırlamaktadır. Yoğunlaştırılmış seminer programları ile İslam iktisadının belli bir çalışma alanında uzmanlaşmış akademisyenler, ilgililere çalışmalarını sunma imkânı bulmaktadır. Araştırma ve ülke raporları özellikle belli temel meseleleri ve bölgeleri ele alan özel raporlar olup, ilgili alanda çalışan araştırmacılar için bir literatür oluşturmaktadır.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

BİYOGRAFI

Hakikatin İzinde Bir İsim: Sabri Orman	1
Hocaların Hocası: Sabahattin Zaim	6

KÖŞE YAZISI

İslam İktisadı ile Yeniden Başlarken <i>Saim Kayadibi</i>	10
TOKİ'nin Sosyal Konut Projesi Bağlamında Vadeli Satım Bedeli Belli Olmayan Konut Satımının Fikhi Açıdan Değerlendirilmesi <i>Soner Duman</i>	13
Ekonomik Dezenformasyon ve Demokratik Ekonomi <i>Yunus Emre Aydınbaş</i>	24
Borçlarda Enflasyon Farkının Alınması Meselesine Dair Bir İnceleme <i>Zeyneb Hafsa Orhan</i>	28
Kamu Borçlarında Mevcut Görünüm <i>Şükrü Çağrı Çelik</i>	34
Kripto Varlık ve Kripto Para Meselesi (Fikhi Açıdan) <i>Murat Şimşek</i>	39
Kur Korumalı Mevduat Hesabı Kimi Koruyor? <i>Yunus Emre Aydınbaş</i>	44

KİTAP DEĞERLENDİRME

Osmanlı Dünyası ve Batı Ekonomisi - Medeniyet, İktisat ve Ahlak <i>Yunus Özdemir</i>	47
İslami Finansa Din Âlimleri <i>Yunus Özdemir</i>	50
Global Piyasalar - Dünü Bugünü Yarını <i>Yunus Özdemir</i>	53

RÖPORTAJ

Brandon Hall Excellence Awards 2022'de Dört Ödül Sahibi Albaraka Türk Katılım Bankası İle Röportaj	56
--	----

TEMEL KAVRAMLAR

Stagflasyon Nedir?	59
Murabaha Sukuk Nedir?	66
Sosyal Finans Nedir? <i>Ali Can Yenice</i>	68
Finansal Kiralama (Leasing) Nedir?	71

Diğer Yazılar

73

Giriş

islamiktisadi.net, İslam iktisadı ve finansı alanının gündemini yakından takip eden ve takip etmek isteyenlere derinlikli bir bakış açısı sunan ve entelektüel ve akademik tartışma ortamına katkı sağlayan dijital bir yayındır.

İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM)olarak yayıncılığın dijital dünyaya uyum sağlamaya başlaması ile birlikte İslam iktisadı ve finansı alanında sürdürülen çalışmalarını ilgililerle paylaşmak için web sitesi kurduk.

Sitede İslam iktisadı ve finansı alanına dair güncel haberler, duyurular, etkinlikler, kitap değerlendirmeleri, kitap tanıtımları, özgün söyleşiler, tartışma ve araştırma dosyaları, makaleler, analizler ve daha fazlası okuyucular ile paylaşıyoruz. Bunların yanı sıra site alanında uzman kişilerin kaleme aldığı köşe yazılarının, İslam iktisadına dair kavramların, özgün söyleşilerin, röportajların ve Youtube programlarının yayınlandığı kapsayıcı bir platform olma özelliğine sahip.

Haber kategorisi ile ziyaretçiler, alanın gündemini yakından takip etme imkânı bulurken, etkinlik kategorisi ile ziyaretçilerin İslam iktisadı alanında gerçekleşecek her türlü etkinlik ve faaliyetlerden haberdar olması amaçlanıyor. Bu kategoride alanla ilgili panel, konferans, seminer, söyleşi, sempozyum, çalıştay, rapor sunumları, basın toplantısı, atölye, açılış gibi faaliyetlere ilişkin bilgiler yer alıyor.

Sitenin İslam iktisadı ve finansı alanında çalışma ve araştırmalar yürüten tüm diğer kurum ve kuruluşların, araştırma merkezlerinin ve genç araştırmacıların tecrübe kazanmalarına ve kolektif çalışmalarla değer üretmelerine ortam hazırlayacak bir platform hâline gelmesini amaçlıyoruz.

islamiktisadi.net'te İslam iktisadıyla ilgili paylaşılan farklı kategorilerde ürettiği özgün içerik ve paylaşımlarıyla İKAM'ın misyonu ve vizyonu çerçevesinde İslam iktisadı ve finansı alanının gelişimine katkı sağlamayı hedefliyoruz. Böylece ziyaretçilerin İslam iktisadı alanında gerçekleşecek her türlü çalışma, görüş, etkinlik ve faaliyetten haberdar olması niyetindeyiz.

Sitede yapılan paylaşımlar ile daha fazla kişiye ulaşılarak İslam iktisadı ve finansı alanının gelişimine katkı sağlamayı ve gündemi yakından takip ederek "blog web site" formatında bu alana öncülük etmeyi ve alanda en sık ziyaret edilen site olmayı amaçlıyoruz. Kurmayı planladığımız mobil uygulama sayesinde ise tüm hedeflerimize daha etkili bir şekilde ulaşma niyetindeyiz.

islamiktisadi.net'in, İslam iktisadı ile ilgili yayın ve içerikler üreterek İKAM'ın misyonu ve vizyonu çerçevesinde alanın gelişimine katkı sunacağına inanıyoruz.

2022'de islamiktisadi.net

2022 Site İstatistikleri

710	Paylaşılan Toplam Yazı Sayısı	53.204	Toplam Oturum Sayısı
224.624	Toplam Gösterim Sayısı	36.212	Yeni Kullanıcı

MİKROFİNANS
AKİT İKTİSADI
SUKUK TEKAFÜL İSLAM ENFLASYON
SOSYAL ADALET TASARRUF. İSLAM FAİZ RİSK
VERGİ

islamiktisadi.net

BORÇ PARA KATILIM ZEKAT KARZ-I HASEN İŞ AHLAKI
FİNTECH BANKACILIĞI TİCARET BORS KRIPTO AHLAK MURABAHA İSLAMİ
İNFAK

Hakikatin İzinde Bir İsim: Sabri Orman

20 Ekim 2022

Cengiz Kallek

“Araba yolunun olmadığı köyümüze değen ilk araba lastiği kaymakamın aracınıniki idi. Kaymakam ın köyümüze yaptığı ilk ziyareti hayal meyal hatırlar gibiyim. Muhtemelen iki-üç yaşlarındaydım. Kaderin son derece ilginç bir cilvesi ki, o ziyaret sırasında iki-üç yaşlarında olan bu köy çocuğu, 25 yıl sonra 1970’li yılların ikinci yarısında o zamanki kaymakamın, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi’nde asistanı olacaktı. O kişi Sabahattin Zaim hocadan başkası değildi.”

Bir kitabı arayıp bulamamıştım. Ben İSAM’da çalıştım ve İSAM’ın kütüphanesi çok zengindir ama bu kitap İSAM’da bile yoktu. Ben bu konuyu ona açtığımda “bende var getireyim sana” dedi ve getirdi. Ben Tuzla’da oturuyordum o zamanlar. Tuzla’dan Bahçelievler’e doktora için gidiyorum, geri dönüyorum. Bir derste kitabı getirdi bana ve ben de dönüşte kitabı hemen hemen bitirdim. İkinci derse gittiğimde de kitabı geri götürdüm. Hoca “ne oldu” dedi. Ben de okudum dedim. “Nasıl ya” dedi. Ben de “yolda giderken okudum” dedim. Hoca çok şaşırmişti. “Yıllarca durdu ve ben onu ilk okumam gereken kitaplarda koymuştum ama sırası gelmemiști” dedi. Sağ olsun hem bilgilerini hem kaynaklarını paylaşmayı seven bir insandı. Hoca’nın o kadar çok pozitif yönü var ki hangisini sayayım.

“Hocanın aslında 5-6 ciltlik İslami iktisat düşüncesi projesi vardı. İşte belli literatür öbeklerini, bunlardaki iktisadi düşüncüyü incelemek istiyordu. Bunlar neler? İşte kamu maliyesi kitapları kamusal alan denetim kitapları, fütüvvetnâmeler veya Türkçede daha çok ahilik olarak bilinen kitaplar, kazanç kitapları iktisat diye bilinen, siyasetnameler. Bu tip literatür öbeklerindeki ve altıncısı ilmi tedbiri tenzil denen aslında iktisat tabiri Osmanlı’da üretilmeden önce iktisat anlamında kullanılan ev ekonomisi denebilecek literatür öbekleri. Bunların her birini, her öbeği günümüze ulaşan en azından örneklerini incelemek istiyordu.”

Adi ve soyadı	Sabri Orman
Babasının adı	M. Emin
Doğum yeri	Hinic
Doğum yılı	1948
Okul numarası	305
İmtihana bitirdiği öğrenim yılı ve sınıfı	1967-1968 Yaz
Kaç yıl parasız yatılı okuduğu	3 yıl
Diplomayı veren okul	İmam-Hatip

(Stok No: 112)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI İMAM-HATİP OKULU İkinci Devre Diploması

Diploma No: 73 .. Diploma derecesi: İstisna

M. Emin Oğlu Sabri Orman ..
Bitirme imtihanını başarılarak „İmam-
Hatip Okulu İkinci Devre“ diploma-
sı almağa hak kazanmıştır.

29/ 6 /1968

Millî Eğitim Müdürü

Suphi Aydat

Okul Müdürü

Mehmet Seftali

1948 yılında Adıyaman’da başladı hakikat yolculuğuna Sabri Orman. Memleketi Kah-
ta’da ilk öğrenimini tamamladığında Diyarbakır İmam Hatip Okulu onu bekleyen ilk
duraktı. Zorlu şartlar altında bitirdiği liseden sonra kaderi onu İstanbul’a götürecekti.
Doğduğu ve büyüdüğü memleketlerden farklı olan bu şehirde ilk başta zorlansa da
zamanla kendini bu şehre ait hissedecekti. Bilgisinin zirvesine bu şehirde ulaşacaktı.

Fahri Solak

Bir derste kendisinin giremeyeceğini, derse benim girmemi istemişti. Ben de doğal
olarak ders saatinde derse girmiştım ve o zaman tabi hâlâ usûl devam ediyor mu bil-
miyorum, yeni asistanlar derse girince hocalar girer izlerdi. “Ben derse geleceğim, der-
si izleyeceğim ama dersi sen anlat” demişti ve ben peki hocam deyip derse girdim.
Dersten çıktığımda hocaların odasında oturduğunu gördüm.

“Hocam derse gelmediniz” dedim. “Yok geldim fakat sen sınıfa girmiştin, ben biraz
geç kaldım dersi bölmek istemedim” dedi.

“Sabri Orman Gazâlî’nin iktisadi felsefesi konusunda Gazâlî üzerinde Gazâlî’nin ikti-
sadi alanına ilişkin görüşleri konusunda ilk çalışmayı yapan hocadır. Dolayısıyla ala-
nında öncü çalışmalar yapmış bir ilim adamıdır. Şu söylenebilir: İslam ekonomisi ala-
nında, bu alan henüz daha çok gündemde değilken çalışmalar yapmış, Gazâlî üzerine
kitaplar yayınlamıştır. Söz konusu alan yani İslam ekonomisi ya da hocaların tabiriyle
söylersek ‘İslami iktisat’ alanı dikkatleri üzerine toplamayı başladığı, popüler hâle gel-
diği dönemde ise mevcut uygulamalarını analiz etmeye, bu birikimi kavramsallaştır-
maya ve uygulamalara eleştirel bir bakış geliştirmeye yönelmiştir.”

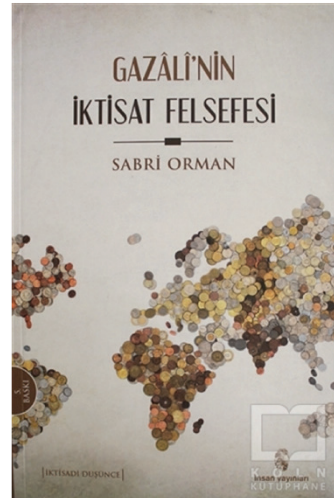
Lütfi Sunar

Ben hiç unutamıyorum yani Sabri hoca akşam gece vakti normalde aramaz ama on bir buçukta beni arayıp, “ya Lütfi hoca benden metin istemiştiniz. Bugün son gündü, çok uğraştım ama o metni bugün bitiremiyorum. Yarın yollayacağım” dediğini çok iyi hatırlıyorum. Bu önemli bir husus. Hâlbuki hoca o metni bir sonraki gün yollasa bizim için sözü yerine getirmiş olur ama muhtemelen hoca o gün gün bitmeden sorumluluğunu yerine getirme hissiyle o aramayı gerçekleştirme ihtiyacı hissediyor kendisini. Buna birkaç kez şahit olmuşumdur. Vakti riayeti, titizliği, dikkati.

“Genel olarak yaptığımız sohbetlerde hocanın İslam iktisadın hususunda hep ümitvar olduğunu söyleyebilirim. Yani, pek çok insanın aksine hoca pek çok hususta ümitvar olmasıyla öne çıkıyordu. Genel olarak zaten çalışan, sorumluluklarını yerine getiren insanların ortak niteliğidir ümitvar olmak. Çünkü ümit çalışmaya, biraz üretime biraz netice elde etmeye bağlı da bir şey. Dolayısıyla yani hocanın hep bundan sonra yapılacak çalışmaları, bundan sonra yapılmasını hedeflediği, hem kendisinin hem de bu alanda yapılması hedeflediği çalışmaları İslam iktisadın geleceğine dair bir beklenti içeriyordu.”

1981 yılında “Gazâlî'nin İktisat Felsefesi” adlı tez çalışmasıyla doktorasını bitirdi. Gazâlî'yi araştırırken onun gibi çalışmayı, onun gibi yaşamaya başlamıştı. Klasik döneme olan ilgisi de artmıştı. Bu vesileyle de o dönemle ilgili makaleler ele almaya başlamıştı. İslam İktisadı alanında eser üretmeye bir an önce başlamak istiyordu. Gazâlî'de onun için büyük fırsattı. Bir yıl sonra yardımcı doçent ünvanıyla Marmara Üniversitesi'nde göreve başladı.

Diyebilirim ki eğer ben kendi tez jürimde olsaydım kesinlikle olumsuz oy kullanırdım çünkü o yoğun çalışma temposu içerisinde konuya o kadar odaklanmış ve nüfuz etmişim ki yazabildiklerim, yazabileceklerime kıyasla çok yetersiz geliyordu bana. Daha sonra çevreme hayıflanarak şöyle dediğimi hatırlıyorum: “İnsan kendi ayıplarını örtmeye çalışır, ben ise ayıplarımı bir jüri önünde sergilemek zorunda kaldım.” İlginçtir ki o tez, birkaç küçük düzeltme dışında herhangi bir değişiklik yapılmadan daha sonra orijinal hâliyle yayınlandı ve ilk yayınlandığı 1984 yılından beri yeni baskılar yapmaya devam etmektedir. (s. 57 İslam İktisadı Üzerine Söyleşiler)

“Müslümanların diğer medeniyetlerin maddi ve manevi mirası karşısında tavırları son derece dikkate değerdir. Onların bu mirası tevarüs etmelerinin toptancı değil, kendi değerleri ve dünya görüşleri, başka bir ifadeyle kendi normatif sistemlerinin rehberliğinde yürüyen dinamik bir değerlendirme süreci şeklinde seyrettiği söylenebilir.” (Medeniyet Analizi Metametodoloji ve Metodoloji)

Gazâlî ile olan, kurduğu bağ doktora tezinden sonra ölümüne kadar devam ettiğini ifade edebilirim. Kendisi son zamanlarında bile bir araya geldiğimizde Gazâlî ile alakalı yazmak istediklerini bizimle paylaşmış idi. Ama son zamanlarında bildiğim kadarıyla hocanın en çok üzerinde durmaya, durmak istediği ve yazmak istediği konulardan birkaç tanesini hatırlıyorum. Bunlar klasik döneme ait bazı fıkıh metinlerinden yola çıkarak yine İslam iktisadı düşüncesiyle alakalı metinler kaleme almak idi.

Erol Özvar

“Hoca, Sabri hocamız asıl ilgisi yani hayatını adadığı bütün hayatı verdiği proje İslam dünyasında iktisadi düşüncenin teşekkülü ve gelişimi idi. Ortaya koyduğu bu proje zan ediyorum hocamızın en önemli projesidir. Bu projeye zan ederim gerek İslam dünyasında gerek İslam dünyasının dışında kalan Batıda akademik çevrelerde tema-yüz etmiştir diyebiliriz.”

1986 yılında Marmara Üniversitesi’nde doçentliğe yükselerek çalışmalarına hızla devam etti. Üzerinde çalıştığı projelere yeni projeler ekleyecekti, 1989 yılına geldiğinde ise artık uluslararası çalışmalar yapabilmek için yurtdışında göreve başladı. London School of Economics and Political Science’ta bir yıl araştırmacı statüsünde çalıştı. Bu görevi de başarıyla tamamlayınca kendini daha özgüvenli hissederek İslam iktisadi alanında yeni fikirler üretmeye başladı. Osmanlıca, Arapça ve Farsça’dan sonra İngiliz diline de çok iyi derecede sahip olmuştu. Bu dillere olan hâkimiyetini de İngilizce-

den K.R. Popper'in "Tarihçiliğin Sefaleti" ve Arapça'dan Abdülaziz Duri'nin "İslam İktisat Tarihi'ne Giriş" kitaplarını Türkçe'ye çevirerek kanıtlamıştı.

İslam'ın en önemli özelliği yeni bir din olarak ortaya çıkmış olması ve bu dinin, müntesiplerine hayatın hâlleri içinde referans olarak kullanabilecekleri yeni bir normatif sistem sağlamış olmasıdır. (Medeniyet Analizi Metametodoloji ve Metodoloji)

Bir medeniyet inşa süreci olarak İslam iktisadı tarihle daha barışık olma, daha doğrusu tarih bilincine sahip bir teorik çalışma teamül ve alışkanlığını gerçekleştirmelidir (Medeniyet Analizi Metametodoloji ve Metodoloji).

1992 - 1994 yılları arasında Malezya İslam Üniversitesinde İktisat Bölümünde sürdürdüğü çalışmalara yoğunlaşmak için, 2002 yılında Marmara Üniversitesi İktisat Bölümü'nden emekliye ayrılarak yolculuğuna "Uluslararası İslam Düşüncesi ve Medeniyeti Enstitüsü" ISTAC'da devam etti. Bu süre zarfında İktisat ve Toplum adlı çalışmasını yayınlarak İslam iktisadı alanında önemli bir eser ortaya koydu.

2006'da Malezya'dan Türkiye'ye dönerek, İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde görev başlar. Burada, Rektör Yardımcısı (2007-2009), Yönetim Kurulu ve Senato Üyesi (2007-2011) ve Rektör (2009-2011) olarak çeşitli görevlerde bulunur; lisans ve lisansüstü düzeyde dersler verir.

2009'da "Doğumunun 400. Yılında Kâtip Çelebi" adlı kitaba, İslami iktisadın tarihiyle ilişkili olan "Kâtip Çelebi'de Sosyo-Ekonomik Düşünce" adlı çalışmasıyla katkıda bulunur. İstanbul Ticaret Üniversite'sindeki Rektörlük deneyiminden sonra Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasında Yönetim Kurulu üyeliğine getirilir. Yorulmak bilmeyen Sabri Orman aynı zamanda üniversitede öğretim görevlisi olarak da devam eder. Başarılı çalışmalarından dolayı 2010 yılında İstanbul İktisatçılar Derneği'nden Prof. Dr. Sabahattin Zaim İslam Ekonomisi Ödülü'ne layık görüldü.

İKAM'a önemli katkılarda bulunan Sabri Orman, 2019 yılında 7. İslam İktisadı Araştırma ödülüne layık görüldü.

Onlarca çalışmaya imza atan, İslam iktisadı alanına önemli kitaplar yayınlarak katkıda bulunan, birçok ödüle layık görülen, ömrünü eğitime adayan Sabri Orman 11 Haziran 2020 tarihinde 72 yaşındayken vefat etti.

Hocamızı rahmetle anıyoruz.

INTERNATIONAL ISLAMIC
UNIVERSITY MALAYSIA

PROF SABRI

Hocaların Hocası: Sabahattin Zaim

17 Kasım 2022

Hocaların Hocası Prof. Dr. Sabahattin Zaim, eskiden Osmanlı Devleti topraklarında bulunan Makedonya'nın İştîp Kasabasında, 1926 yılında dünyaya geldi. Babası Mehmed Efendi, annesi Saime Hanım'dır. Dedesi kereste tüccarı Hacı Mustafa Efendi'nin soyu XVII. yüzyılda Konya'dan Balkanlar'a göç eden Aslan Zaim'e kadar uzanır. Aslan Zaîm, Balkan fetihlerine katılmış ve İştîp'te kendisine zeâmet verilmiştir. Zaim soyadı da buradan gelmektedir. Anne tarafının soyu, XVII. yüzyılda Kafkaslardan gelerek Köprülü'ye yerleşen Kara Otmanlı Ali Ağa'nın oğlu Âyan Ahmed Ağa'ya dayanmaktadır.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Yugoslavya'da Türklere ve Müslümanlara uygulanan baskılar yüzünden 1934'te ailesiyle birlikte İstanbul'a gitti. Makedonya'da (İştîp) 5 yaşında başladığı eğitimine İstanbul Fatih'te yer alan Fethiye İlkokulu'nda devam etti. Ardından İstanbul Vefa Lisesi'ne giderek 1943 yılında üstün başarı ile mezun oldu. Bu lisede Nurettin Topçu, Reşat Ekrem Koçu gibi ünlü hocalardan ders aldı. Ülkesine ve milletine daha iyi hizmet edebilme düşüncesi ile Mülkiye (Siyasal Bilimler Fakültesi) imtihanına girdi ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İdari Şubesi'nden 1947'de mezun oldu. Daha sonra Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 1950 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden öğrenim denklığı aldı. Devlette ilk görevine İstanbul maiyet memuru sıfatıyla başladı, Fatih ve Eyüp'te kaymakam vekilliği yaptı (1947-1949). Ardından Malatya'nın (şimdi Adıyaman) Kahta, Sinop'un Ayancık ve Kastamonu'nun Abana ilçelerinde kaymakamlık görevinde bulundu (1950-1953).

Akademik hayatla tanışması, maiyet memurluğu esnasında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde doktora başlamasıyla gerçekleşti. Burada meşhur Alman hocalarından Gerhard Kessler, Fritz Neumark ve Alfred Isaac'ın seminerlerini takip etti. 1953'te kaymakamlık görevinden ayrılıp İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyal

Siyaset Kürsüsünde asistan oldu. 1955'te doktorasını verdi; aynı yıl Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti, Cornell Üniversitesi'nde çalışmalarına devam etti. Cornell'de doçentlik tezini hazırladı ve iki yıl sonra Türkiye'ye döndü. Doçentlik sınavını verince 1957'de Sosyal Siyaset Kürsüsünde kadrolu hocalığa başladı.

1963'te Almanya'da Münih Üniversitesi'nde iki yıl kaldı. Türkiye'ye geldikten sonra 1965'te profesörlüğe yükseltildi; 1979'da kürsü başkanlığına getirildi ve bu görevini emekli oluncaya kadar sürdürdü. 1980-1982 yıllarında Suudi Arabistan'da Cidde Melik Abdülaziz Üniversitesi Mühendislik Fakültesi'nde iki yıl misafir öğretim üyesi olarak çalıştı. 1993 yılına kadar İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde öğretim üyeliği ve bölüm başkanlığı yaptı. Temmuz 1993'te emekli oldu. Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) mevzuatında aynı yıl yapılan bir değişiklikle yeni kurulan Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde kurucu dekan sıfatıyla yeniden görev aldı. Bu görevini sürdürürken İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi Bölümü'nde yüksek lisans derslerine girdi.

Üniversitelerdeki görevlerinin yanı sıra ulusal ve uluslararası kuruluşlarda akademik ve idari görevler üstlendi, ulusal ve uluslararası ödüller aldı. 1998'de tekrar emekliye ayrılan Zaim'in son akademik görevi 1998-2000 yıllarında sürdürdüğü Yüksek Öğretim Kurulu üyeliğidir. Ardından akademik ve bilimsel hayatın içinde olmaya devam etti. 2003-2004'te Uluslararası Saraybosna Üniversitesi'nin kurucu rektörlüğü görevine getirildi.

Prof. Dr. Sabahattin Zaim, İstanbul Üniversitesi'ndeki görevinin yanında, 1955-1957 yılları arasında ABD Cornell Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak görev yaptı. ABD'deki görevinden sonra Almanya Münih Üniversitesi'nde ekonomi üzerine bir süre ders verdi. 1977-1979 yılları arasında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mütevelli Heyeti üyeliği görevini yürüttü. 1980-1982 yılları arasında Suudi Arabistan Cidde Melik Abdülaziz Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Sosyo-Teknik Etütler Bölümü'nde ders verdi.

1993-1998 yılları arasında Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı olarak görev yaptı. 1998-2000 yılları arasında YÖK (Yükseköğretim Kurulu) üyeliğinde bulundu.

2003-2004 yılları arasında Milletlerarası Saraybosna Üniversitesi (International University of Sarajevo) Kurucu Rektörü olarak çalıştı. 2006 yılından sonra Makedonya Üsküp'teki Uluslararası Balkan Üniversitesi'nde Mütevelli Heyeti üyesi olarak görevini sürdürdü.

İstanbul'da kurulan Türkiye'nin ilk özel motor fabrikası olan Gümüş Motor (Pancar Motor) kurucu ortağı ve yönetim kurulu üyeliği ile devlet tarafından Konya'da kurulan TUMOSAN Motor Fabrikasının ilk yönetim kurulunda üye olarak görev yaptı. Ayrıca ülkemizin yetiştirdiği değerli bir bilim adamı olan Zaim'in kendisinin de kurucu mütevelli heyeti üyeliği yaptığı İlim Yayma Vakfı, kurduğu üniversitesine bir vefakârlık örneği olarak Sabahattin Zaim'in ismini vermiştir.

Prof. Dr. Sabahattin Zaim, 10 Eylül 1959'da, Ulya Hanım'la evlenmiş ve 5 çocuk sahibi olmuştur. Prof. Dr. Sabahattin Zaim, 81 yaşında, 10 Aralık 2007 tarihinde, bir Pazar sabahı saat 04.15'te vefat etmiş ve cenazesi Edirnekapı Mezarlığı'ndaki aile kabristanında toprağa verilmiştir.

Çalışkanlığı, hocalıktaki başarısı, yardım severliği, sosyal ilişkilerdeki nezaket ve zarafeti ile tanınan Sabahattin Zaim çeşitli alanlardaki faaliyetleriyle öncü rolü oynamıştır. Türkiye'de çalışma ekonomisi disiplininin kurucusu kabul edilir. Amerika'da yeni gelişmekte olan bu bilim dalını incelemiş, Cornell'deki tecrübesini Türkiye'ye taşımış ve Sosyal Siyaset Kürsüsü'nü zenginleştirmiştir. Yüksek Öğretim Kurulu'nun teşekkülüyle birlikte bu disiplin bölüm hâlini almıştır. Onun iş gücü ve produktivite

meselerini, iş piyasaları, sanayi bölgeleri, göç hareketleri ve şehir planlaması gibi konulardaki araştırmaları kendinden sonraki çalışmalar için ufuk açıcı olmuştur.

Zaim ayrıca İslam ekonomisi konularını Türkiye'ye taşıyan ilk isimler arasında yer alır. Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunduğu yıllarda İslam ekonomisi alanındaki literatürü ve dünyadaki gelişmeleri inceleme imkânı bulmuş ve giderek bu alanda yoğunlaşmış, 1976'da Mekke'de toplanan I. Dünya İslam İktisadı Kongresi'nde başkan vekili sıfatıyla yer almış, daha sonraki yıllarda gerek telif gerekse tercüme olarak İslam ve ekonomi ilişkisini anlatan, ardından popüler hâle gelen bu alanın ilk örneklerini ortaya koymuştur.

Akademik faaliyetleri yanında bazı devlet görevleri üstlenmesi (Türkiye Millî Birlik Komitesi Sosyal İşler Sivil Komitesi Başkanlığı, 1960-1961; Millî Produktivite Merkezi Yönetim Kurulu üyeliği, 1975-1977), iş dünyası ile yakın temas içinde olması, bazı finans ve sanayi kuruluşlarının faaliyetlerine katkıda bulunması, sonuçta Sabahattin Zaim'in teorik çalışmalarının ötesinde pratiğe yönelik tecrübe birikimine sahip olmasını sağlamıştır. Zaim'in en dikkat çekici taraflarından biri de cemiyet adamlığı yönüdür. O, uluslararası bazı cemiyetlerin üyelikleri dışında 1950'li yıllardan itibaren Türkiye'de millî ve manevi değerler temelinde kültür ve eğitim faaliyetlerine önem veren sivil toplum örgütlerinin kurucuları arasında yer almış ve yürütülen faaliyetlere hayatının sonuna kadar katkıda bulunmuştur.

Hocamızı, rahmetle anıyoruz.

İslam İktisadı İle Yeniden Başlarken

Saim Kayadibi*

23 Eylül 2022

Okumak, düşünmek ve yazmak entelektüel boyutta insanı kalıcı kılan üç önemli süreç. İnsan okumakla düşünmenin, düşünmekle de yazmanın ayrıcalıklı dünyasına yelken açar. Bir bakıma insan üç boyutlu bir varlığa dönüşür. Eşrefü mahlûkat olarak yaratılışının hikmetini kavramaya başlar.

İbn Haldûn'un "İnsan beyni değirmen taşına benzer. İçine yeni bir şey atılmazsa, kendi kendini öğütmeye başlar" dediği gibi, insanın entelektüel bir yaşam sürmesi zihninin ve aklının, diğer bir ifade ile ruhunun ve kalbinin canlı kalmasına onların entelektüel gıdalarla beslenmesine bağlıdır. Okumayan zihin değirmen taşı gibi sermayesini tüketerek yokluğa mahkûm olur. Okuyan zihin, değirmen taşına verilen zâirlerin una dönüşmesi gibi, bilgileri düşüncelere dönüştürür. Düşünceler ister istemez düşünen insanı bir başka boyuta, yazmaya iter. Üçüncü boyuta taşınmıyorsa bilgiler, tarihe düşülecek notlarımız da olmayacaktır.

Yazmak okuyan insanın, özellikle düşüncelerini yaşadığı toplumla paylaşmak isteyen insanın olmazsa olmaz alışkanlıklarından biri olmalıdır. Okumayan aklın körelmesi gibi yazılmayan düşünceler de yine değirmen taşı metaforunda olduğu gibi bu defa kendi kendini yok ederek silikleşecek ve en sonunda yok olmaya mahkûm olacaktır.

Ulusal günlük gazetelerde haftalık yazdığım en son köşe yazısının tarihine baktığımda aradan hemen hemen 3 yılın geçmiş olduğunu gördüm. "Bir ah çektim ki karşığı dağlar yıkılır" hesabı, içimde meydana gelen sızıdan yüreğim parçalanacak duruma geldi. İlmî çalışmalarda bereketin çokluktan ziyade az da olsa süreklilikte olduğu bilgisi medeniyetimizin en önemli öğretilerinden biri olduğunu bu süreçte yeniden hatırlamış oldum.

* Karabük Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Finans ve Bankacılık

O yüzden, ibadetlerde olduğu gibi yazma yetisinde de bereket, ancak az da olsa sürekli yapmada gizlidir. Hani günümüzde "sustainable development" (sürdürülebilir kalkınma) diye popüler bir tabir var ya, işte o tabir iktisadi ve finansal işlerin yanında bilginin gelişmesi için de kullanılması gerekir. Gerçekten her bir bilim insanının sürdürülebilir alışkanlıkları olması gerekir. Bu alışkanlıkların en asili okumak, düşünmek ve yazmaktır.

Bir şeyin yaşamın parçası hâline gelmesi, o işin insanda meleke hâline gelmesiyle ancak olur. Diğer sahada olduğu gibi İslam iktisadı ve finansı sahasında her bilim insanının meleke hâline gelen bir derdi olmalı. İşte bu dert, ister istemez kişiyi okumaya, okudukça düşünmeye ve düşündükçe de yazmaya zorlayacaktır. Başlangıçta suni yollarla da olsa kişi kendini yazmaya motive edici faktörleri devreye sokmalı, zamanlı bu yöntem kişide meleke hâline geleceğinden okumanın, düşünmenin ve yazmanın ayrıcalığını fark etmeye başlayacaktır.

Günümüzde iktisadın yer verilmediği hiçbir sahanın olmadığı gerçeğinden hareketle, söylenecek çok şeyin olduğunu insan düşünmeye başlayınca fark ediyor. İlimlerin henüz tam ayrışmadığı dönemde iktisat ilmi felsefenin, diğer bir ifade ile düşünmenin, bir parçası olarak değerlendiriliyordu. Felsefe ise temelde iki kısımda değerlendirmiş, ilki fizik, matematik ve metafizikten oluşan teorik araştırmalar, ikincisi de ahlâk, iktisat ve siyasetin yer aldığı pratik alandır.

Pratik alanı teşkil eden felsefenin iktisat boyutu aslında düşüncenin hayata yansımış şeklidir. Aynı zamanda iktisat ilminin 19. yüzyıla kadar ahlâk biliminin bir alt başlığı olarak değerlendirildiğini göz önüne alırsak, iktisadın ahlâkla ne denli ilişkili olduğu

da ortaya çıkacaktır. İktisadı olması gerektiği şekilde yaşamına uygulayan kişi aynı zamanda ahlâki bir tavır sergiliyor demektir.

Aynı zamanda iktisat ilmi adalet ilmidir. Servetin âdil bir şekilde dağılımını hedefler. Servetin artırılmasını hedefleyen diğer sistemlerden farklı olarak İslam iktisadı, servetin âdil bir şekilde dağılımını da hedefler. Bunu yaparken bütün sınıfların huzur ve saadetini göz önüne alır. Çünkü İslam iktisadının hedefi sadece bu dünya ile sınırlı olmayıp, âhîret saadetinin gerçekleştirilmesini de hedefler.

Bu açıdan bakıldığında iktisat ilmi toplumdan topluma değişebilir. İktisat biliminin şekillenmesinde insanların dünya görüşü yadsınamayacak derecede etkili olmuş, tarih boyunca ortaya çıkan teoriler bu minvalde zuhur etmiştir. Geleneksel iktisat anlayışının seküler düşüncenin bir ürünü olduğu, İslam iktisadının ise vahiy-akıl kaynaklı düşüncenin ürünü olduğu unutulmamalıdır.

İktisat ilminin “Sınırsız insan ihtiyaçlarının kıt kaynaklarla karşılanması” olarak tanımlanmasını bir kültür meselesi olarak görmek gerekir. Oysa bizim anlayışımıza göre kaynaklar kıt değildir ve insan ihtiyaçları da sınırsız değildir. İnsanı yaratan yüce varlık her şeyi insanın ihtiyaçlarını karşılayabilecek miktarda yaratmış, yeryüzüne bir denge koymuştur. Mesele ne kaynakların kıtlığı ne de ihtiyaçların sınırsızlığıdır. Mesele insanın aç gözlülüğü ve ahlâklılı olup olmaması ile ilgilidir.

İnsanlık için faydalı varlıklar olabilmemiz hem iktisatlı, hem adaletli, hem de ahlâklılı varlıklar olabilmemize bağlıdır ve bu ancak İslam iktisadını hayatımızın bir parçası hâline getirmemizle mümkündür.

Okuyarak, okuduğumuzu düşünerek, düşündüklerimizi de yazarak bu sahaya katkı sağlamaya devam edebilmek ne asil bir alışkanlıktır. Bu yüzden şahsımı bu sahada yazmaya davet eden islamiktisadi.net'in seçkin kadrosuna teşekkür ederim.

TOKİ'nin Sosyal Konut Projesi Bağlamında Vadeli Satım Bedeli Belli Olmayan Konut Satımının Fikhî Açıdan Değerlendirilmesi

Soner Duman*

19 Eylül 2022

TOKİ'nin sosyal konut projesi vesilesi ile toplam bedelin belli olmadığı satım akdinin fikhî hükmü yeniden tartışma gündemine girdi. TOKİ'nin internet sitesinde verilen bilgiye göre “hak sahiplerine konutlar; %10 peşinat ve 240 ay vade ile satılacaktır. Hak sahiplerinin konutlarına ait kalan borç bakiyesi ve aylık taksitler her yılın Ocak ve Temmuz aylarında olmak üzere yılda iki kez, bir önceki 6 aylık dönemdeki Memur Maaş Artış Oranı dikkate alınarak İdarece tespit edilen oranda artırılabacaktır. İlk dönemsel artış sözleşme tarihine göre idarece belirlenecektir.” (<https://toki.gov.tr/sosyal-konut.html>)

TOKİ ile yapılan sözleşme fıkıhtaki hangi akde tekabül etmektedir?

Konuya dair fikhî bir hüküm belirlemeden önce bu satım işleminin fıkıhtaki hangi akit bağlamında ele alınacağını belirlemek gerekir. Zira TOKİ, henüz mevcut olmayan evleri, proje üzerinden satışa sunmaktadır.

Fıkıhta genel ilke, “Madûmun bey’i (olmayan şeyin satımı) bâtıldır” şeklinde olmakla birlikte bunun en çok bilinen iki istisnâsı selem akdi (sipariş sözleşmesi) ve ıstisna’ akdidir (eser sözleşmesir). Selem akdinde; cinsi, türü, miktarı, nitelikleri belirlenmiş misli bir malın belirlenen bir vadede teslimi karşılığında bedelin peşin ödenmesi söz konusudur. İstisna’ akdinde ise malzemesi de üreticiden olmak üzere bir malın sanat-

* Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı ve İslam Ekonomisi ve Finansı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Danışma Kurulu Üyesi

kâra sipariş edilmesi söz konusudur. İstisna' akdinde malın bedelinin peşin olma şartı söz konusu değildir. İstisna' akdi; üretilecek bir mal üzerinde gerçekleşmesi, akdin üretim gerçekleşinceye kadar bağlayıcı kabul edilmemesi, bedelin peşin ödeme şartının olmaması, eserin teslimi için bağlayıcı bir tarih belirlemenin gerekli olmaması gibi yönlerden selem akdinden ayrılmaktadır.

TOKİ'nin sosyal konut projesine bu açıdan baktığımızda ortada bitmiş, teslimi mümkün konutların bulunmadığı, TOKİ'nin ileride yapacağı konutların şu anda proje üzerinden bir satımın gerçekleştirileceği anlaşılmaktadır. Bu haktan yararlanmak için başvuran ve kur'a sonucunda konut edinmeye hak kazanan kimselerle TOKİ arasında imzalanacak anlaşmanın selem akdi kapsamında değerlendirilmesi birkaç açıdan mümkün değildir. Bunların başında, konutların üretiminin TOKİ tarafından gerçekleştirilecek olmasıdır. Bir diğer husus ise konutların satım bedelinin tamamının akit sırasında vatandaş tarafından teslim edilmemesidir. Buna belki bir üçüncü husus olarak TOKİ'nin üreteceği konutların misli mal kapsamında görülmemesini de zikredebiliriz. Çünkü aynı proje üzerinden aynı binada üretilmiş bile olsa kat ve cephe farkı sebebiyle iki konut birbirinin hiçbir zaman aynısı olmayacaktır. Buna göre TOKİ'nin bu projesi kapsamında üreteceği konutların satımını istisna' akdi kapsamında değerlendirmek gerekir.

Satım ve İstisna' Akitlerinde Bedeldeki Bilinmezliğin Akdin Hükmüne Etkisi

İstisna' akdi, genel satım akdinde aranan şartlar yanında kendisine mahsus özel şartları da bulunan bir akitir. Genel satım akdinde akdin sıhhat şartlarından birisi de satım bedelinin belli olmasıdır. Şayet satım bedeli zimmet borcu ise hem miktar hem de sıfatının bilinmesi gerekir. Çünkü bedelin teslim ve tesellümü -satım akdi vadeli yapılmış olsa bile- akit sebebiyle gerekli olmaktadır. Bedeldeki bu bilinmezlik tarafları anlaşmazlığa götürebilecek boyutta olduğundan teslim ve tesellümü engellemektedir. Bu şekilde olan her bilinmezlik akdin caiz olmasına engel olur. Hanefiler muamelat alanındaki tasarruflar ve akitlerde, dince istenen şartların bulunmamasını veya ihlal edilmesini iki farklı yaptırım kategorisi hâlinde ele almışlardır. Şer'î yasağın akdin özüne yönelik olması hâlinde akdin bâtil olacağı ve hiç kurulmamış sayılacağı, buna karşılık yasağın akdin aslına yönelik değil de vasıflarına yönelik olması hâlinde akdin kurulmuş sayılmakla birlikte fâsit olacağını belirtmişlerdir. Hanefiler dışındaki mezhepler ibadetler alanında bâtil ve fâsit arasında bir ayrıma gitmedikleri gibi muâmelât alanında da böyle bir ayrıma gitmezler. Gayrimeşruluk ister bir akit ve tasarrufun aslında isterse vafında olsun bu tasarruf yok hükmündedir, hiçbir hüküm ifade etmez.

İstisna' akdi de bir satım türü olması açısından satım bedelinin belirli ve bilinir olması noktasında aynı hükümlere tâbidir. Buna göre akit yapılırken bedelin belirli olması gerekir.

TOKİ Sosyal Konut Projesinin Klasik Fıkha Göre Hükmü

Bu ön açıklamalar sonrasında TOKİ'nin sosyal konut projesine gelecek olursak burada satım konusu olan konutların satım bedellerinin başlangıçta taraflarca bilinmediği görülmektedir. Çünkü konut için başlangıçta belirlenen bedelin % 10'u peşin tahsil edildikten sonra her altı ayda bir Ocak ve Temmuz aylarında, taksitlere memur maaş zammı dikkate alınarak idare tarafından zam yapılacağı belirtilmektedir. Memur maaş zammının ne kadar olacağı ise önceden bilinmemektedir.

Klasik fıkıh mükteşebatı ve AAOIFI standartları dikkate alındığında TOKİ sosyal konut projesinin Hanefiler açısından fâsit akit kapsamında görüleceği akittir. Buna göre, söz konusu akit, kurulmuş olmakla birlikte bedelin belirsizliği sebebiyle bünyesinde fesat barındırmaktadır. Satıma konu olan malın teslimi söz konusu olmadığı sürece fâsit akit hiçbir hüküm ifade etmez. Malın, satıcının rızası ile müşteri tarafından teslim alınması ise malın mülkiyeti müşteriye intikal etmiş olur. Akit konusu mal üzerinde müşteri satım, hibe vb. tasarruflar bulunursa bu tasarruflar geçerli olur. Bu durumda müşteri, akitte anlaşılan bedeli değil semen-i misil ödemekle yükümlü olur. Yani mal misli mal ise mislini, kıyemî bir mal ise kıymetini öder. Mal, müşterinin elinde aynen mevcut ise bunun satıcıya teslim ederek akdin bozulması gerekir. Zira fâsit akit masiyet (günah) olup buna son verilmesi gerekir. Hanefiler dışındaki çoğunluğa göre, satım bedelinin akit esnasında belirlenmediği satım akitleri hiç kurulmamış sayılır.

Konuya İlişkin Görüşler

TOKİ'nin gerek sosyal konut projesi gerekse memur maaş zammı vb. bir takım kriterlere bağlı fiyat artışı yoluyla konut satımı yaptığı diğer projeler, fikhî açıdan geçerlilik noktasında iki farklı görüşe sahne olmaktadır:

Birinci Görüş: Bu Satım Akdinin Caiz Olmadığı Görüşü

Klasik fıkıhın verilerini dikkate alan bir grubun değerlendirmesine göre TOKİ yoluyla ev satın almak, bedeldeki belirsizlik sebebiyle Hanefilere göre fâsit, diğer mezheplere göre ise yok hükmündedir.

Bu grupta yer alanlar açısından görüşlerini destekleme noktasında şu deliller ileri sürülebilir:

a) Sünnet delili

Allah Resûlü'nün "garar satımını" yasakladığına dair pek çok rivayet bulunmaktadır. Gararın tanımı ve kapsamı konusunda bir takım tartışmalar söz konusu olmakla birlikte genel olarak söylemek gerekirse garar "Akdin haksız kazanca yol açacak ölçüde kapalılık taşımaması ifade eden fıkıh terimi " şeklinde tanımlanmaktadır. Bu görüşte olanlara göre satım bedelindeki belirsizlik garar kapsamında yer alır.

b) İcma delili

Âlimler, satım bedelinin işaret etme yoluyla tayin edilmediği, ödemenin zimmette üstlenildiği akitlerde bedelin miktar ve vasıf yönünden belirli olmaması hâlinde akdin geçersiz olacağı konusunda ittifak etmişlerdir. TOKİ sosyal konut projesinde satım bedeli miktar yönünden belirli değildir. Öyleyse bu akit de sahih olamaz.

c) Kıyas Delili

Allah Resûlü'nün yasakladığı satım türlerine bakıldığında bunların, taraflar arasında anlaşmazlık doğuracak, içinde belirsizlik bulunan satımlar olduğu görülür. Satım bedelindeki belirsizlik de bu illeti bünyesinde barındırdığına göre kıyas deliline göre onun da yasaklanmış olması gerekir.

d) Maslahat Delili

Her ne kadar projenin amacı, konut edinme konusunda yeterli birikimi olmayan dar gelirli gruba, zorlanmadan ödeyebilecekleri taksitler yoluyla konut edindirmek olsa da ödemelerin altı ayda bir hangi boyuta ulaşacağıının önceden kestirilememesi onlar açısından büyük bir risk doğurmaktadır. Zira enflasyonun ve memur maaş zammının yüksek seyretmesi hâlinde bu oranlar taksitlere yansıtılacak, bu durumda söz konusu proje yoluyla konut almış olan ancak kendisi memur olmayan kimseler her altı ayda bir maddî yönden daha da artan düzeyde bir sıkıntının altına girmiş olacaklardır.

e) Sedd-i Zerîa Delili

Mâlî muamelelerin açık ve şeffaf olması esastır. Aksi durumda taraflar arasında anlaşmazlıklar olabilir. Bu ise mahkemelerin iş yükünü arttırmasının ötesinde toplumda

başka yönlü pek çok sıkıntının da ortaya çıkmasına sebep olabilir. Satım bedelinin baştan belli olmadığı bu türden akitlere cevaz vermek, binlerce ev sahibi ile bir devlet kurumu olan TOKİ arasında pek çok anlaşmazlıkların yaşanmasına sebep olabilir. Bu ise projeyi başlangıçta amaçlananın tam tersi bir noktaya götürme potansiyeline sahiptir.

Bu görüşte olanlar, sözleşmedeki söz konusu ödeme modeli yerine ev fiyatının baştan belirlendiği modeli önermektedirler. Bunun için de ya Türk lirası üzerinden sabit bir fiyat veya evin altın gibi enflasyona karşı dayanıklı bir bedel karşılığında satımını önermektedirler. Söz gelimi geçmiş yıllardaki enflasyon oranları, gelecek yıllarda enflasyonun gelebileceği noktaları göz önünde bulundurarak TOKİ, sosyal konutun 240 ay vadeli olarak satım bedelini belirler. İkinci bir alternatif ise TOKİ'nin söz gelimi bir konut bedelini "şu kadar gram altın" şeklinde altın üzerinden belirlemesidir. Bu durumda vatandaş, her ay taksitini altın üzerinden ödeyecek, altının yükselmesi veya düşmesine bağlı olarak onun ödeyeceği taksit miktarı da yükselip düşebilecektir.

İkinci Görüş: Bu Satım Akdinin Caiz Olduğu Görüşü

Konuya ilişkin görüş belirtenlerin bir kısmı ise TOKİ'nin memur maaş zammı veya enflasyon oranına göre taksitlere eklemenin yapılacağı tarzdaki satışının fıkhen caiz olduğunu ileri sürmektedirler. Şahsen ben de bu görüşü tercih ediyorum. Bu görüşte olanların, görüşlerine delil olarak ileri sürebilecekleri hususları şu şekilde belirtmek mümkündür:

a) Kitap delili

Yüce Allah, Kur'an'da "Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması müstesna, mallarınızı, bâtil (yollar) ile aranızda (alıp vererek) yemeyin" (en-Nisâ 4/29) buyurmaktadır. Bu âyette "karşılıklı rızaya dayanan ticaret", haramlık kapsamından çıkarılmıştır. TOKİ'nin sosyal konut projesinde de TOKİ ile hak sahibi arasında karşılıklı rızaya dayalı bir sözleşme imzalanmaktadır.

b) Sünnet Delili

Allah Resûlü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Bir haramı helal veya bir helali haram kıldıkça Müslümanlar arasında sulh caizdir. Müslümanlar, bir helali haram kılan veya bir haramı helal kılan bir şart olmadığı sürece [aralarında] ileri sürdükleri şartlara bağlıdırlar."

Peygamberimiz bir başka hadisinde de "helal apaçık bellidir, haram da apaçık bellidir" buyurmuştur.

TOKİ'nin sosyal konut projesine ilişkin beyan ettiği hususlarda haramlığı apaçık bilinen bir hususu helal hâle getirme veya helalliği apaçık belli olan bir hususu haram

hâle getirme gibi bir uygulama bulunmamaktadır. Zira satım akdinde bedelin belirli olmasını farz kılan, bedelin belirli olmaması hâlinde akdin haram olacağını ifade eden açık bir nass söz konusu değildir.

Bedeldeki belirsizliği gararı yasaklayan hadis kapsamına katarak belirsizliğin peygamberimiz tarafından yasaklandığını, yasağın ise haramlığı gerektirdiğini ileri sürmek bir yorumdur. Konuya ilişkin başka değerlendirmeler yapmak da mümkündür. Nitekim tartışılan bu mesele dışında başka pek çok meselede fakihler gararın kapsamının ne olduğu, hangi tür muamelelerin garar olarak görüleceği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şu hâlde “satım bedelinin belirli olmadığı akit, Allah Resûlü’nün yasakladığı garar satımı kapsamındadır” demek, bir yorumdan ibarettir.

c) İcma Delili

İlk görüş sahiplerinin icma iddiası doğru değildir. Her dönemde ve her bölgede, satım bedelinin akit anında değil ödeme anında kesinleştiği satımları (el-bey’ bimâ yenqatuu’ bihi’s-si’r) caiz gören pek çok âlim söz konusu olmuştur. Şu hâlde satım bedelinin akit anında belirlenmesi zorunluluğunun bulunup bulunmadığı konusu ihtilafı bir konudur. İhtilafı konularda farklı görüşlerin ileri sürülmesi caizdir.

d) Kıyas Delili

Satım bedelinin belirli olmadığı bir akdi Hz. Peygamber’in yasakladığı cahiliye satımlarına kıyas etmek “kıyas mea’l-fârik (arada fark bulunduğu hâlde iki şeyi birbirine kıyaslamaya çalışmak)”tır. Çünkü Hz. Peygamber’in yasakladığı satımlarda, satıma konu olan malın meydana gelip gelmeyeceği, meydana gelecekse vasıflarının ne olacağı hususları belirsizdir. Bu belirsizlik tarafları anlaşmazlığa götürebilecek boyuttadır. Oysa bizim tartıştığımız meseledeki belirsizlik mutlak ve tarafları anlaşmazlığa götürebilecek boyuttaki bir belirsizlik değildir.

Bu konuda bedelin belirli olmadığı satım akdini, bedelin belirli olmadığı diğer bedelli akitlere kıyas etmek daha doğrudur.

(1) Günümüzden örnek verecek olursak bir kimsenin plakalı taksiye binmesi durumunda gideceği yere ulaşıncaya kadar ücretin ne olacağı belirli değildir. Buna rağmen taksimetrenin açılış ücreti kilometre başı birim ücret belirli olduğundan ve toplam ücretin belirsizliği tarafları anlaşmazlığa götürecektir bir belirsizlik olmadığından bu akit caiz görülmektedir.

(2) Günümüzde memur ve işçilerin yaptıkları hizmet sözleşmeleri de bu noktada kıyasa esas alınabilir. Memurlara altı ayda bir zam yapılmakta olup onlar, bir sonraki dönemde kendilerine ne kadar zam yapılacağı bilinmediği hâlde devletle yaptıkları iş akdi, hiçbir âlim tarafından fâsit görülmemektedir. Bütün bu hususlar dikkate

alındığında kıyas delilinin, ilk görüş sahiplerini değil, ikinci görüşü açık bir biçimde desteklediği görülür.

(3) Satım bedelini mehre de kıyas edebiliriz. Mehrin belirlenmediği bir nikâh akdi âlimlerin tamamına göre sahihtir. Bu durumda kadına, emsal mehir ödenmesi gerekir. Yine âlimlerin pek çoğu, icare akitlerinde işin yapılması sonucunda ücretin ortaya çıkmasını caiz görmektedir.

e) İstihsan Delili

Başta Hanefî mezhebi olmak üzere Mâlikî ve Hanbelî mezhepleri istihsanı hüccet olarak kabul ederler. İstihsan, müctehidin bir meselede, daha güçlü bir delil sebebiyle o meselenin benzerlerinde verdiği hükmü bırakarak farklı bir hükmü benimsemesidir. İstihsanın gerekçeleri arasında nass, icma, örf, maslahat ve zaruret gibi gerekçeler bulunabilir.

Satım akdinde bedelin akit anında belirlenmesi genel kuraldır. Ancak Hanefiler, bazı konularda bu genel kurala rağmen bedeldeki belirsizliğin akdi ifsat etmeyeceğini söylemişlerdir. Söz gelimi bir beldede birden fazla para birimi yaygın olarak kullanılıyor olsa, o bölgede yapılan bedelli bir akitte miktar belirlenmekle birlikte bu para birimlerinden hangisi üzerinden akdin yapıldığı netleştirilirse, örfte yaygın olan para birimi hangisi ise akit onun üzerinden yapılmış sayılır. Oysa genel kurala göre burada bedelin vafındaki belirsizlik sebebiyle akdin fâsit olması gerekirdi.

Bizim ele aldığımız meselede de pekâlâ maslahat ve zaruret sebebiyle bir istihsan yapılabilir. Devlet, dar gelirli binlerce vatandaşı konut sahibi yapmayı istemekte, ancak enflasyon oranlarının gelecekte nasıl seyredeceği konusundaki belirsizlik sebebiyle şimdiden yirmi yıl için bir bedel belirleyememektedir. Bir yandan ev sahibi olmayan kimselerin, aslı ihtiyaçlar kapsamında görülen eve sahip olma ihtiyaçları, diğer yandan devletin ve hak sahibinin maslahatı, işlemin bu şekilde yapılmasını gerektirmektedir.

f) Maslahat Delili

TOKİ'nin sosyal konut projesi, dar gelirli olup birikimi olmayan ve bu sebeple konut almakta zorlanan kimselerin kira öder gibi ev sahibi olmalarını hedeflemektedir. Ev sahibi olmanın dar gelirli kimselerin maslahatına olduğu açıktır. Uzun yıllar kira ödeyen bir kimse bir yandan kendi evinde oturmadığı için ev üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunamamakta, diğer yandan yıllar boyunca yaptığı ödemeler sonucunda oturduğu evin mülkiyetinden hiçbir şeye hak kazanamamaktadır. Diğer yandan konut ihtiyacının faize bulaşmayacak diğer alternatif yollarla (katılım bankası ya da tasarrufla dayalı finans kuruluşları aracılığıyla) giderilmesi dar gelirli vatandaşlar açısından son derece zor görünmektedir. Hâl böyle olunca bir yandan kamu maliyesinin imkân

ve ihtiyaçları, diğer yandan enflasyon oranlarındaki belirsizlikler, öbür yanda konut ihtiyacı olan dar gelirliiler açısından maslahata en uygun çözümün TOKİ'nin sosyal konut projesi olduğu görölmektedir.

Karşı görüş sahiplerinin ileri sürdüğu “enflasyonun yüksek seyretmesi hâlinde taksitlere gelecek zamlar, fakirleri daha çok zora sokabilir, bu ise onların maslahatına aykırıdır” görüşü gerçeği yansıtmamaktadır. Zira sabit gelirli olan her vatandaş, memur maaşlarına yapılan zam oranından istifade etmektedir. Hâl böyle iken sadece taksit fiyatları artmamakta, aynı zamanda maaşlarda da artış olmaktadır. Kaldı ki bu proje yoluyla konut sahibi olmayıp kirada oturan bir vatandaş açısından düşünöldüğünde onun ödeyeceği kira bedeline de her yıl zaten zam uygulanmaktadır. Burada bir diğer husus da enflasyonun ve memur maaş zammının düşük seyretme ihtimalidir. Nitekim enflasyonun yükseldiği son birkaç yıl dışarıda bırakılırsa enflasyonun uzun süre boyunca istikrarlı bir seyir izlediği bilinmektedir. Takip eden yirmi yıl boyunca enflasyonun istikrar kazandığı ve memur maaş zamlarının da buna bağlı olarak düşük oranlı artışlara sahne olması söz konusu olabilir.

Kimi karşı görüş sahiplerinin, ev fiyatlarının en baştan altına göre belirlenmesi yönündeki teklifleri ise uygulanabilir ve gerçeği değildir. Çünkü altın fiyatlarının ne kadar zikzaklı bir seyir izlediği bilinen bir gerçektir. Bundan beş yıl öncesi ile kıyaslandığında ne kadar büyük bir oranda bir artışın meydana geldiği görölecektir. Hâl böyle iken yirmi yıl sonrasını hesap ettiğimizde altın fiyatlarının şimdikinin birkaç katı artmayacağının hiçbir garantisi yoktur. Bundaki belirsizlik, memur maaş zammına endekslili satımdaki belirsizlikten daha az değildir.

TOKİ'nin gerek sosyal konut gerekse diğer projelerine katılımın son derece yüksek olduğu dikkate alındığında projeye katılmak için başvuranların, kendi maslahatlarını burada gördükleri anlaşılmaktadır. TOKİ yoluyla konut edinen yüzbinleri ve milyonları, “kendi maslahatını bilmeyen” kimseler olarak görmek doğru olmaz.

Kaldı ki “vatandaş bu sözleşmeden zarar eder” gerekçesiyle vatandaşın maslahatını düşünerek bu akde karşı çıkmak, zararına yapılan tüm satışları da haram kabul etmeyi gerektirir. Oysa güven esasına dayalı satışlar arasında yer alan vadîa akdi ittifakla caizdir.

g) Sedd-i Zerîa Delili

Sedd-i zerîa, aslen mübah olmakla birlikte haram olan sonuca götüren şeyin yasaklanmasıdır. Karşı görüş sahiplerinin iddia ettiği “bu proje, taksitlerdeki muhtemel artışların belirsizliği sebebiyle taraflar arasında anlaşmazlıklar doğurabilir, bu sebeple baştan tedbir alarak caiz olmadığı görüşü kabul edilmelidir” görüşü doğru değildir. Bedelli akitlerdeki her belirsizlik akdin fâsit sayılmasını gerektirmez. Bu noktada

âlimler, akitlerdeki belirsizlikleri iki kısma ayırmışlardır: Cehâlet-i fâhişe (aşırı bilinmezlik). Bu, tarafları anlaşmazlığa götürebilecek boyutlardaki bir belirsizlik olup bu şekilde belirsizliğin olduğu akit Hanefilere göre fâsit, diğer mezheplere göre ise yok (bâtıl=fâsit) hükmündedir. Cehâlet-i yesîra (basit/ hafif bilinmezlik). Bu, tarafları anlaşmazlığa götürececek boyutta olmayan belirsizliktir.

Bu konuda Hanefî fikhının önde gelen âlimlerinden Kâsânî şöyle söyler:

“Satım akdinin sıhhat şartlarından birisi de satıma konu mal ve satım bedelinin, anlaşmazlığa engel olacak şekilde bilinir olmasıdır. Bunlardan birisi, anlaşmazlığa götürececek şekilde belirsiz olursa satım akdi fâsit olur. Anlaşmazlığa götürececek derecede olmayan bilinmezlik ise akdi fâsit kılmaz. Çünkü bilinmezlik, tarafları anlaşmazlığa götürececek boyutta olursa bedelin teslim ve tesellümüne engel olur, o zaman da akdin amacı gerçekleşmez. Ancak tarafları anlaşmazlığa götürececek derecede olmazsa buna engel olmaz, akdin amacı da gerçekleşmiş olur.”

Burada bir hususu da vurgulamak gerekir:

Fıkıh literatüründe yer alan bir kural ve ilke ile o kural ve ilkenin pratiğe uygulanması arasında bir ayrıma gitmek gerekir. Müctehidler arasında aynı kural ve ilkenin benimsenmesi, bunların pratiğe uygulanmasının da her zaman aynı olmasını gerektirmez. Söz gelimi “tarafları anlaşmazlığa götürececek her bilinmezlik ve belirsizlik akdi bozar” ilkesi Hanefî fakihler arasında ittifakla benimsenmiştir. Bununla birlikte bunun pratiğe uygulanmasında ichtihad farklılıkları söz konusudur. Mesela bir buğday yığını satımında yalnızca birim fiyat zikredilerek “bir ölçüğü şu kadar” şeklinde akit yapılırsa, ancak buğday yığınının toplam miktarı bilinmiyor olsa Ebû Hanîfe’ye göre bu durumda satım akdi yalnızca bir ölçük buğday üzerinde kesinleşmiş olur. Çünkü geriye kalan miktarın bilinmemesi, toplam bedelin de bilinmemesine yol açmaktadır. Ancak buğday yığınının toplam miktarının satıcı tarafından sonradan zikredilmesi veya akit meclisinde ölçüm yapılması durumunda akit sahihe dönüşür. Ebû Yusuf ve İmam Muhammed ise birim fiyatın belirli olmasının yeterli olduğunu, bu belirsizliğin tarafları anlaşmazlığa düşürmeyeceğini söylemişlerdir.

Bir kuralın uygulanması nasıl ki müctehidler arasında farklılıklara yol açıyorsa aynı şekilde bir kuralın geçmiş zamanda uygulanma şekli ile günümüzdeki uygulanma şekilleri arasında farklılıklar olabilir. Buna göre, “bedelli akitlerde tarafları anlaşmazlığa götürebilecek boyutta olan her bilinmezlik/belirsizlik akdi ifsat eder” genel kuraldır. Buna karşılık “satım bedelinin miktarındaki bilinmezlik, tarafları anlaşmazlığa götürebilecek boyutta bir bilinmezliktir” şeklindeki hüküm ise bu genel kuralın somut uygulaması mahiyetindedir. Bir dönemde, bölgede tarafları anlaşmazlığa götürececek boyutta olan bir şey, başka bir bölgede veya dönemde öyle olmayabilir.

Sosyal konut projesinde, ödenecek taksit miktarlarındaki belirsizlik, aşırı bilinmezlik kapsamında değildir. Çünkü artışların altı ayda bir memur maaş zammı dikkate alınarak idare tarafından yapılacağı belirtilmektedir. Her ne kadar artışın hangi oranda olacağı belirli değilse de artışın oranının belirlenmesinde hangi kriterin esas alınacağı belirlenmiştir. Bu belirlilik, tarafların anlaşmazlığa düşmesini engelleyecek boyuttadır.

Kimileri TOKİ'nin bu tarz satımlarında birtakım anlaşmazlıkların olabileceğini, hatta mahkeme kayıtlarına yansıyan bazı anlaşmazlıkları zikrederek bu belirsizliğin "tarafları anlaşmazlığa götürebilecek anlaşmazlık" olduğunu ileri sürebilirler. Burada şunu bilmek gerekir: Bir konuda hüküm, çoğunluğa bakılarak verilir. Bütün unsurların belirli olduğu akitlerde bile taraflar arasında şu veya bu sebeple anlaşmazlıklar olabilmektedir. Sedd-i zerîa mantığı, bir şeyin çoğunlukla mefsedeye götürmesini dikkate almayı gerektirir. Aksi takdirde söz gelimi birilerinin şarap yapımında kullanması sebebiyle üzüm ekim-dikimini yasaklamak gerekir ki fakihlerin hiçbiri bu yönde bir görüş beyan etmemişlerdir.

Bu akitte faiz veya faiz şüphesi var mı?

TOKİ ile yapılan akitte herhangi bir faiz ya da faiz şüphesi söz konusu değildir. Çünkü "faiz, bedelli bir akitte taraflardan biri lehine şart koşulan ve karşılığı bulunmayan fazlalıktır."

Bunun söz konusu olabilmesi için bedelin belirli olması ve bu bedelin ötesinde tarafların birinin fazlalık şart koşması gerekir. Oysa TOKİ sözleşmesinde bedel baştan belirli değildir. Dolayısıyla doğmuş olan bir borcun, ertelenmesi sebebiyle borca ekleme yapma gibi bir durum da söz konusu değildir.

Sonuç

Mesele fikhî açıdan içtihadı açık meselelerden olup fıkıh alanında yeterli alt yapısı olanların bu konuda farklı fikirler ileri sürmeleri son derece normaldir. Bu zaviyeden bakıldığında şahsen ikinci görüşü delil ve gerekçeleri yönüyle daha isabetli bulmaktayım. Bu tip konularda hangi görüş benimsenmiş olursa olsun, kanaat sahiplerinin kendileri gibi düşünmeyenleri çeşitli şekillerde itham etmeleri doğru olmaz. Şunu da bilmek gerekir ki fıkıh ve fetva, her meselede zoru esas almak, ihtiyat gerekçesi ile hep yasaklayıcı hükmü tercih etmek değildir. Büyük âlim Süfyan es-Sevrî'nin dediği gibi "ilim, güvenilir bir âlimin verdiği ruhsata dayalı hükümdür. Zorlayıcı/yasaklayıcı hüküm vermeye gelince; onu herkes yapabilir."

Her şeyin en doğrusunu kuşkusuz ki Allah (cc) bilir.

Kaynakça

AAOIFI standartları.

Abdülaziz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr, 1/259.

Ali Haydar Efendi, Dürerü'l-hükkâm.

Buhârî, İman, 37.

Derdîr, eş-Şerhü'l-kebir, 3/195-211.

Dönmez, İbrahim Kâfi, "Garar", DİA, 13/366.

Ebû Davud, Buyu', 25; Akdiye, 12.

El-Mevsû'atü'l-fıkhiyye, 15/34.

Hatîb eş-Şîrbînî, Muğni'l-muhtâc, 3/ 4-12.

İbn Abdilberr, Câmiu beyânî'l-ilm, 1-784.

İbn Kudâme, el-Muğni, 4/207-223.

İbn Mâce, Ahkâm, 23; Buyu', 23.

Kâsânî, Bedâi'u's-sanai', 5, 156.

Mecelle.

Mergînânî, el-Hidâye, thk. Sâid Bekdaş, Medine: Dâru's-sirac, 2019; 4/573-579.

Mevsilî, el-İhtiyâr, 2/5.

Müslim, Buyu', 4.

Timurtâşî, Tenvîrü'l-epsâr.

Tirmizî, Ahkâm, 17; Buyu', 17.

Zerkeşî, el-Bahru'l-muhît, 2/25.

Ekonomik Dezenformasyon ve Demokratik Ekonomi

Yunus Emre Aydınbaş*

30 Eylül 2022

Bir süredir ülkemizin dünya ile birlikte içinde bulunduğu iktisadi koşullar, bu koşulların saikleri ve koşulları iyileştirmek için kullanılan araçlar ile bu araçların kullanımına dair farklı tercihler dünya kamuoyu tarafından izleniyor. Dünyanın çok büyük bir bölümü ana akım iktisat teorilerinin yardımıyla olguyu ve çözüm önerilerini açıklamaya çalışırken Türkiye'nin politika tercihleriyle kendine özgü bir patika izlemeye çalıştığı ve ana akımdan ayrıştığı kolayca fark edilebiliyor. Bu durum Türkiye akademiasındaki iktisat kürsülerini hareketlendirmekte, ortodoks ve heterodoks akımlarına müntesip iktisatçılar arasında, enflasyon olgusundan yola çıkarak para ve faiz konuları etrafında şekillenen çetin tartışmalara sebep olmaktadır.

Bu gündem üzerine yapılan tartışmaları etrafıca takip edenler, ekonomik gerçekliğin iki farklı zemin üzerinde inşa edilmekte olduğunu gözden kaçırmayacaktır; bir yanda ana akımın hazır reçeteleri ile heterodoksinin itirazlarından oluşan, çoğunlukla akademisyen ve uzmanların bulunduğu teorik zemin, diğer bir yanda ise politika yapıcılar ve politiklardan etkilenen seçmenlerin bulunduğu, reel ekonomi politik ve onun algılanan biçimleriyle görünüm kazanan pratik zemin. Teorik zemin, paydaşlarının farklı iktisat teorilerine ve ekollerine müntesip olmaları sebebiyle, ekonomik gelişmeleri farklı açılardan değerlendiren heterojen bir yapıya sahiptir. Tüm bu çeşitlilikle birlikte; kullanılan teknik dil, erişilen ekonomik veriler ile bunlara dayanılarak üretilen bilgi ve yorumlar, konunun uzmanı paydaşlar tarafından olabildiğince eksiksiz ve doğru anlaşılır. Bakış açısında heterojen olan teorik zemin, uzmanlık ve yeterlilikte nispeten homojen bir irtifayı temsil etmektedir, bu sebeple dezenformasyonun ve manipülasyonun böylesi bir zeminde tutunması oldukça güçtür.

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Tapu Kadastro Yüksekokulu, Emlak ve Emlak Yönetimi

Pratik zemin ise, teorik olanın aksine, her türden dezenformasyona ve manipülasyona karşı oldukça savunmasızdır. Bu nedenle, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de, pratik zeminden ekonominin hem öznesi hem nesnesi olan ancak karmaşık ekonomik ilişkileri çözümlenebilecek uzmanlığı bulunmayanları ekonomik, finansal ve mali nitelikli manipülatif girişimlerden korumakla görevli düzenleyici ve denetleyici kurumlar görev yapmaktadır. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu (SEDDK), Kamu İhale Kurumu (KİK), Rekabet Kurumu (RK) gibi kurumlar, kanunların verdiği yetki çerçevesinde yaptığı amir düzenlemelerle manipülatif girişimleri bertaraf etmeye çalışmakta, yaptıkları denetimlerle de düzenlemelere aykırı davranışlara müeyyideler uygulamaktadır. Ancak bugün, hukuki ve ahlaki hiçbir engel hissetmeksizin pratik zemini tahrip eden Ekonomik Dezenformasyona karşı ne bir düzenleme ne de denetleme mekanizması bulunmaktadır. Dezenformasyonun en büyük tahribatı piyasa mekanizmasına olmaktadır. Etkin ve verimli bir ekonomi, doğru ekonomik kararlar alabilen ekonomik aktörler tarafından inşa edilebilir. Doğru ekonomik kararlar alınabilmesi, aktörlerin piyasa hakkında doğru bilgiye sahip olabilmeleriyle mümkün olabilir. Aksi durumda fiyat mekanizmasının ibresi gösterge niteliğini kaybedecek, yanlış tercihler iktisadi kaynakların etkinsiz ve verimsiz kullanılmasına, dolayısıyla refah kaybına sebep olacaktır. Bu noktada ehil okuyucu, piyasa başarısızlıkları arasında yer alan asimetrik bilgi sorunundan bahsedildiğini düşünecektir. Asimetrik bilgi yaygın kabul gören tanımıyla, ekonomik bir işlemin taraflardan en az birisinin diğer taraflardan fazla bilgiye sahip olması durumudur. Asimetrik bilgiden kaynaklanan ve ekonomik etkinsizliğe yol açan sorunların başında ters seçim ve ahlaki tehlike gelmektedir. Ekonomik dezenformasyon konusunu asimetrik bilgi sorunu çerçevesinde tartışmanın imkanı bulunmakla birlikte bu imkan konunun etraflıca ele alınmasını sınırlandıracaktır. Zira asimetrik bilgi sorunu, piyasa ekonomisindeki tam bilgi varsayımının gerçekleşmediği durumları açıklarken diğer yandan da zımni olarak piyasada eksik bilgi olsa da yanlış bilgi olmayacağı varsayımına dayanmaktadır. Bu bakış açısına göre tarafların bilgi gizlemesi söz konusu olabilir ancak yalan söylemesi muhaldir. Ancak ekonomik dezenformasyon, ekonomik bir işlemin taraflardan en az birisinin diğer taraflardan fazla ya da daha az bilgiye sahip olması durumundan hareket etmez. Ekonomik dezenformasyon, kitle iletişim kanalları vasıtasıyla doğruluğu bulunmayan veya yanlış ekonomik bilgi ya da yorumun kasıtlı olarak yayılması ve iktisadi ajanların ekonomik gerçekliği olduğundan farklı algılamasına sebep olarak ekonomik etkinsizliğe yol açmasıdır. Ekonomik dezenformasyon ayrı bir piyasa başarısızlığı ya da piyasa sabotajı olarak değerlendirilebilir.

Dezenformasyon, asimetrik bilgi sorunundan daha yaygın bir etkiyle fiyat mekanizmasını bozarak politika yapımcıların ve seçmenlerin piyasada bulunmayan yanıltıcı sinyalleri almasına, böylece ekonomik iradelerin sakatlanmasına sebep olmaktadır. Asimetrik bilgi sorunundan farkı, etkilerinin tüm ekonomi sahında görünmesi ve reel ekonomi politığın yerine, algılarda yeniden yaratılan suni bir ekonomi politığı ikame etmesidir. Oylarını artırmak isteyen politikacıların politik karar alma süreçleri seçmen tercihlerine oldukça duyarlıdır. Ancak seçmenler, uzmanlığa sahip olmadıkları ekonomi gibi teknik konularda kolaylıkla dezenformasyonun tesirinde kalabilmektedir. Özellikle internet yoluyla yayılan ekonomik dezenformasyon, bilgi kaosu ve yorum anarşisiyle ekonomik gerçekleri gölgeleyerek gerçek durum ve koşullardan kopuk ekonomik algılara ve nihayetinde yanlış politik tercihlere sebep olmaktadır. Ekonomik dezenformasyonla mücadele, ekonomi güvenliğinin önemli bir meselesi olarak çözülmeyi beklemektedir.

Ekonomik Dezenformasyona Karşı Demokratik Ekonomi

Ekonominin içinde bulunduğu koşullara göre farklı görünümüleri olan pratik zemin, bugün enflasyon olgusuyla karşımızda durmaktadır. Enflasyonun belki de en önemli etkisi insanların gelecek beklentilerini zayıflatması ve yaşanan hayattan hoşnutsuzluğa sebep olmasıdır. Uzun süre devam eden yüksek enflasyon insanların gözlerindeki son umut ışıltılarının da sönmesine sebep olabilir. Hiçbir toplum fakirleşmeyi arzu etmez. Enflasyon, idarecilerin tercih ettiği ekonomi politikalarının bir sonucuysa ve toplum idarecilerin tercihlerini etkileyemiyorsa demokratik iktisat temelinden uzaklaşmış demektir. Ekonomi gibi teknik bir konuda ne kadar demokratik olunabileceği önemli bir tartışma konusudur. Ekonominin ve demokrasinin doğaları, bir arada bulunmaya elverişsiz olabilir mi? Platon, Devlet'inde demokrasinin doğasından şöyle bahseder:

Demokrasi, bir eğitim işidir. Eğitimsiz kitlelerle demokrasiye geçilirse oligarşi olur. Devam edilirse demagoglar türer. Demagoglardan da diktatörler çıkar. Demokrasi despotluğa dönüşür. Demokrasinin esas prensibi, halkın hâkimiyetidir. Ama milletin idarecilerini iyi seçebilmesi için yetişkin ve iyi eğitim almış olması şarttır. Eğer bu temin edilmezse demokrasi, otokrasiye dönüşebilir. Halk övülmeyi sever. Onun için, güzel sözlü demagoglar, kötü de olsalar, başa geçebilirler. Oy toplamasını bilen herkesin, devleti idare edebileceği zannedilir.

Aynı ifadeleri, belki de daha haklı bir ses tonuyla, ekonomi politikalarıyla ilgili sarf edebiliriz. Karmaşık piyasalar ve makroekonomik politikalar ile küresel iktisadi nizam karşısında, bir hastanın doktora güvenmesi gibi, politika yapımcılara güvenmekten

başka çare kalmıyor sanki. Unutulmamalıdır ki her para ve maliye politikasının bir maliyeti vardır ve politika yapımcılar bu maliyeti her şeyden habersiz(leştirilen) geniş halk kitlelerine ödetmeyi tercih etmektedir. Asimetrik bilgi sorununun bu kadar geniş kitleleri etkilediği daha başka çok az alandan bahsedebiliyoruz. Serbest piyasa kapitalizmi bu açıdan antidemokratik ve adaletsiz. Diğer taraftan ekonomik ajan(da)lardan iktisadi bilgi ve öngörüye sahip olanlar, politikalara göre önceden pozisyon alarak kısa vadeli spekülasyon kazanç elde etmeyi tercih ediyorlar. Kısa vadeli bireysel kazanç, uzun vadede toplumun zararına olacak politikalar karşısında sessiz kalmaya sebep olabiliyor. Konu, politikalarda vücut bulan ortodoks ya da heterodoks teori tercihlerinden çok demokratik iktisat zemininden oldukça uzaklaşan, tüm dünyadaki oligarşik iktisattır. Aynı manzarayı küresel ölçekte seyretmek de mümkün; FED oligarşinin orkestra şefi, tüm diğer merkez bankaları ise FED'in verdiği notaya tabi olan orkestra üyeleridir.

Günümüzde iktisadi konular, toplumun her kesimi için gündelik hayatın giderek artan bir bölümünü işgal etmektedir. Özgül ağırlığı bu kadar yüksek, telafisi nesiller boyu süren sosyal ve bireysel etkileri olan bir konuda bu denli asimetrik bilgi olması kabul edilemez. Zira demokratik sistemler, halk denetimi varsayımıyla meşruiyet kazanmaktadır. Neredeyse tüm dünyada, halkın denetleme yeti ve becerilerinden mahrum olduğu, ancak maliyetine doğrudan katlandığı bir konuda demokratik meşruiyetten bahsetmek oldukça güç olacaktır.

Ekonomik dezenformasyonu engellemek, böylece yurttaşlara saptırılmamış, rasyonel ve özgür bir iktisadi karar alma ortamı tesis etmek devletin anayasal görevleri arasındadır. Ekonomideki teorik ve pratik zemine ek olarak Demokratik Ekonomi zemininin inşa edilmesi gereklidir. Bu zeminin muhtemel nitelikleri bir sonraki yazıda tartışılacaktır.

Bu kategorideki diğer yazılar

- Kamu Borçlarında Mevcut Görünüm
- Ekonomik Dezenformasyon ve Demokratik Ekonomi
- Türkiye'nin Sıcak Gündemindeki Konut Problemine Bir Adım: TOKİ Konut Projesi

Borçlarda Enflasyon Farkının Alınması Meselesine Dair Bir İnceleme

Zeyneb Hafsa Orhan*

15 Nisan 2022

Bu yazı, Ekonominin Temel Konuları ve İslam Ekonomisi adlı kitabımızdaki ilgili bölümden hareketle kaleme alınmıştır.

Malum olduğu üzere bugünlerde Türkiye’de ekonomi alanında sıkça konuşulan konu enflasyondur. İslam ekonomisi/iktisadı açısından enflasyon meselesinin içerisinde yer aldığı önemli bir tartışma mevzusu ise “enflasyon endekslemesi”dir. Bu yazıda elimden geldiğince İslam ekonomisi çerçevesinde bu meseleyi 2 temel görüş üzerinden anlatmaya çalışacağım. Daha önce de belirttiğim gibi resmi olarak fıkıh eğitimi almadığımdan dolayı bu yazı neticesinde “helal” ya da “haram” veya “caiz-caiz değildir” gibi fetva cümleleri yer almayacaktır. Lakin kendi kişisel hayatımda bu konuya dair yaklaşımı da aktararak yazıyı bitireceğim.

Enflasyon Endekslemesi Nedir?

Öncelikle enflasyon endekslemesinden kasıt, enflasyonla düşen değer kadar borç geri ödemelerine ilave yapılmasıdır. Örneğin bugün 1000 TL borç veren birisi, bu parayla satın alabildiklerini bir yıl sonra ancak 1200 TL ile alabiliyorsa %20 enflasyon var demektir ve borç geri ödemesini 1000 TL olarak değil de enflasyonu göz önünde bulundurarak 1200 TL olarak almalıdır denmektedir. Enflasyon endekslemesi kapsamına, altına, herhangi değerli bir metale, dövizde ya da beyaz eşya gibi mallara dayalı endeksleme de dâhildir.

İslam Tarihinde Enflasyon Endekslemesi

Enflasyon endekslemesine dair bazı âlimler (M. A. Mannan, Ali Bakkal gibi) olumlu görüş serdederken bazıları da olumsuz görüştedir (M. U. Chapra, M. Kahf, M. N.

* İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İslam İktisadı ve Finansı

Siddiqi, T. Usmani gibi). Bu iki grubun temel görüşlerini ve görüşlerine sebep olarak gösterdikleri hususları zikretmeden önce şu soruyu cevaplamak önemli diye düşünüyorum: İslam'ın ilk yıllarında ya da İslam iktisat tarihi boyunca enflasyon endekslemesini gündeme getirecek durumlar hâsıl olmamış mıdır? Bu soruya cevaben bazıları (Ali Bakkal gibi) Müslümanların iktisadi tarihi boyunca çoğunlukla altın ve gümüş paralar kullandıkları için bunlarda fazlaca enflasyon olmadığını dile getirmektedir. Fakat eski tarihlerde de enflasyon gerçekleştiğini dile getirenler de vardır. Bu ikinci görüş kapsamında Kallek, araştırmalarına binaen Dört Halife Dönemi'nin sonlarına doğru %800'lere varan enflasyonun tecrübe edildiğini bildirmektedir. Kallek'e göre işte bu enflasyon dönemlerinde dönemin en vasıflı malı olarak görülen devenin fiyatına endeksleme yapılarak, diyet ödemelerinde bu enflasyon farkı dikkate alınmıştır. Kallek, bu noktada şunu da sormaktadır: Bu uygulama borçlar için de genişletilebilir midir? (Çünkü Kallek'in anlattığı uygulama yalnız DİYET ödemeleri içindir, borç için değildir.). Nitekim fıkıh âlimleri de temelde bu soruyu cevaplamaya çalışmış, hatta bu kapsamda alım-satım (bey), ödünç (karz) ve borç ilişkilerinde enflasyondan kaynaklı değer farkının hükmünü incelemiştir. Bunu yaparken de klasik fıkıh kaynaklarından hareket edilmiştir.

Klasik Fıkıhta Enflasyon Endekslemesi

Klasik fıkıh kaynaklarındaki ilgili hükümlere dair Hamdi Döndüren şunları dile getirmektedir: Felsler yani altın ve gümüş dışındaki madenlerden yapılan ve değeri oynak olan, özellikle para ödemelerinde üstünü tamamlamak adına kullanılan madeni paraların satın alma gücündeki değişimler, iki ana başlıkta incelenmiştir: Tamamen ortadan kalkmaları durumu ve satın alma gücünün değişmesi durumu. İlk duruma göre ödünç akdinde Ebû Hanîfe'ye göre misliyle (yani ödünç miktarı neyse aynıyla) ödeme yapılması gerekirken; İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre kıymet/değer kaybı göz önünde bulundurularak ödeme yapılmalıdır. İkinci durumda ise Ebû Hanîfe'ye göre yine misliyle ödeme yapılması gerekirken; Ebû Yusuf'a atfedilen ikinci görüşe göre değer değişimi dikkate alınarak ödeme yapılmalıdır. Fakat Döndüren'in de belirttiği üzere, Ebû Yusuf'un bu görüşü yalnızca fels ve mağşuş (saf olmayan, katkılı) paralarda enflasyon farkını kabul ettiği anlamına gelmektedir. Şâfiiler ise paranın hiç bulunmaması durumunda ya da tamamen değer kaybetmesi durumunda kıymetiyle ödenmesi görüşündedir.

Ali Bakkal da klasik fıkıh kaynaklarındaki konuya ilişkin görüşleri özetlemiştir. Buna göre, felslerin değerinin değişimi durumu üç açıdan ele alınmıştır; tedavülden kalkma/kesad, piyasadan tamamen çekilme/inkuta ve değerinin değişmesi. Bunlardan ilkinde Ebû Hanîfe'ye göre alım-satım (bey) fâsit olur, karz ise misliyle ödenmelidir.

Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, alım-satım bâtil olmaz ama karz, kıymetiyle verilir. Mâlikî ve Şâfiîlere göre bey akdi ile zimmette sabit olduktan sonra eda edilmeden kesada uğrarsa bâtil olmaz. Karzda ise misliyle ödeme yapılması gerekir. Yani tedavülden kalkma durumunda anlaşma ister salım-satım ister karz (borç) olsun, misliyle ödeme yapılması dışında bir görüş yok gibi gözükmemektedir. İkinci durumda (paranın tamamen çekilmesi durumunda) Ebû Hanîfe'ye göre hüküm kesad ile aynıdır. Ebû Yusuf, İmam Muhammed, Mâlikî ve Şâfiîler'e göreyse kıymetiyle verilmelidir. Demek ki ikinci durumda da kıymetiyle ödeme dışında bir seçenek gözükmemektedir. Son durumda yani felslerin değerinin değişmesi (ki bu, özellikle enflasyondan kaynaklanabilir) durumunda Ebû Hanîfe'ye, Mâlikîler'e ve Şâfiîler'e göre karz misliyle verilmelidir. Ebû Yusuf da ilkin bu görüşteyken, daha sonra kıymetiyle verilmesi görüşüne dönmüştür.

Özetle, Hamdi Döndüren'in de incelediği üzere, felsler hakkında (felsleri dikkate almamızın sebebi bugün özelde madeni para genelde paranın değerli metale dayanmamasından kaynaklanmaktadır fakat bu görüşün ne kadar isabetli olduğu aşağıda tartışılacaktır) 3 durum vardır ve bunlardan bizi ilgilendiren, değerinin değişmesi durumudur. Bu durumda da borç ilişkileri kapsamında değer kaybının dikkate alınarak ödeme yapılmasına cevaz veren tek kişi Ebû Yusuf'tur. Fakat bu görüşü de ikinci görüş olarak zikredilmektedir. (Burada şunu açıklamakta yarar vardır: Fıkıh literatüründe mallar misli veya kıyemî olarak iki gruba ayrılmaktadır. İlki, misli yani miktarı, ölçüsü, ağırlığı aynıyla bulunabilir mallar iken ikincisi ise mislinin bulunması zor olan, dolayısıyla kıymeti/değeriyle işlem gören mallar içindir.) Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus şudur; Ebû Yusuf'un görüşü yalnız fels ve mağşuş paralarda enflasyon farkını kabul ettiği anlamına gelmektedir; altın ve gümüş paraları kapsamamaktadır.

Enflasyon Endekslemesine Onay Verilmesinin Sebepleri

Bakkal bugün için enflasyon endekslemesine izin verilme sebeplerini temelde şöyle sıralamaktadır:

Akit gününde değer esası: Bu, Ebû Yusuf'un görüşüne dayanmaktadır.

- Malların tazminatı
- Ayıp ve kusur nazariyesi
- Aldatmanın olmaması esası
- Zararın izalesi prensibi
- Bâtil yolu kapama esası

- Sermayenin tabana yayılması esası
- Adalet ve maslahat
- Faiz nazariyesi

Benzer sebepleri Habergetiren de dile getirmiştir. Bunların tek tek değerlendirmesine geçecek olursak, öncelikle, değer kaybı hususunda yalnızca felslerin dikkate alınması, enflasyon farkının ya da borcun kıymet/değer değişimiyle verilmesi yönündeki görüşün yalnızca felsler için geçerli olmasındandır. Aynı durumu kâğıt paralar için de geçerli saymak adına, kâğıt paralar felslere benzetilmektedir. Bu noktada sorulması gereken soru şudur; bu benzetme ne kadar doğrudur? Örneğin Döndüren, hatta Bakkal'ın kendisi dahi kâğıt paraları altın ve gümüş paralara (yani felslere değil) benzer saymaktadır. Altın ve gümüş para ise mislidir. Buna dair İslam Kalkınma Bankası'nın 1987 tarihli atölyesinde şu karar alınmıştır: Mislilik koşulu, ölçü, tartı, sayı ve miktarda benzerliktir; değerinde değil. Mansoori de bu konuya dair şöyle demektedir; endeksleme yanlılarına göre sadece altın ve gümüş gerçek paradır. Fakat Qardawi gibi hocalara göre para yalnızca altın ve gümüş değildir; para fonksiyonunu yerine getiren bütün paralardır ki bu anlamda kâğıt para tam bir paradır. İlaveten, tıpkı Bakkal'ın iddia ettiği gibi altın ve gümüşün değerinin kâğıt paraya nazaran dalgalı olmadığı (ya da daha az dalgalı olduğu) da bugün için çok geçerli değildir.

Mansoori, yukarıda listelenen diğer esaslara ve nazariyelere dair şunu dile getirmektedir; “zararın telafisi” bir külli kaidedir ve ribaya/faize dair (çünkü enflasyon endekslemesi uygun değilse istenen fark faiz olacaktır!) Kur'an ve sünnetle çeliştiği an ona itibar edilmez. 4., 5. ve 8. maddeler birbirine benzer olup bunlar genel itibariyle adalet mevzusuna ilişkindir. Fakat burada şu soru sorulmalıdır; enflasyona ve dolayısıyla onun yol açtığı zararlara kim sebebiyet vermiştir? Borçlanan mı? Elbette cevap, borçlanan değildir. O hâlde zararı telafi etmek ya da adaleti sağlamak, enflasyon farkını ödemekle neden ona yüklenmektedir? Bu soruyu Armağan da sormaktadır. Son olarak, Mansoori, enflasyon endekslemesiyle oluşabilecek bazı sıkıntılara da değinmektedir; örneğin, borçlar ancak ödeme günü netleşeceği için gharar (aşırı belirsizlik) ve cehl (bilinmezlik) ortaya çıkacaktır. Çünkü enflasyon farkı ancak sonda eklenirse faiz olmaktan kurtulmaktadır. Baştan enflasyonun ne kadar olacağı bilinmemektedir. İkinci olaraksa buna izin verilmesi faize (özelde riba el-fadl'a yani fazlalık faizine) kapı aralayacaktır zira insanlar borçlara fazlalık almaya alışacaktır.

Enflasyon Endekslemesine Dair Diğer Tartışmalı Hususlar

Bu kısımda yer alan hususlar kişisel olarak aklıma gelen mevzulardır. Buna göre, kendisine dair endeksleme yapılması istenen enflasyonun tam olarak nasıl belirleneceği

meselesi önemlidir. Enflasyon endekslemesine cevaz verenlerin çözümü genelde TÜFE'ye (Tüketici Fiyat Endeksi) göre endekslemedir. Fakat burada da bu sepete nelerin gireceği önem arz etmektedir. Bu sebeple enflasyon sepeti yerine altın veya dövize endeksleme önerileri de gündeme getirilmektedir. Fakat bunda da altın ve dövizin fiyatlarındaki dalgalanma riski vardır. Dolayısıyla altın ve döviz fiyatlarının bir anda çok ciddi anlamda yükseldiği zamanlarda borç alanlar için zorluk ortaya çıkacaktır. Bu tartışma aslında daha derininde değer ne olduğu ve nasıl ölçülebileceği tartışmalarına uzanmaktadır ki değer mevzusu konvansiyonel iktisatta dahi çok netleştirilememiş, soyut kalan bir mevzudur. Burada bunun detayına girmek imkânı yoktur.

Bir diğer soru, resmî borç ilişkileri dışında, gerçek kişilerin borç ilişkilerinde bu hesaplamanın doğru bir şekilde yapılıp yapılmadığını kimin denetleyeceği meselesine dairdir. Zira hesaplamalardaki herhangi bir hata, faize ve zulme sebep olacaktır.

Bir başka husus, her ne kadar çok yaygın olarak görülmesi de enflasyon değil de enflasyonun tersi olan deflasyonun (yani paranın değer kazanması durumu) söz konusu olduğu zamanlarda, verilen borçtan daha azının geri alınmasının da kabul edilmesi gerekmesidir. Oysa borç verenlerin, verdiklerinden daha az miktarda bir parayı kabule yanaşmaları çok gerçekçi gözükmemektedir.

Akla gelebilecek bir başka soru da şudur; bütün enflasyon farkları karşılanmalı mıdır? Ya da bunun bir sınırı var mıdır? (Örneğin sadece %20 üzerin enflasyon farkının karşılanması gibi). Eğer var ise bu sınır neye göre belirlenecektir? Literatürde buna yönelik cevaplar bulunmamaktadır. Dolayısıyla sanki durum şöyle anlaşılmaktadır; ister %5 olsun ister %10, ya da %100, bütün enflasyon farkları endekslemeye tabi tutulmalıdır. Bunun ne kadar uygun olduğu tartışma götürülecektir. Nitekim Kahf, (kendisiyle kişisel olarak iletişime geçilip ilgili sorunun cevabı alınmıştır) ancak paranın neredeyse tamamen değerini yitirdiği durumda endekslemenin gündeme gelebileceğini, fakat böylesi bir durumda bile genele teşmil bir fetva yerine bireysel durumlara göre değerlendirme yapılacağını belirtmektedir. Bu noktada maaşların enflasyona göre güncellenmesi meselesi bununla kıyas edilmek istenebilir ancak yine Kahf'ın belirttiği üzere maaşlar icare sözleşmelerine dayalıdır ve her dönem yenilenebilir niteliktedir. Oysa aynı şey borç ve ödünç işlemleri için söz konusu değildir.

Netice

Sonuç itibarıyla, her ne kadar enflasyon endekslemesi gittikçe daha çok gündeme gelen hatta Türkiye genelinde yaygın bir şekilde cevaz verilen bir mevzu olsa da hakkında ciddi tartışmalar mevcuttur. Buna onay verenlerin görüşü temelde Ebû Yusuf'un yalnızca felslerle (değerli olmayan madene dayalı metal para) ilgili olan görüşüne da-

yanmaktadır. Oysa kâğıt paranın fels olarak alınıp alınamayacağı tartışmalıdır. İkinci olarak, enflasyon endekslemesine onay verenlerin öne sürdüğü diğer sebepler de tartışmaya açıktır.

Kendi kişisel uygulamama gelince (bu bir fetva değildir, sadece kendi hayatımdaki uygulamamdır), ister ufak bir meblağ ister büyük bir meblağ olsun borç ilişkilerinde herhangi bir şekilde (dövize, altına, vb. dayalı) enflasyon farkı almamayı tercih ediyorum. Buna karşı sıkça duyduğum argüman ise şu oluyor: “Ama paramızın değeri düştü. Kayıptayız.” Bu argümanda bazı problemler olduğunu düşünüyorum. Öncelikle paramızın değeri düşse bile bunu karşındaki yapmadı. Yükü tamamen ona bindirmek bana adaletli gelmiyor. İkincisi, “hakikat”te kayıpta mıyız? Verilen borçlardan yeri gelince feragati dahi öneren, bunun karşılığını Allah’ın dünyada ve/veya ahirette vereceğini “vaat” ettiği bir dini anlayışta dünyalık anlamda göreceli olarak kayıp gözükən şey gerçekte kayıp mıdır tartışılır. Sanırım bu durumda böyle bakmamamızın temel sebebi, dünya görüşümüzü dünyalık görüşlerin yönlendirmesi. Son olarak, eğer borç alan kişi her hâlükârda tüm ısrarlara rağmen borç vereni zarara uğrattığı düşüncesiyle borcunu daha güzeliyle ödemek isterse bu da takvadandır. Lakin buradaki husus, bunun toplum nezdinde sürekli ve zorunlu hâle getirilmemesidir çünkü o hâlde verilen artık hediye olmaktan çıkar.

Kaynakça:

- Kallek, C. (2020). Medine Pazarı, Sahabe Dönemi İktisadi Hayat ve Günümüze Yansımaları, Boğaziçi Yöneticiler Vakfı.
- Döndüren, H. (1987). İslam’da Para-Kredi, Faiz ve Enflasyon İlişkileri, İslami Araştırmalar, Sayı 3, Ocak.
- Bakkal, A. (1995). İslam Hukukunda Para ve Faiz Telakkisi Zaviyesinden Enflasyon Farkının Ödenmesi Problemi, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 1, No. 1, ss. 45-80.
- Bakkal, A. (1995). A.g.e.
- Habergetiren, Ö. F. (2017). İslam Hukukunda Paranın Değer Kaybının Ödenmesini Gerektiren Esaslar, Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, No. 1, ss. 19-31.
- Mansoori, M. T. (1998). Indexation of Loans: A Shariah Perspective, Islamic Studies, Cilt 37, No. 1, ss. 103-116.
- Armağan, S. (2005). İslam Ekonomisi, İstanbul: Gündönümü Yayınları.
- Mansoori, M. T. (1998)., A.g.e.

Kamu Borçlarında Mevcut Görünüm

Şükrü Çağrı Çelik*

15 Nisan 2022

Sonda söyleyeceğimi başta söyleyeceğim. Kamu borçları ile raporlar ve istatistiklerden yola çıkarak bir yazı yazdım. İlk olarak ne olursa olsun kamu borcu meselesi çok önemli. Birçok kriz “borç krizi” olarak ortaya çıkıyor. Bunun yanında küresel düzeyde kamu borcu 2008 Krizi’nden bu yana çok yüksek tutarlara gelmiş durumda. Bu yazı daha çok Türkiye özelinde. Buna göre Türkiye’nin kamu borcu GSYH’sine oranla birçok ülkeye göre daha düşük. Fakat buna rağmen hâlâ yüksek oranda borç faizi ödeniyor. Bunun yanında özellikle özel sektörün döviz cinsinden aldığı dış borcu döviz üzerinde baskı oluşturması nedeniyle dolaylı yoldan ekonomiyi tehlikeye atıyor. Son olarak Türkiye’nin son dönemde borçlanma araçlarını çeşitlendirdiğini görüyoruz. Bunların arasında faizsiz finans enstrümanları da yer alıyor. Fakat sukuk, kira sertifikası gibi ürünlerin normal borçlanma araçlarından farkı (en azından kamunun çıkarıldığı raporlarda) yeteri kadar ayrıştırılmamış durumda.

Kamu Borcu

Kamu borçları en temelde bütçe açıklarının finansmanı için alınmaktadır. Bunun yanında hazinenin nakit dengesini yer ve zaman bakımından sağlamak amacıyla (örneğin yıl sonunda bütçe denk olsa bile ilk aylarda harcamalar gelirlerden büyük olabilir, bunu dengelemek için) ya da ülkede uygulanan maliye politikasının bir aracı olarak vs. farklı amaçlarla borçlanma yapılabilir. Kamu borç yönetiminde borcun miktarı ve borcun bileşeni politikaları şekillendirebilmektedir. Borcun bileşimi; “borcun alınmasından ödenmesine kadar geçen süre yani vadesi, borca karşılık uygulanan faiz oranı, borcun sahip olduğu ayrıcalık ve garantiler gibi taşıdığı özelliklerdir”. Bunun dışında hazine garantileri olarak ifade edilen özellikle Kamu Özel İşbirliği (KÖİ) modeli kap-

* Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü

samında yapılan ödemeler de dolaylı yoldan kamu borcu ya da daha doğrusu kamu yükümlülüğü olarak değerlendirilebilir.

Özellikle 2008 Krizi'nden sonra kamu borçları yüksek oranda arttı. AB'deki Maastricht Kriterleri arasında yer alan Kamu Borcu/GSYH oranı birçok ülkede tutturulamadı. Küresel düzeyde birçok gelişmiş ülkede bile bu oran %100'ün üzerinde. Tabii bu oran tek başına gösterge değil. %1 ile borç alan ile %20 arasında borç alan ülkelerin yükümlülükleri aynı değil. Ya da herkesin bildiği üzere rezerv para birimine sahip olan (ABD gibi) ülkelerin aldığı borç ile diğer ülkelerinki aynı şekilde değerlendirilemez.

Birçok ülkede daraltıcı para politikası uygulanarak faiz artışlarına gidilmesi özellikle değişken faizli alınan borçlar için ya da yeni finansman maliyetleri için bütçelere ek yük bindiriyor. Orta Vadeli Program'da da belirtildiği üzere "Küresel borçluluk düzeyinin yüksek olduğu bir dönemde gerçekleşen bu parasal sıkılaştırma döngüsünün muhtemel etkileri, hem gelişmiş ekonomilerde hem de görece zayıf bilanço'ya sahip gelişmekte olan ülkelerde yakından takip edilmektedir".

Türkiye'de Kamu Borcu

Türkiye açısından bir değerlendirme yapmak için Hazine ve Maliye Bakanlığı'ndan bazı istatistik veriler ve Hazine Finansman Programı: 2022 Yılı Gelişmeleri ve 2023 Yılı Öngörüler raporu, Kamu Borç Yönetimi raporu gibi bazı raporlardan yola çıkarak bazı bilgiler topladım.

Buna göre;

1. İlk olarak, Avrupa Birliği tanımlı genel yönetim borç stoku; yaklaşık 4 trilyon TL olmuştur. Bu tutarın 3.9 trilyonluk kısmı merkezi yönetim kuruluşlarının, 118.037 milyar TL'lik kısmı ise yerel yönetimlerindir. 2022 yılında şu ana kadar Toplam Kamu Borç Stoku/ GSYH oranı ise, %39,3 seviyesindedir.
2. Faiz ödemelerinin bütçe içindeki payı önemini korumaktadır. Yine de Ocak 2022'e göre borçların faiz oranların düşüş eğilimindedir.
3. 2021 yılında bütçe giderleri ise 1.572.981 trilyon lira olmuştur. Giderlerin 180.851 milyar lirası faiz giderlerine harcanmıştır. Bu ise kamu harcamalarının yaklaşık %11'i. 2022 yılı Eylül ayına kadarki dönemde ise yapılan faiz ödemeleri 207.101 milyar liraya ulaşmıştır. Bu ise kamu harcamalarının yaklaşık %10,48'dir.
4. 2021 yılında kâr amacı gütmeyen kur transferleri, hane halkına yapılan transferler, tarımsal destekleme ödemeleri ve sosyal amaçlı transferlere yapılan ödeme tutarlarının toplamı faiz ödemelerinin yaklaşık yarısı kadar (90.4 milyar lira) olmuştur. Şunu da belirteyim kamu borçlarındaki faiz oranları büyük oran-

da piyasada belirleniyor. Özellikle aslında sigorta işlemleri için oluşturulmuş bir kavram olan CDS primi ülkenin siyasi, toplumsal, ekonomik gelişmelerini takip ederek borcunu geri ödenmeme riskini ölçmeye yarıyor. Primin yükselişi Türkiye’ye borç veren ardından bu borçlara karşı sigorta yaptıran büyük yatırımcıların maliyetini arttırıyor. Borç verenlerin maliyeti artınca dolaylı yoldan Türkiye’nin de borçlanma maliyeti arttırıyor.

5. HMB verilerine göre Türkiye’nin 2022 2.çeyreğinde 444.392 milyar dolar brüt dış borç tutarı vardır ve “Brüt Dış Borç Stoku / GSYH” oranı ise %53,7’dir (Net dış borç miktarı daha düşük). Bunun 179.169 milyar doları kamu sektörünün, 235.795 milyar doları özel sektöründür. Kamu sektörünün borcunun 24.846 milyar doları, özel sektörün ise 80.272 milyar dolarlık kısmı kısa vadeli-dir. Kamunun borcu düşük olsa da özel sektörün döviz dayalı yüksek dış borca sahip olması da ülkemiz ekonomisini dolaylı yoldan etkiliyor.

6. Dış borcun 263.801 milyar doları ABD doları cinsinden, 124.947 milyar doları Euro cinsinden, 5.270 milyar doları Japon yeni, 15.201 milyar doları ise Türk lirası cinsindedir. İç ve dış toplam borç stoku ise aşağıdaki gibi para birimlerine dağılmıştır.

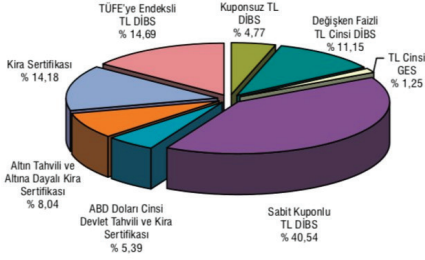
7. Hazine ve Maliye Bakanlığı’nın sitesindeki istatistiklere göre 2022 yılında planlanan ve gerçekleşen borç ve faiz ödemeleri ile alınan yeni borçlar aşağıdaki tablodaki gibidir (https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2022/10/Web_Kamu_Borc_Yonetimi_Raporu_Ekim_2022_v3.pdf).

TOPLAM BORÇ STOKU	100,0
TL	34,3
USD	43,8
EUR	12,6
JPY	1,0
SDR	3,5
Diğer	4,8

Milyar	2022 Program Ocak-Aralık	2022 Gerçekleşme Ocak-Eylül	Milyar	2022 Program Ocak-Aralık	2022 Gerçekleşme Ocak-Eylül
I-TOPLAM BORÇ SERVİSİ	505,9	544,9	II-FİNANSMAN	505,9	544,9
İç Borç Servisi	385,5	366,1	Diğer Finansman (a)	7,9	0,9
Anapara	222,6	241,1	Toplam Borçlanma	498,1	544,0
Faiz	162,9	125,0	Dış Borçlanma	101,0	70,9
Dış Borç Servisi	120,4	178,8	İç Borçlanma	397,1	473,1
Anapara	70,8	114,9			
Faiz	49,6	63,9			

8. Hazinesinin borçlanmayı ağırlıklı olarak TL cinsinden yapma isteği ve vadesine bir yıldan az kalmış senetlerin payının azaltılması amacına yönelik hamlelerin yapılması politika metinlerinde açıkça yer almaktadır. Zaten cari açık veren bir ülke olarak döviz cinsinden yükümlülüğe girmemiz ülkemizde yapısal problemlerin oluşmasına yol açmaktadır.

İÇ BORÇLANMANIN ENSTRÜMANLARA GÖRE DAĞILIMI ⁽¹⁾ (2022 Ocak-Eylül)

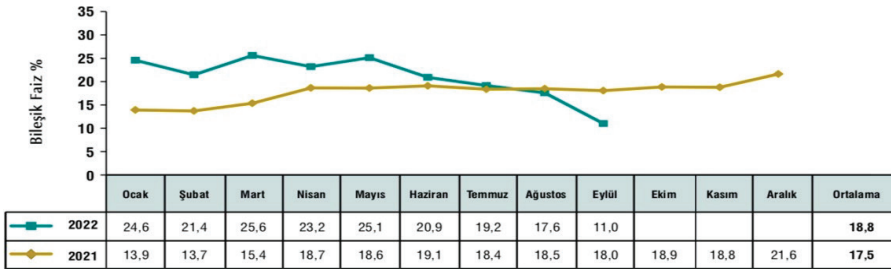
İÇ BORÇLANMANIN DÖVİZ VE FAİZ YAPISI

%	2021 Ocak-Eylül	2022 Ocak-Eylül
Toplam Borçlanma	100,0	100,0
Sabit Faizli	47,4	60,2
Değişken Faizli	52,6	39,8
Toplam Borçlanma	100	100
TL Cinsi	67,4	86,6
Sabit Faizli	32,6	54,9
Değişken Faizli	34,8	31,7
Döviz Cinsi	32,6	13,4
Sabit Faizli	14,7	5,4
Değişken Faizli ⁽¹⁾	17,8	8,0

9. Hazinesinin özellikle iç finansmanda farklı tür finansman türlerine başvurduğu görülmektedir. TL ve döviz cinsinden tahvil ihracı bir yana, TL cinsinden kira sertifikası, altın tahvili, altına dayalı kira sertifikası, gelire endeksli borç senedi, Türk Lirası Gecelik Referans Faiz Oranına (TLREF) endeksli senet ihracı, kuponlu ve kuponsuz, değişken ve sabit faizli senetler ihraç ettiği görülmektedir. İç borçlara ilişkin çeşitli göstergeler aşağıdaki şekilde yer almaktadır.

10. TL cinsindeki borçlardaki faiz oranlarının gelişimi ise aşağıdaki şekilde seyrediyor. Özellikle Nisan 2021'den Temmuz 2022'ye kadar %18'in üzerinde bir hayli yüksek faizden borçlanmış olduğumuz gözüküyor.

TL CİNSİ SABİT FAİZLİ İÇ BORÇLANMANIN AĞIRLIKLI ORTALAMA MALİYETİ

11. Dış finansmanda ise 3 milyar dolarlık Sukuk ihracı, dünya genelinde ihraç edilen en yüksek tutarlı ikinci ülke Sukuk ihracı olduğu ilan edilmiştir. 2022 yılındaki en büyük iki ihraç aşağıdaki gibidir.

Tarih	Vade (Yıl)	Tutar (dolar)	Kupon oranı	İhraç tipi
16.02.2022	5,0	3.000	7,250	Kira Sertifikası İhracı
17.03.2022	5,5	2.000	8,600	Tahvil İhracı

Burada da en çok dikkatimi çeken şey; sukuk, kira sertifikası, tahvil gibi enstrümanların farkını hangi projeler için kullanıldığı vs. en azından Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın çıkardığı Borç Yönetim raporlarında görememem. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere kupon oranına kadar sabit bir kira sertifikasının İslami Finans ilkeleriyle ne kadar örtüştüğü kafamda soru işareti bıraktı. Finansçı olmasam bile, bu durumun yalnızca Türkiye'ye özgü bir problem olmadığını Malezya, Endonezya başta olmak üzere birçok ülkede benzer şekilde sukuk ihraçlarının yapıldığını biliyorum.

Son olarak doğrudan borçlanma olarak sınıflandırılmasa da "Hazine garantileri" de dolaylı bir borç olarak kabul edilebilir. Hazine garantilerini dörde ayırabiliriz (<https://www.mahfiogilmez.com/2021/04/ds-borclar-ve-hazine-garantileri.html>) (1) Dış kredilere verilen Hazine garantileri, (2) Hazine garantisinde sağlanan dış krediler, (3) Hazinece borç üstlenimine tâbi kredi anlaşmaları ve (4) Kamu-Özel İşbirliği Projelerine verilen Hazine garantileri. Hazine'nin "kefil olduğu" dış borçların ödenmesi durumunda ya da KÖİ projelerinde belirli hedeflerin tutmaması durumunda dolaylı yoldan bir borçlanma söz konusu olabilmektedir. Fakat bu konu ayrı bir yazının konusu olabilecek kadar çok kapsamlı olduğu için bu yazıda bu hususa girmiyorum. Yalnızca şunu söyleyerek yazımı noktalayayım. Hazine garantilerinde sözleşmeler çoğunlukla döviz cinsinden yapıldığı için döviz fiyatına bağlı olarak Hazine'nin yükümlülüğü ve dolayısıyla bütçeye olan yükü değişebiliyor. KÖİ projeleri doğru planlanırsa bütçeye yük olmadan büyük yatırımların yapılması sağlanabilir. Fakat eğer projelerde fayda-maliyet analizleri doğru yapılmamışsa da bütçe üzerinde büyük bir yükümlülük bırakabiliyor.

Kripto Varlık ve Kripto Para Meselesi (Fıkhî Açıdan)

Murat Şimşek*

16 Aralık 2022

Artık dijital bir çağda yaşamaktayız. Fark edelim veya etmeyelim hayatımızda birçok şeyin dijitale dönüştüğü bir gerçek. Tabii ki bunların en önemlilerinden biri de ekonomik ve finansal faaliyetlerin dijital hâle gelmesi. Bu anlamda kaydi/rezerv paradan kripto paraya birçok ürün hayatımıza girdi. Özellikle para ile ilgili olan bu kısmı kavrayabilmek için dijital teknolojinin getirdiği bazı temel konulara işaret etmek gerekir.

Öncelikle dijital varlık (digital asset) dijital formatta üretilen ve kullanım hakkıyla birlikte gelen her şeyi ifade eden bir kavramdır. Dijital belgeler, sesli içerik, hareketli görüntü ve diğer ilgili dijital veriler birer dijital varlıktır. Bu anlamda dijital para, elektronik para, sanal para, kripto para birer dijital varlıktır. Bir de kripto varlık kavramı var. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın çıkardığı Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik'te "kripto varlık" şeklinde ifade edilerek yasal olarak tanımlanmıştır (md. 3: "Bu Yönetmeliğin uygulanmasında kripto varlık, dağıtık defter teknolojisi veya benzer bir teknoloji kullanılarak sanal olarak oluşturulup dijital ağlar üzerinden dağıtım yapılan, ancak itibari para, kaydi para, elektronik para, ödeme aracı, menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracı olarak nitelendirilmeyen gayri maddi varlıkları ifade eder.")(2021). Bu tanımda Merkez Bankası ayırıcı iki unsura işaret etmiştir. Biri dağıtık defter (yani blokzincir) teknolojisi kullanılması, ikincisi ise gayri maddi olmasıdır. Dolayısıyla kripto paraları, currency anlamında bir para birimi olarak kabul etmemiştir.

Blokzincir temelde bir teknolojidir. Ancak bu teknolojiyi bitcoin adıyla üretilen kripto para doğurdu. Aslında bunlar arasında ikili bir ilişki mevcuttur. Her ne kadar bitcoin, blokzinciri doğurmuş olsa da dayandığı teknoloji olması bakımından birbirlerini destekler. Satoshi Nakamoto takma adını kullanan bir kişinin/grubun 2008 yılında ya-

* Marmara Üniversitesi, İslam Ekonomisi ve Finansı Enstitüsü

yınladığı “Bitcoin: Eşten Eşe Elektronik Nakit Ödeme Sistemi (Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System)” başlıklı makaleyle bitcoin literatüre girdi. Bu makalede blokzincir kelimesi hiç geçmese de çalışmada yer alan şemalar ve uygulamalar blokzinciri doğurdu. İlgili makalede blokzincir sistemine, “yapılan her işlem bilgisinin ağdaki katılımcılar tarafından kaydedildiği ve paylaşıldığı dağıtılmış bir veri yapısı” şeklinde işaret edilmişti.(Tanrıverdi, Uysal & Üstündağ, 2019, s. 7).

Dağıtık veri tabanı teknolojisiyle yapılan mukaveleler, binlerce kişinin önünde yapılmış gibi olmaktadır. Yani herhangi bir blok, kendisinden önceki ve sonraki bloklara özet algoritması ile bağlanır. Bu yüzden teknolojinin adı zincirle bağlı bloklar anlamına gelen blokzincirdir (blockchain).(Tanrıverdi vd., 2019, s. 204). Blokzincir sayesinde kullanıcılar arasında bir “güven protokolü” sağlanmakta ve bunun neticesi olarak güvenilir, şeffaf ve hesap verilebilir bir ortam ortaya çıkmaktadır. Burada güvenlik, merkezi olmayan dağıtık veri yapıları sayesinde sağlanmaktadır.(Tanrıverdi vd., 2019, s. 204). İşte bu aşamada devreye giren çok önemli bir kavram da mutabakat (consensus) terimidir. Blokzincir sisteminde, sisteme eklenmesi istenen herhangi bir işlemin doğrulanabilmesi için kurallara uygunluğunun kontrol edilmesine ve sonunda işlemin geçerli olduğu konusunda fikir birliğine varılmasına “mutabakat” adı verilir. Mutabakat sağlandığında işlem doğrulanmış olur ve artık işlem kayıt defterine eklenir.(Ünal & Uluyol, 2020).

Blokzincir bir teknoloji, bitcoin sadece binlerce üründen biri hâline geldi. Blokzincir teknolojisi içerisinde tamamen farklı temelde çalışan yeni şifreli para birimleri yanında başka birçok dijital ürün bulunmaktadır.("BİLGEM- Blokzincir Araştırma Laboratuvarı", 2022). Blockchain ile bitcoini aynı şey zannetmek, internet ile e-postayı aynı şey zannetmek gibidir. Bu duruma bağlı olarak bu konuda fikhî bağlamda ortaya konulan görüşler ve fetvalar da bu çerçevede kalmaktadır. Bitcoin bir rezerv değerdir. Yani insanlar altın madenine nasıl değer atfederek onu kendi aralarında değerli bir meta olarak kabul etmişlerse, bitcoini de aynı şekilde değer atfederek değerli bir maden gibi saymışlardır. Bitcoinin değeri kendinden menkuldür ve bir projesi veya iş senaryosu yoktur. Sadece şifreli olup çözülemezdir. Daha sonra ortaya çıkan bir diğer blokzincir teknolojisi olan ethereum ise bir proje ve bir alt yapıdır. Kripto dünyasında “Bitcoin altın ise ethereum petrodür” şeklinde bir söz de vardır. Çalışma sistemi olarak da bitcoin ile ethereum birbirinden farklıdır. Bitcoin madencilik (mining /proof of work) sistemi üzerinden çalışmaktayken, ethereum ise mutabakat sistemi (proof of stake) üzerinden çalışmaktadır. Ethereum tabanlı sistemi kullananların bir projesi ve senaryosu vardır.("Fikriyat", 2021).

Kripto paralar, küresel sermayenin hegemonyasına karşı bir alternatif oluşturma gayesiyle ortaya çıktığı iddia edilir. Özellikle bankalar gibi aracı kurumları saf dışı bırak-

mayı hedeflediği, ayrıca kişilere zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın işlem yapma olanağı tanıdığı ve transferleri çok hızlı ve düşük maliyette gerçekleştirilebildiği ileri sürülür. (Kesebir & Günceler, 2019, s. 17). Kripto paraların sanıldığı gibi engellenemez bir para sistemi olduğu da kabul edilmemektedir. Aksine dünya devletlerinin isterse bu sistemi tamamen yasaklayarak kaldırabileceği bilinmektedir. (Usta & Doğan- tekin, t.y., s. 46-47).

Meselenin dini boyutuna gelince, Arap ülkelerindeki fetva kurulları kripto paraları gerçek bir para görmeyerek kullanımının caiz olmadığı yönünde fetvalar vermiştir. İslam dünyasındaki İslam hukukçuları kripto paralar konusunda net bir karara varamamışlardır. Malezya'da birkaç İslam iktisatçısı ve birkaç da İslam hukukçusu haricinde kripto paraları caiz gören olmamıştır. Bir de bazı şartlarla caiz olabileceğini söyleyenler olmuştur. Bu şartlar arasında ilgili düzenleyici kuruluş gerekliliği, kripto paraların üretiminde ve yatırım yapılmasında anonim şirket modeli kullanılması, kripto paraların finansal kurumlar tarafından kullanılması için ülke içinde ilk veya ikinci meşru para birimi olarak ilan edilmesi sayılabilir.

Kripto paralar merkezi finans sistemi temsilcileri tarafından da para olarak görülmemektedir. Dijital varlık olarak kabul edilen kripto paraların, bir paradan beklenen özellikleri taşımadıkları, paranın fonksiyonları olarak bilinen “değer birimi olma, değişim aracı olma, değer saklama aracı olma” gibi fonksiyonları yerine getiremedikleri, aşırı dalgalanmalar sebebiyle kripto varlıkların birim cinslerine nazaran mal ve hizmet fiyatlarının belirlenmesinin zorlaştığı, spekülatif bir yapı arz ettikleri ileri sürülmüştür.[xi] Yine kripto paralarla ilgili olarak kara para aklama, illegal yapılara finans sağlama, belirsizliğe bağlı yüksek risk, para sahiplerinin meçhuliyeti, yasal dayanaktan yoksunluk gibi eleştiriler de getirilmiştir.

Bilindiği üzere ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığı bitcoinin caiz olmadığı yönünde bir karar yayımlamıştır. Karar şöyledir:

Kullanıcılar arasında değişim ya da kıymet ölçüsü olarak genel kabul gören, kaynağı itibarıyla kullanıcılara güven veren her türlü paranın kullanımı caizdir.

Bu noktada önemli olan husus, para olarak bilinen değişim aracının kendi özünde yani üretim şeklinde, sürüm aşamalarında ve muhataplık niteliğinde büyük belirsizlik (garar) içerip içermemesi, bir aldatma (tağrir) aracı olarak kullanılıp kullanılmaması ve belli bir kesimin haksız ve sebepsiz zenginleşmesine vesile olup olmamasıdır.

Son yıllarda ortaya çıkan ve birçok çeşidi bulunan, dijital-kripto paralardan her birini kullanmanın hükmünü yukarıdaki genel ilkeler doğrultusunda değerlendirmek gerekir.

Buna göre kendi özünde ciddi belirsizlikler taşıyan, aldanma ve aldatma riski ileri düzeyde olan, dolayısıyla herhangi bir güvencesi bulunmayan ve kamuoyunda saadet zinciri olarak bilinen uygulamalar gibi belirli kesimlerin haksız ve sebepsiz zenginleşmesine yol açan dijital kripto- paraların kullanımı caiz değildir. ("Din İşleri Yüksek Kurulu", 2017).

Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu, ilgili komisyonlarıyla bu konudaki çalışmalarına devam etmektedir. Nitekim Kurul, 21-22 Kasım 2022 tarihinde İstanbul'da İSAM'da Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı – XVIII Kripto Varlıkların Fıkhî Açısından Değerlendirilmesi Çalıştayı düzenlemiştir. Çalıştaya İlahiyat alanından ilgililerin yanı sıra akademya ve sektörden bir çok ilgili davet edilmiştir. İki gün süren çalıştayda kripto varlıklar konusu enine boyuna tartışılmış, son yıllarda bu alandaki gelişmeler müzakere edilmiş ve ilgili veriler toplanmıştır. Diyanet'in güncel meseleleri takip ederek istişareler yapması oldukça değerlidir. Özellikle kripto varlıklar konusunda toplumda önemli bir bilgi ihtiyacı bulunmaktadır. Diyanet'in gerçekleştirdiği istişare toplantısı neticesinde bazı gerekçelerin yeniden ele alınması gündeme gelmiştir.

Şuna da işaret etmek gerekir ki günümüzdeki dijital gelişmeleri sadece kripto varlık olarak görüp, kripto para gerçeğini görmezden gelmek meselenin isabetli tasavvuruna mâni olabilir. Bir konunun meşruiyetini tartışabilmek için öncelikle varlığını kabul etmek gereklidir. Alışlagelen finansal sistemden tamamen farklı bir durumla karşı karşıya olduğumuz muhakkaktır.

Kaynakça

- BİLGEM- Blokzincir Araştırma Laboratuvarı. (2022). Blokzincir Teknolojileri. Erişim adresi: <https://blokzincir.bilgem.tubitak.gov.tr/blokzincir-teknolojileri/>
- Din İşleri Yüksek Kurulu. (2017). Din işleri yüksek kurulu mütaaalaları, konusu: Kripto paraların kullanımının dini hükmü nedir? Erişim adresi: <https://kurul.diyamet.gov.tr/Karar-Mutalaa-Cevap/38212/dijital-kripto-paralarin-kullaniminin-dini-hukmu-nedir>
- Doğan, H. (2018). İslam hukuku açısından kripto paralar ve blockchain şifreleme teknolojisi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(2), 225-253. Doi: 10.15337/suhfd.428561.
- Doğan, H. (2018) "İslam Hukuku Bakımından Kripto Para Uygulamaları", İslam hukuku açısından kripto paralar ve blockchain şifreleme teknolojisi içinde. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. s. 231-238.
- Fikriyat. (2021). Fıkhi açıdan bazı kripto para sistemleri. Erişim adresi: <https://www.fikriyat.com/yazarlar/murat-simsek/2021/08/11/fikhi-acidan-bazi-kripto-para-sistemleri>
- Kesebir, M. & Günceler, B. (2019). Kripto para birimlerinin parlak geleceği. *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (17), 605-626. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/igdirsosbilder/issue/66822/1045078>
- Tanrıverdi, M., Uysal, M. & Üstündağ, M. T. (2019). Blokzinciri teknolojisi nedir? Ne değildir?: Alanyazın incelemesi. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 12(3), 203-217. Doi: 10.17671/gazibtd.547122.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasından Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik. (2021, 16 Nisan). Resmi Gazete (Sayı: 31456). Erişim adresi: [https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/6937855a-7c29-4d08-a26e-51ef-3273c022/%C3%96demelerde+Kripto+Varl%C4%B1klar%C4%B1n+Kullan%C4%B1lmamas%C4%B1na+Dair+Y%C3%B6netmelik.pdf?MOD=AJPERES#:~:text=MADDE%204%2D%20\(1\)%20%C3%96deme,ili%C5%9Fkin%20herhangi%20bir%20hizmet%20sunamaz](https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/6937855a-7c29-4d08-a26e-51ef-3273c022/%C3%96demelerde+Kripto+Varl%C4%B1klar%C4%B1n+Kullan%C4%B1lmamas%C4%B1na+Dair+Y%C3%B6netmelik.pdf?MOD=AJPERES#:~:text=MADDE%204%2D%20(1)%20%C3%96deme,ili%C5%9Fkin%20herhangi%20bir%20hizmet%20sunamaz)
- Usta, A. & Doğanekin, S. (t.y.). Blockchain 101 v2. BKM. Erişim adresi: <https://bctr.org/dokumanlar/Blockchain101v2r2.pdf>
- Ünal, G. & Uluyol, Ç. (2020). Blok zinciri teknolojisi. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 13(2), 167-175. Doi: 10.17671/gazibtd.516990.

Kur Korumalı Mevduat Hesabı Kimi Koruyor?

Yunus Emre Aydınbaş*

23 Mart 2022

TCMB bugün itibariyle kur korumalı Türk Lirası vadeli mevduatlar için kullanılacak kurları açıklamaya başladı. 22 Aralık 2021 günü Dolar/TL alış kurunun 12,348 TL, satış kurunun 12,370 TL olduğu göz önünde bulundurulduğunda o gün 100.000 USD bozdurarak 1.234.800 TL ile 3 ay vadeli KKMH açtıran bir kişinin bugün itibariyle hesabına yatan tutarı hesaplamaya çalışalım.

Mevduat sahibi KKM hesaplarına uygulanan yıllık %17 faiz oranı ile 3 aylık vade sonunda 53.479 TL faiz geliri elde etti ve bu tutarı banka ödedi. Faiz ödemesiyle birlikte bu kişiye 100.000 USD'si için TCMB'nin bugün açıkladığı kur korumalı Türk Lirası vadeli mevduatlar için kullanılacak dolar kuru olan 14,83 TL üzerinden hesaplanan 195.751 TL kur farkı Hazine tarafından ödendi. Mevduat sahibi 3 ayın sonunda 53.479 TL'si bankadan, 195.751 TL'si Hazine'den olmak üzere toplam 248.230 TL vergiden istina gelir elde etmiş oldu, yani 1 kuruş dahi vergi vermeden toplam mevduatı 1.483.030 TL'ye yükseldi. Bu kişi bugün elindeki paranın tamamıyla tekrar dolar almak istediğinde, bankanın dolar kuru üzerinden işlem yapmak durumundadır. Bu yazının kaleme alındığı sırada (22 Mart 2022 – Saat 17:31) <https://kuveytturk.com.tr/finans-portali/> internet sitesinde askıda olan dolar satış kurundan (15,0119 TL) hesaplandığında mevduat sahibi 98.790,30 USD ile 3 aylık KKM hesabını kapatmış oluyor. Mevduat sahibinin 1.209,70 USD zararda olduğu açıkça görülüyor. Hazine'nin 19.1.2022/7351 sayılı kanunun geçici 5. maddesindeki ifadesiyle “kur artışı destek ödemesi” yapmasına rağmen mevduat sahibi dolar bazında zarar etmiştir.

15 Mart 2022 tarihi itibariyle KKM hesaplarında %56'sı dövizden dönüşmek üzere 557 Milyar TL biriktiğini Hazine ve Maliye Bakanı Sn. Nebati'nin açıklamasından öğreniyoruz. KKM hesaplarında biriken bu tutara yapılacak olan kur artış destek öde-

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Tapu Kadastro Yüksekokulu, Emlak ve Emlak Yönetimi

melerinin Hazine'ye toplamda ne kadar yük getireceğini süreç içerisinde hep birlikte izleyeceğiz. Ancak bu noktada açıkça ifade edilmelidir ki; hem Hazine'yi aracılığıyla mevduat sahiplerine kur artışı destek ödemesi yapan toplum hem de KKM hesaplarına paralarını emanet ederek dolar bazında zarar eden bireyler bir maliyete katlanmaktadır. Devlet, istisnai bir finans mühendisliği ürünü olan KKM hesapları aracılığıyla içinde bulunduğumuz ekonomik darboğazın finansal maliyetini/faturasını toplum ile mevduat sahipleri arasında bölüştürmüş görünüyor. Bu manzara karşısında sorulması gereken asıl soru şu: Bu faturayı kime ödüyoruz, tahsildar kim?

Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın internet sitesinde 21 Mart 2021 tarihinde açıklanan istatistiklere göre Devletin ihraç ettiği iç borçlanma senetlerinin %73,5'ini bankalar, %7,3'ünü menkul kıymet yatırım fonları, %11,7'sini tüzel kişiler, %0,8'ini gerçek kişiler, %2,2'sini ise yurt dışı yerleşikler ellerinde bulundurmaktadır. Diğer bir ifadeyle Devlete iç borcun %73,5'ni bankalar vermiş durumda. 21 Mart 2022 tarihli Devlet İç Borçlanma Senedi ihalesinde devletin borçlanma maliyeti ortalama yıllık bileşik %24,37.

2022 yılı merkezi yönetim bütçe kanunu hazırlanırken KKM hesapları ve bu hesaplara Hazineden ödenecek kur artışı destek ödemesi kalemi olmadığı düşünüldüğünde, 2022 yılı bütçesinde bu ödeme için ödenek ayrılmadığı kolayca anlaşılabilir. Anayasanın 73. maddesi çerçevesinde bu ödemelerin ve bu ödemeler sebebiyle ortaya çıkan borçlanma gereksiniminin meşruiyetine dair yapılabilecek tartışmaları şimdilik bir

kenara bırakarak, bu olgudan hareketle kur artışı destek ödemelerinin borçlanmayla finanse edileceği sonucuna varılabilir.

Yukarıda verdiğimiz örneğe geri dönecek olursak; Hazine bugün kur artışı destek ödemesi yapabilmek için %24,37 faiz oranından borçlandı ve bu borcun yaklaşık $\frac{3}{4}$ 'ünü bankalardan aldı, bankalar da devlete verdikleri borcun asıl sahibi olan mevduat sahiplerine -KKM hesapları da buna dâhil- yıllık %17 faiz ödediler. Görünen o ki gün sonunda yine bankalar karlılıklarını artırmakta, toplum ise kur artışı destek ödemeleri ve bu ödemelerin borçlanmayla yapılması durumunda devlet borçlanma faizinin maliyetine katlanmaktadır. Peki, bu maliyet hangi kaynaktan ve kim tarafından karşılanmaktadır? Elinde bulundurduğu sermayesini üretime veya ticarete yönlendirerek katma değer üreten kişilerin ödediği vergilerden karşılanmaktadır.

Peki, bu ödeme kime ve niçin yapılmaktadır? Tasarruflarının bir kısmını ya da tamamını üretim ya da ticarete yönlendirmemiş kişilere, tasarruflarını Türk Lirasında tutmaları, döviz talep ederek döviz kurunu yükseltmemeleri karşılığında bu ödeme yapılmakta ve elde ettikleri bu gelirden vergi alınmamaktadır.

Gün sonunda bu işten kârlı çıkan bankalar olmaktadır.

Kur artışının sebep olduğu ekonomik tahribatın faturasını peşin ödemek yerine, yönetilebilir bir ödeme planına bağlamış ve taksitle ödüyor gibiyiz. Taksitleri ödeyenler yine üreten ve ülke ekonomisine değer katan vergi mükellefleri, tahsildarlar yine paradan para kazananlar.

Osmanlı Dünyası ve Batı Ekonomisi – Medeniyet, İktisat ve Ahlak

Yunus Özdemir*

27 Ekim 2022

Mehmet Bulut, *Osmanlı Dünyası ve Batı Ekonomisi – Medeniyet, İktisat ve Ahlak*, İnsan Yayınları – 764, İktisat Dizisi – 10, 1. Baskı Şubat 2021, 216 sayfa.

Osmanlı iktisat ve medeniyeti, Osmanlı-Avrupa-Atlantik ekonomik işbirlikleri iktisat düşüncesi ve tarihi alanlarında çalışmalar yapan Mehmet Bulut; YÖK, TÜBA, ERDEMİR, İSDEMİR ERENCO, TTNET ve AVEA gibi şirketlerde yönetim ve denetim kurulu görevlerinde bulundu. Asgari İşçilik Uygulamaları, Delilleriyle İslâm Akaidi, İş Kazaları Meslek Hastalıkları Rehberi gibi kitapların yazarı olan Mehmet Bulut; Medeniyet ve İktisat, Ahlak ve İktisat, Gelişen Avrupa, Osmanlı Ekonomi Politigi, Modern İktisat-Finans Geleneği ve Balkanlardaki Osmanlı Medeniyeti konu başlıklarıyla “Osmanlı Dünyası ve Batı Ekonomisi – Medeniyet, İktisat ve Ahlak” kitabıyla altı başlık işlenmektedir. Böylece medeniyet yapı taşlarından iktisat ve ahlak konularıyla farklı sentezler ortaya çıkarılmakta.

Ekonomik anlayış insan tasavvuru oluşumunda merkezi bir güce sahip olduğu, aşikâr... Medeniyet havzalarının dinamik yapılarından ekonomik durum gelişim ve geleceği şekillenmede önem arz eder. Medeniyet kimliğinin bir insan, iktisat ve sistem tasavvuru toplumsal algı olarak varlığını hissetmektedir. Toplumsal algı çerçevesinde Mehmet Bulut, Batı uygarlığının insan tipinin “ekonomik insan (homo economicus)” iktisat sisteminde ise kapitalizmdir; İslam medeniyetinin öngördüğü insan tipi ise “diğerkâm (altruist)” insan ilişkisi ve iktisadi faaliyetlerinde “kul hakkına” dikkat eder, yönündedir. Bu açıdan Batı ve İslam uygarlığının ekonomi anlayışlarını ifade ederek “Medeniyet ve İktisat” başlığında medeniyet kimliğini ifade dayanaklarını göstermeye çalışmaktadır. Batı medeniyet kimliği; modern kapitalizm varlığını ortaya çıkartmış ve faaliyet hâindedir. Bulut, Modern kapitalizmin niyet ve hedef çerçevesinde kâinatla, tabiatla ve diğer varlıklarla barış ve huzur

* MEB, Tarih Öğretmeni

içinde yaşamayı tehdit ettiğini ifade eder. Bulut, insanlık krizinin ortadan kalması için iki öneride bulunmakta: Ekolojik dengeyi muhafaza ederek “insanı insanca yaşatmak” ile diğer tüm varlıklar için de emanet bilinci içinde “hayatın korunması ve sürdürülmesi” öncelikli amaç olmalı, ileri sürer.

İnsan ilişkilerinin ince ve hassas yönlerinin iyi ve doğruya yönelik yapılan tüm eylemler, ahlak kavramı ile ifade edilir. İnsan ilişkisinin tasavvur ve yönelişi iktisat ilişkilerinin derin bir yönü ve zemini oluşturma görevini geliştirir. Ahlak ve iktisat aralarındaki ilişki bağlamında yekparedirler. İnsanın akıl ve zekâ kabiliyetleriyle yetenekleriyle ürettiği teknoloji sayesinde tüm canlıların ve cansızların hayatına üstün bir kuvvet kullanabilme imkânına kavuşmuştur. İktisat insanın bu kuvvet imkânını kullanma tasavvuru, şekli ve kimliğidir. Ahlak ise insanın içsel duyularının terbiye ve eğitici direnci şahsi konumudur. Bulut, “Ahlak ve İktisat” başlığında bu iki kavramın anlamlandırma konumunu yaptıktan sonra kapitalizmle olan ilişkisinin getirdiği riskleri ve buna karşılık yeni bir iktisat yol geliştirerek; İslam, İktisat ve Ahlak kavramlarını sentezler.

Gelişen Avrupa: Beşeri yapının “değişim” doğasında çağlara göre merkez konum geçiği vardır. XIX. ve XX. yüzyıllarda yaygın ve geniş bir kabulle “Avrupa merkezci” bakış açısıyla dünya tarihi Batı uygarlığından ibarettir. Batı'nın yükselişi ve Batı dışındaki bölgelerin geri kalması veya gerilemesi, şeklinde formüle edilen bir yaklaşım ifade edilmektedir. Sürekli var olan ve sabit olan “değişim”dir. Değişim içinde “iktisadi merkez” perspektifinde bir tarih analizi yapan Bulut; Avrupa, Asya merkezli tarihsel süreçleri ve Osmanlı rolünü “Genişleyen Osmanlı'dan Günümüze Dünya Ekonomisi” başlığında anlatmaktadır.

İktisadi hayatın hedeflediği yöne istikrarlı ilerlemesi için ekonomik politika stratejik bir yönetim görevini üstlenmekte. Devletlerin ekonomik politikaları menfaat ve zenginliğin en iyi şekilde ulaşmada araç olarak kullanılmaktadır. Süreç içinde devletlerin deneyimledikleri ekonomik politikaları tarihsel süreç içinde iktisadi bir kimlik geliştirmektedir. Osmanlı'nın iktisadi kimliğini Bulut, "Osmanlı Ekonomi-Politikğine Yeniden Bir Bakış" başlığıyla ekonomi politik, sermaye birikimi, kapitülasyonlar ve sanayi devrimi ayrıntılı zeminlere oturmaktadır. 17. yüzyıla kadar tımar sistemin çağın şartlarına ayak uydurmamasıyla iltizam sistemi geliştirilmesi, 18. yüzyılda da malikâne uygulamalarının hayata geçilmesi; iskalanan sanayi devriminin ağır sonuçları altında ezildi. Bu sonuçla 19. yüzyılda Batı merkezli dünya ekonomisine uyum sağlama çabalarını gösteren Osmanlı; Islah-ı Sanayi Komisyonuyla fabrika ve tesisler kurma işletme çabaları göstermektedir. Bulut, altı asırdan fazla hayat süren Osmanlı Devleti'nin ekonomik-politiğine yön veren içsel ve dışsal dinamik özelliklerden analizlerde bulunmaktadır.

Modern iktisat ve finans oluşum ve gelişim tarihsel arka planı "zihniyet ve kimlik" okuması mahiyetinde kitabın "Modern İktisat – Finans Geleneği ve Osmanlılar" başlığında soruşturma niteliğine sahip. Medeniyetler arası tarihsel sürecin iktisat ve finans anlam ve görev konumları Bulut, bu başlıkla ele almakta. Modern olana karşılık İslam iktisat ve finans alanındaki birikiminin anlaşılması ve anlatılması mahiyeti hem dünyanın içinde bulunduğu derin krizlerden kurtulması hem de "daha yaşanılır bir dünya"nın kurulması, pratikliği bu başlık altında soruşturulmaktadır.

Osmanlı iktisat ve finans deneyiminin yakın tanığı olan Balkan coğrafyası, şahsına münhasır bir örnektir. İmar ve iskânın iktisadi tarihsel arka planında, Osmanlı iktisadi politik ve faaliyetleri bulunmakta. Bulut kitabın son başlığını "Balkanlardaki Osmanlı Medeniyetinde Vakıf, İktisat ve Finans" ile devlet – millet ilişkisinin yaşanmış bir örneğiyle ortaya çıkan iktisadi politik ve sosyal versiyonun analizlerini yapmaktadır.

İktisadi zihniyet, devlet ve toplum ilişkisinin karakteristik gelişim ve oluşumudur. Tarihsel süreç içinde ekonomik güç ve servetin yön değiştirmesi bakımından Doğu ve Batı ülkelerinin yaşanmış tecrübelerinde görebilmekteyiz. Osmanlı-Avrupa-Atlantik ekonomik işbirlikleri iktisat düşüncesi ve tarihi alanlarında çalışmalar yapan Mehmet Bulut; "Osmanlı Dünyası ve Batı Ekonomisi – Medeniyet, İktisat ve Ahlak" kitabında devletin ve toplumun "iktisadi ahlak" kimliklerinin karakteristik kimliğini analiz etmekte ve çözüm yolları geliştirmektedir. Geniş bir bakış açısı geliştirerek medeniyetlerin oluşum ve gelişim yönlerini gelişim ve düşüşlerini gözler önüne sermektedir.

İslami Finansta Din Âlimleri

Yunus Özdemir*

15 Kasım 2022

Mohd Daud Bakar, *İslami Finansta Din Âlimleri*, çev. Ahmet Vedat Koçal, Albaraka Yayınları – 128, Finans Dizisi – 21, 1. Baskı Nisan 2022, sayfa sayısı 318.

Şer’î danışmanlık firması olan Amanie Group’un kurucusu ve grup başkanı olan Mohd Daud Bakar; Kuveyt ve Birleşik Krallık’ta şer’î ilimler alanında eğitimini alıp tamamlamış ve Kuala Lumpur, Dubai, Lüksemburg, Kahire, Tunus ve Dubai’de küresel şer’î danışmanlık firmasının ofisleri bulunmaktadır. İslami finans; İslam değer ve hassasiyetlerinin merkeze alınarak finans ve ekonominin şartları dâhilinde muhatap olmasıdır. İslami finansın temel birçok işlevinden şer’î ilmin rol ve işlevi yerine getiren “şeriat âlimi”nin faaliyetleri önemli bir mevzudur. Bu mevzunun anlaşılmasında on üç bölümle tanım, rol, gereklilik ile kimlik tanımı yapılırken; İslami finansta ihtiyaç, yöntemler, performans ve şeriat âliminin sektöre katkısı temel değişimlerle “İslami Finansta Din Âlimleri” kitabı hazırlanmıştır.

İslam inancının kural ve kaideleri hayatın sürekliliği içinde kapsayıcı ve pratik bir fonksiyona sahiptir. İslam inancının temsili boyutunu üstlenen birey, hayatın her alanına bu temsili görev ve sorumluluğu etkili kılması gerekmektedir. İslam inancının hüküm ve ikazının pratik yönü “şer’î” literatürü ve bu temsili boyutu üstlenen “şeriat âlimi”, şeriat kaideleriyle iç içe yekparedir. Toplumsal düzen ve değerler kaidesi şeriatın sistem yapı ve işleyişi ile kucaklaması gerekmektedir. Toplum nabzını tutma ve hassas inceliklere inme kabiliyeti şeriat temsil boyutlarının özelliklerindedir. Bakar, şeriat âlimleri vasıf ve kabiliyetini sorgulayıcı bir tavır geliştirmektedir. Bakar, kitabında iki temel tanım ve kapsamdan bahsederek şeriat âlimi ve İslami finans sektöründeki şeriat âliminin rolü hakkında bilgiler vermekte. Toplum içinde halkla etkileşim hâlinde olan şeriat âlimi ile iktisadın İslami finans sektö-

* MEB, Tarih Öğretmeni

ründeki rol ve etkisiyle şeriat âlimi ele alınmaktadır. Bakar, şeriat âlimi için keskin zekâyâ hassas duyarlılığa ve temellerin farkındalığına işaret etmektedir. Şeriat Âliminin finansın etki yönüne bir örnek olarak Bakar: “Giderin gelire oran örneğini göz önüne alındığında, âlimler bu oranın farkında iseler, bankanın gerçek kayıtlı giderlerini belirlemek için, ilgili yerlerde, buna atıfta bulunabilirler. Ardından, giderin gelire oranının cari piyasa değerinin altında mı yoksa üstünde mi olduğunu belirleyebilecekler.” Bu açıdan Şer’î Danışma Kurulu kararı veya fetvası mevcut piyasayı etkilemesi ve yönlendirmesi olacaktır. Bir fetvanın uygunluğu, somut olması, uyumlu olması ve güven tazelemek konuları bu başlığın ele aldığı meselelerdir.

Ticaret faaliyetleri ile finans yönetimi her toplumun kendine has dünya bakış açısıyla paralellik göstermekte. İslami değer ve kaideleri çerçevesinde ticaret ve finans İslami bir kimliğe sahiptir. Bu kimliğin yönetim ve denetim alanında birçok mekanizma bulunmakta. Şer’î Danışma Kurulu bu mekanizmanın bir parçasıdır. Bu mekanizmanın Daud Bakar’a göre şer’î uygunluk güvencesi yanında şeffaflık, iyi yönetim ve tam dürüstlük ilkesine bağlı kalmasıyla uzmanlık ve entelektüel yeteneklerle verimlilik ve uyumu arttıracaklarını savunmaktadır. Bu açıdan “şeriat âlimlerinin sektör içindeki durumları” konusunun kritiğini yapmaktadır.

Finansal ürünlerin dinamikleri karşısın da şeriat âliminin bilgi ve kabiliyeti uyumlu ve yeterli mi, sorularını Daud Bakar kitabın beşinci bölümünde anlatmaktadır. şeriat âlimlerinden ilk kez Şer’î Danışma Kurulu'na katılanların modern finans ürün meselelerini anlamlandırma veya aralarındaki bağlantıyı kurma noktasında eksikleri olduğu, çıkarımında bulunmaktadır. Buna mütetekabil Daud Bakar; günlük bazda

öğrenme, şer'î zihnin hızlı düşünme süreci, şer'î zihnin emsalsizliği ve şer'î zihinle kesintisiz etkileşim alt başlıklarla; şeriat âlimlerinin murabâha, tekâfûl, teberru gibi bu finanslarının geliştirdiğini anlatmakta. Finans sahasında şeriat alimlerinin tarihsel süreç içinde katkı ve faydalarından bahsetmektedir.

Şeriat âlimlerinin karşılaştığı meseleler ile performans göstergeleri hakkında kitabın sekiz ve dokuzuncu bölümlerini oluşturmakta. Böylece ulusal ve kurumsal şer'î danışma kurulunun karşılaştığı sorunlar ve performans geliştirme testleri hakkında kısa pratik ve uzun vadeli bilgiler vermektedir.

Halkın şeriat âlimlerine yaklaşımları “güven” temelli olduğundan her hangi bir ürünün şer'î denetim ve durum tespiti gerçekleştiğinden emin olmaktadırlar. Böylece onaylanan tüm ürünlerin halk tarafından tereddüt edilmeden, isteyerek kabul görülür. Bu yönüyle güven hissiyatlı üretici ile tüketici arasındaki bağlantıyı şeriat âlimlerinin rollerinin olumlu bir yönü anlaşılmaktadır. Daud Bakar, şeriat âlimlerinin paydaşlarına pozitif bir enerji sağladıkları da psikolojik destek verdiğini, paydaşları arasındaki bakış açıları ya da politikalar arasında arabuluculuk desteği sağladığını anlatmakta. Merkezî rol ve sağladıkları tanıtımla şeriat âlimlerinin İslami finansın markalaşmasına katkı sağladığını da değinmektedir. Bu başlığın devamında İslami finansta şeriat âlimlerinin manevi önderlikleri, küresel elçilikleri konularında da önemli etkileri ve katkıları olduğu meselesi ele alınmaktadır.

Şer'î Danışma Kurulu'nun vizyon ve kalitesini geliştirmek adına kitabın on birinci bölümünde ön danışma, düzenli etkileşim, iş geliştirme ve pazarlama faaliyetleri, yüksek öğrenim kurumları, yeni âlimlerin gelişimi ve kariyer yolu konuları ele alınarak; kurumsal bir oluşumun yol haritasını bulmaya çalışılmaktadır.

Son kırk yılın deneyimiyle Şer'î Danışma Kurulu'nun İslami finansın değer zincirinin bütününe İslami gelişime nasıl katkıda bulunacakları konusunda yeniden düşünmeye teşvik çabasının birer ürünüdür. Şer'î danışmanlık firması olan Amanie Group'un kurucusu ve grup başkanı olan Mohd Daud Bakar; yetenekli ve yüksek motivasyona sahip her âlimin potansiyel güçlerini İslami finansta göstermeleri gerektiği, fikrini savunmakta. Şeriat âlimlerinin tanımı, rolleri, ihtiyaç duyulması, performansları, sektöre katkıları ve nihai hedefleri hakkında “İslami Finansta Din Âlimleri” kitabı şeriat âlimlerinin rollerini ve işlevlerini çeşitliliği çağın İslami finansla uyumunu anlamaya yardımcı olacaktır.

Global Piyasalar – Dünü Bugünü Yarını

Yunus Özdemir*

29 Aralık 2022

Şant Manukyan, *Global Piyasalar – Dünü Bugünü Yarını*, Kronik Yayınları, İş Dünyası Kitaplığı – 18, 1. Baskı Ekim 2022, 233 sayfa.

Cornell Üniversitesi MBA dalında yüksek lisansını tamamlayan Şant Manukyan; Uluslararası Piyasa Direktörü görevini devam ettirmektedir. Global Stratejist olan Şant Manukyan; hisse senedi, emtia, sabit gelirliler ve dijital varlıklara yönelik stratejilerin belirlenmesinde ve bu stratejilere yönelik yatırımcı tavsiyeleri oluşturulmasından sorumludur. Kişi ve kurumların maddi gelir elde etmeleri, yatırım yapmaları ve zaman içinde bu yatırımları değerlendirmeleri “Finans” kavramı içerisinde girmektedir; ulusal ve uluslararası geniş bir sahaya sahiptir. Finansın tarihsel sürecini anlamak bu kapsamda yönetebilmek; finansın geleceğe yönelik hareketliliğini tahmin yürüterek tedbir ve plan kazanmak, elzemdir. Bu açıdan deneyimli Yatırım Uzmanı Şant Manukyan paranın macerası, 1929 Krizi, 1907 Krizi, 1987 Krizleri başlıklarıyla kitabın “Geçmiş” başlığının birinci bölümünü ele alırken; Bretton Woods ve Rezerv Para ile “Bugün” başlığıyla ikinci bölümü; Globalizasyonun Sonu Mu?, Bretton Woods’un Performansı, Bitcoin, Stabilpara ve Dijital Merkez Bankası Parası, Varlık Sınıflarına Bir Bakış, Ne Yapmalı ve Son Söz alt başlıkları ile kitabın “Yarını” ile kitabın 3. Bölümü işlenerek “Global Piyasalar – Dünü Bugünü Yarını” kitabı tamamlanmaktadır.

Finansal tarihin başlangıç aracı para iken güç, rahatlık hislerin birikimiyle servet sahibi olma; ticaretle gerçekleşti. Ticaretin finansa dönüşmesi paraya ihtiyaç ve daha fazla işlevin yüklenmesiyle – çekim merkezi gücüyle – oluştu. Toplum ve devletlerin yönlendirilmesi paranın işleviyle olmuştur. Yatırım Uzmanı Şant Manukyan, “Geçmiş” adlı bölümde paranın bilinen üç işlevinden bahseder:

* MEB, Tarih Öğretmeni

1. Değişim aracı olması
2. Değer ölçüsü olması
3. Değer saklama aracı olması.

İnsan ihtiyaçlarının üstünde ki her türlü çıkar ilişkisiyle yapılan ticarete paranın cazibe gücü baş gösterir. Para ile toplumsal olay ilişkisi bağlamında Manukyan, “Paranın Macerası” başlığıyla çağlara dayanan tarihsel kesitleri medeniyetler arası farklı ve ortak noktalara değinmekte.

1930’lu yıllar boyunca Kuzey Amerika ve Avrupa merkezli sanayileşmiş tüm devletleri büyük bir ekonomik krize sokan; “1929 Dünya Ekonomik Bunalımı” yani “Büyük Buhan” her yönden yıkıcı bir etki ortaya çıkarmıştır. ABD Borsasının çökmesiyle başlayan Büyük Buhan; insanların aniden işsiz ve evsiz bırakmış; ekonomik, sosyal, sağlık ve diplomatik açılardan düzeni bozmuş ve yıkım getirmiştir. “Modern Zamanların Kabusu: 1929 Krizi” başlığıyla Manukyan; kronolojik olarak krizin öncesi ve sonrasını ele almakta. Bundan sonrasında gelen başlık ise krizden sonra kurulan yeni bir düzen olan “ABD’de Merkez Bankası Denemeleri” başlığıyla Federal Rezerv olan FED kuruluş ve gelişim süreçlerini ayrıntılı bilgilerle anlatmaktadır. FED’i tanımlamak için Manukyan, günümüzdeki 5 ana işlevini şöyle sıralamakta:

1. Tam istihdam ve fiyat istikrarı sağlamak üzere para politikasını yürütmek,
2. Finansal sistemin istikrarını gözetmek,
3. Finansal kurumların güvenilirliği ve sağlamlığını sağlamak,
4. Ödeme ve takas sistemlerinin sorunsuz çalışmasına ön ayak olmak,
5. Tüketici haklarını ve toplumsal gelişimi desteklemek

I. ve II. Dünya Savaşları global ekonomik sistemini bozmuş; uluslararası para sistemi (UPS) paramparça etmişti. Dünya Savaşından sonra kurulacak yeni düzenin etkin bir yöneticisi olmayı hedefleyen Amerika; Dünya Barışı için Wilson İlkelerini ileri sürerek diplomatik sahada etkili olmaya çalışırken. 1944’te imzalanan “Bretton Woods Antlaşması” ile ekonomi piyasasında yönetici ve denetleyici bir güç olma hedefindeydi. Bu hedefle Amerika üretimden gelen gücünü altın rezervi ile birleştirerek kendi gözetiminde bir ekonomik sistem kurmaya çalıştı. Manukyan, “Uluslararası Para Anlaşması” olan “Bretton Woods” kitabın ikinci bölümünde ele alınmakta. Amerika’nın ekonomik sisteminin sürecini, rezerv para, doların değer kazanması gibi süreçleri anlatmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası 30 yıllık global ekonominin üç aktör arasında ki ticari etkileşimler yönlendirdiğini, söyleye biliriz. Amerika merkezli “Dünya Ticaret Örgütü”-nün Çin ve Rusya’yı yönlendirme, yönetme uğraşı ya da aksi durum olan ticari savaş hâlinde olmaları global ekonominin son 30 yılını kapsamakta. “Gelecek” kitabın bu üçüncü bölümünde Manukyan, istatistik veriler ve politik söylemleri referans alarak global ekonominin seyri hakkında analizlerde bulunmakta. 30 yıllık global ekonomiyi etkileyen 2003 Irak Savaşı, Anglo – Sakson finans sistemine olan güvenin sarsıldığı 2008 Krizi, tedarik zincirlerin kırıldığı Covid veya Rusya – Ukrayna savaşı büyük etkiler yapmışlardır. Bretton Woods çözümleri ayan beyan ortadayken global ekonomik sistemi nasıl değişimler, bekliyor! Manukyan, 4 ana dinamik ile ABD ile Çin iki kutup merkezin karşılaştırmasını yapmakta. Birincisi: “suyolları” ile ABD’de su bol olduğundan kaya petrolü çıkarabiliyorken; Çin’de seller nedeni ile bir kaygı merkezi. İkincisi: “komşular” ABD uyumlu komşular olan Kanada ve Meksika’ya sahip iken; Çin de Hindistan, Japonya, Tayland gibi sıkıntılı komşulara sahip. Üçüncüsü: “tarım arazileri” Çin’e kişi başı 0,074 hektar gibi oran düşerken, ABD’de bu oran 1,09’dür. Buna sebep Çin gıda stoklarını devamlı yüksek tutma zorunluluğu içine giriyor. Son olarak: “donanma” da ABD en güçlü mavi donanmaya sahip iken Çin bölgesel denizlerde hareket eden yeşil donanmaya sahip.

Bitcoin, Stabilpara ve Dijital Merkez Bankası Parası başlıklarıyla global ekonomik sisteminin günümüz dinamiklerinden kitabın son bölümü olan “Gelecek” bölümünde ele almakta. Ve varlık fiyatları, Bluechip hisseler, borsa yatırım fonları konularını enine boyuna ele alarak analizlerde bulunan Manukyan; “Ne Yapmalı ve Son Söz” başlığıyla kitabın genel hedefini değerlendirmekte.

Uluslararası Piyasa Direktörü görevini yapan Şant Manukyan; “Global Piyasalar – Dünü Bugünü Yarını” kitabıyla global ekonomik sisteminin bazı temel yapı taşlarını tarihsel süreç içindeki dinamik yönleri ele alarak Global Stratejist deneyimini kitaba yansıtmaktadır.

Bu kategorideki diğer yazılar

- Muhayyel Gelecekler – Kurgusal Beklentiler ve Kapitalist Dinamikler
- Z Kuşağı Ekonomisi – Z Kuşağı İş Dünyasının Geleceğini Nasıl Değiştirecek ve Bunun İçin Ne Yapmalı

Brandon Hall Excellence Awards 2022’de Dört Ödül Sahibi Albaraka Türk Katılım Bankası İle Röportaj

28 Eylül 2022

Albaraka Katılım Bankası olarak “Brandon Hall Excellence Awards 2022”den 4 ödül kazandınız. Brandon Hall ödülleri nedir genel olarak bilgi verebilir misiniz?

Bildiğiniz gibi “Brandon Hall Group” dünyanın önde gelen araştırma ve analiz firmalarından birisi. İnsan Kaynakları alanına yönelik her yıl dünyanın önde gelen firmalarının katıldığı ve sektörün ilkleri arasında yer alan birçok kategoride ödül programları düzenliyorlar. Akademi Ödülleri olarak bilinen “Brandon Hall Group HCM Excellence Awards” sektördeki en prestijli ödül programı olarak kabul ediliyor. Ödül programı kapsamında yapılan başvuru değerlendirmelerinde farklı ve yenilikçi uygulamaların olmasına önem veriyorlar.

Aldığınız ödülleri hangi çalışma alanlarından ve hangi projelerle kazandınız?

Albaraka Türk olarak Bankamızın İnsan Kıymetleri, İdari İşler Yönetimi ile Eğitim ve Kariyer Yönetimi uygulamaları kapsamında gerçekleştirilen yenilikçi projeler ile Brandon Hall Excellence Awards 2022 programında 4 ödül almaya hak kazandık. Sürdürülebilirlik ve Sosyal Sorumluluk alanında Bankacılık sektöründe fark yaratan projelerimiz ve Cuma İkramları, Sosyal Haklar, Sağlık Tarafındaki Yan Haklar, vb. uygulamalarımız ile çalışanlarımıza vermiş olduğumuz değerle iki adet “Altın” ödül almaya hak kazandık. Eğitim ve gelişim alanındaki dijital dönüşüm eğitim programlarımız ile “Gümüş” ödül ve çalışanlarımıza kendi yan haklarını seçme imkanı tanıyan Esnek Yan Haklar programı kapsamında çalışan memnuniyetine yönelik Vitrin uygulaması ile “Bronz” ödül aldık.

Yaptığınız çalışmalardan sonra ödül sürecinin nasıl ilerlediğinden bahsedermisiniz?

Brandon Hall Excellence Awards başvuruları her yıl online olarak İnsan Kaynakları alanına yönelik gerçekleştirilen farklı uygulamalar ile yapılıyor. Başvurulacak uygulamalar için ilgili konu başlıkları ile uygun kategoriler belirlendikten sonra ekip arkadaşlarımız detaylı bilgilendirme dokümanını oluşturuyor ve destekleyici sunum varsa uygulamaya ait demo hesap bilgileri ile başvurular yapılıyor. Başvuruların dünya çapında seçilen jüri üyelerinin bireysel olarak tek tek değerlendirilmeleri sonucunda ödüle hak kazanma durumları netleşiyor.

Bu ödülü kurumunuz için ne ifade ediyor ve bu ödülleri katılım bankacılığı sektörü açısından değerlendirdiğinizde neler söylemek istersiniz?

Bu ve benzeri ödüllerin Bankamız açısından önemli sonuçları bulunuyor. Bunlardan en önemlisi ülkemizde katılım bankacılığının öncüsü olmamızdır ki, katılım bankacılığı tüm yönleriyle idealist bir yaklaşıma sahip olduğundan bu noktada klasik bankacılıktan ayrılmıştır. Bu özelliği, yani idealist yaklaşımı çalışan ilişkilerine her zaman yansımıştır. Brandon Hall Excellence Awards unsurlarına baktığımızda birçok önemli konunun katılım bankacılığının çalışma kültürü ile örtüştüğünü görürüz. Bu durum aslında bizim için doğal bir sebeptir diyebilirim. Yine bu ödül sayesinde oluşan doğal bir sonuç da; bu idealist bankacılığın dünyada tanınması olarak karşımıza çıkar.

Kazanılan ödüllerin çalışanlar üzerindeki etkileri nelerdir?

En önemli etkilerden birisi işçi işveren ilişkileri açısından günümüzde gelmiş olduğumuz noktadır. Son elli yıla baktığımızda teknolojinin gelişmesi ve özellikle “dijital çağ” olarak da adlandırılan bir zamanı yaşıyor olmamız ve buna bağlı olarak toplumların yaşam alışkanlıklarında da köklü değişikliklerin yaşandığına şahit oluyoruz. Bugün artık çalışma hayatına katılan kuşakların anlama, algılama, yaşama ve tercihleri bizzat iş yaşamını da etkilemekte ve bizleri bu yeni kuşaklara göre pozisyon almaya zorlamaktadır. Yani biz istemesek de değişmek zorundayız. Biz her zaman çalışanlarımızın, Bankamıza ve yönetimine duydukları güven ve bağlılığı en önemli ödül olarak görmekteyiz. Dolayısı ile yaptığımız tüm projelerde her zaman çalışanlarımızın nabzını tutuyor, geribildirimlerini toplamaya gayret gösteriyoruz. Ödül aldığımız projelerimize dikkat ederseniz her zaman merkezinde çalışanlarımızın yer aldıklarını görebilirsiniz. Başarının sırrı biraz da burada yatıyor. Elde edilen sonuçlar ile birlikte artık çalışanlarımız Albaraka Türk’ü bir banka, kendilerini de bir bankacı olarak görmüyorlar. Onlar Albaraka’yı bereketli topraklar, kendilerini ise bu bereketli topraklarda filizlenerek meyve veren ağaçlara dönüşecek tohumlar olarak görüyorlar.

Bundan sonraki projeleriniz ve hedefleriniz nelerdir?

Albaraka Türk olarak Bankamızda yukarıda bahsettiğim yeni neslin iş hayatına girmesiyle oluşan dinamiklerle birlikte yeni yaklaşıma uygun bir yönetim anlayışının ve çalışma kültürünün yerleşmesi ve bunun sonraki kuşaklara da aktarılması konusunda çabalarımıza devam ediyoruz. Kısacası çalışanların güvenini taşıyan, onların bağlılıklarıyla işleyen güçlü bir işveren markasına sahip bir Albaraka’nın daha başarılı olacağına inanıyoruz. Velhasıl bu yoldaki yolculuğumuz devam ediyor.

Hedefimiz, evimiz gibi benimsediğimiz Albaraka Türk’ün gelecekteki yeni nesil çalışanlarımız için de aynı duyguları hissettirebilmesidir.

Bu kategorideki diğer yazılar

- İKAM Uluslararası Araştırmacısı Malik Shahzad Shabbir İle Röportaj
- İKAM Uluslararası Araştırmacısı Muneeb Hussain Gattoo İle Röportaj
- 2021 İslam İktisadı Uygulama Ödülü Sahibi Karz-ı Hasen Vakfı’ndan Mehmet Koca ile Röportaj

Stagflasyon Nedir?

15 Kasım 2022

Stagflasyon üretim kapasitelerinin, işsizliğin ve yetersiz bir iktisadi büyüme ile yüksek bir fiyat artışının birlikte görüldüğü iktisadi durumları ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Yüksek enflasyona rağmen durgunluğun da mevcut olması, stagflasyonun odak noktasını oluşturmaktadır. Stagflasyonun bu özelliği enflasyon ve işsizlik oranları karşılaştırılınca, en belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu göstergeler, iktisadi istikrar politikasının temel amaçları olan “fiyat istikrarı” ve “tam istihdam” gerçekleşmekten ne kadar uzak olduklarını yansıtmaktadır. Stagflasyonist aşamalarda her iki amaç büyük ölçüde yara aldığı için, siyasi karar birimlerinin bu gibi olumsuz gelişmeler ile sürekli mücadele etmeleri kaçınılmaz olmaktadır.

Stagflasyonun Açıklanmasına İlişkin Çeşitli Yaklaşımlar

Stagflasyon, oldukça yeni bir geçmişi olan bir iktisadi olaydır. Bu sebeple, stagflasyonu etkileyen faktörlerin tam ve doğru bir analizini yapmak son derece güçtür. Enflasyon teorisinde olduğu gibi, stagflasyonu açıklamağa çalışan çeşitli yaklaşımlar vardır. Her bir yaklaşım, belirli bir faktörü odak noktası yapmaktadır. Hiç kuşkusuz, uzunca süre devam eden stagflasyon ancak pek çok faktörün birlikte etkilemesi olayı ile açıklanabilir.

1. Yapısal İşsizlik ve Enflasyon:

İşsizlik, çoğu kez yapısal nedenlerden kaynaklanmaktadır. Yapısal işsizlik ve bir enflasyon süreci bir arada olunca, stagflasyon belirtileri gözlenebilir. Örneğin, gerçek sebeplerin iyi tahmin edilememesi sonucunda yapısal işsizlik ile mücadelede toplam talebi genişletici önlemlere ağırlık verilirse, böyle bir durum ortaya çıkabilir.

Her şeyden önce, yerel ve mesleki hareketsizliğin yapısal işsizliğin açıklanmasında önemli bir faktör olduğunu gözden uzak tutmamak gerekir. İşçiler, kendi yerleşim bölgelerine karşı özel bir sempati duyuyorlarsa, işsizlik hâlinde bile bir diğer bölge-

ye seve seve taşınma eğilimi içinde olmazlar. İkametgâh değiştirmenin getireceği yükün yanı sıra çeşitli kişisel nedenler (örneğin, çocukların okulu, eşin mesleki faaliyetleri, yeni yerleşim bölgesinin cazip olmaması vs. böyle bir davranışı gerektirebilir. Ücret strüktürünün oldukça katı ve sosyal güvenliğin yeterli olduğu durumlardaki yeri değişimi için son derece düşük düzeyde teşvikler sağlanırsa, bu tür faktörler özellikle ağırlık kazanır.

Mesleki kaliteye yöneltilen taleplerde meydana gelen bir değişme de işsizliğin artmasına yol açabilir. Yeni tekniklerin uygulanması, o zamana kadar yüksek vasıflı olarak nitelendirilen iş gücünün istihdam edilmemesi sonucunu doğurabilir. Bu nedenle, işçilerin mesleki mobilitesini arttırmak gayesiyle, devletçe yeni mesleklerin edinilmesini kolaylaştırıcı önlemler alınır.

Yapısal işsizlik ile enflasyonun bir arada görünmesi olayım açıklamak için ileri sürülen bir diğer yaklaşım, sadece A.B.D.'deki spesifik duruma uygun olan "Real Crowding Out" hipotezi ile ilgilidir. B. Kitching (1971 ve 1972) tarafından geliştirilen bu yaklaşıma göre, altmışlı yılların sonunda ve yetmişli yılların başındaki işsizlik ve enflasyon, büyük ölçüde Amerikan maliye politikasının yapısal etkisinden kaynaklanmaktadır. Devletçe izlenen genişletici gider politikası, son derece ihtisaslaşmış iş gücüne ve özel sermaye teçhizatına sahip yüksek teknolojiye dayalı sanayi kollarım (uzay araştırmaları, bilgisayar sanayi) tek-yönlü teşvik etmiştir. Böyle bir kamu harcamaları politikası, iş gücünü tüketim malları üretiminden çekmiş ve orada talep fazlasına yol açmıştır; çünkü, yükselen gelir düzeyi dolayısıyla göç eden işçilerin tüketim taleplerini arttırmalarına karşılık üretim faktörü transferi dolayısıyla mal arzında artı sağlanamamıştır. Bunun doğal sonucu, tüketim malları açısından enflasyonist eğilimlerin ortaya çıkması olmuştur. Diğer yandan, yüksek teknik isteyen ürünlere olan devlet talebinin sonradan kısıtlanması, stagflasyona yol açmıştır. Bu alandaki eksik kapasite kullanımı, aşırı ihtisaslaşma nedeniyle tüketim malları üretimi alanında kullanılmayan bir kısım iş gücünün serbest kalması sonucunu doğurmuştur. Devlet, bu işsizlere transfer harcamaları ile yardım ettiği için, tüketim malları piyasasındaki talep tazyiki azalmamı ve enflasyonu beslemeğe devam etmiştir. Böylece, yüksek tekniğe dayanan belirli sanayi dallarını daha önce özellikle teşvik etmiş bir maliye politikası uygulamasının sonucu, işsizlik ile birlikte tüketim alanındaki talep enflasyonunun devam etmesi olmuştur.

2. Emek Piyasası ve Stagflasyon:

Stagflasyon olayının açıklanmasına ilişkin bir diğer yaklaşım, ücretlerin aşağıya doğru fleksibil olmaması ile ilgilidir. Rekabet esasına dayalı emek piyasalarında ücretler, aşağıya ve yukarıya doğru fleksibildir. Oysa, daha çok iki taraflı tekel ha-

linin mevcut olduğu Batılı sanayileşmiş ülkelerdeki emek piyasalarında böyle bir olanaktan söz etmek mümkün değildir. Bu tür emek piyasalarında nominal ücretler piyasa mekanizması tarafından belirlenmemekte, aksine işçi ve işveren sendikaları arasında pazarlık konusu olmaktadır. Bu mekanizma, fiili ücretlerin toplu sözleşme ile belirlenen ücretlerin altına düşmesini önlemektedir. Ayrıca, toplu sözleşmeye dayanan ücretler, çoğu kez bir yıl için belirlenmektedir, Bu nedenle, değişen iktisadi duruma uyum ancak toplu sözleşmenin bitiminden sonra sağlanabilir.

Emek piyasasının yapısal özelliğinden kaynaklanan ücretlerin aşağıya doğru fleksibil olmaması olayı ile stagflasyon süresi arasındaki ilişki nasıl açıklanabilir? Bu sorunun cevaplandırılması için ekonominin boom aşamasında bulunduğu varsayımından hareket edelim. Firmaların kâr ve ciro durumlarının iyi olduğu böyle bir konjonktürel aşamada, işçi sendikaları yüksek ücret talebinde bulunurlar.

Firmaların bir yandan artan maliyetleri fiyat mekanizması yardımıyla tüketicilere yansıtabileceklerini düşünmeleri, diğer yandan kendileri için avantajlı böyle bir konjonktürel aşamada grevden korkmaları, sendikaların isteklerine geni Ölçüde uyan toplu sözleşme anlaşmalarının yapılmasını kolaylaştırır. Eğer konjonktürel genişleme zayıflar, hatta bir durgunluğa dönüşürse, toplu sözleşme ile belirlenen ücretlerin ödenmesine yine de devam edilmesi gerekir. Böylece, rekabet esasının geçerli olduğu piyasalarda bile, üretim ve istihdamdaki gerilemeğe rağmen fiyatlarda artışa yol açan bir ücret maliyeti tazyiki oluşur. Bu durumda, stagflasyonist fenomen, normal bir piyasa reaksiyonunu yansıtır. Maliyetler, talepteki düşmeye kıyasla daha kuvvetli büyüdüğü için, fiyatlar artar. Düşük kapasite kullanımı dolayısıyla parça başı maliyetlerde ayrıca bir artış olur ve bu masraf unsurları fiyatlara dâhil edilirse, fiyat artışı daha da hızlanır. Üretim kapasiteleri kullanılmadıkları için, fiyat artışının yanı sıra işsizlik artar. Durgunluk, işsizlik ve kamu oyunun baskısı ile zayıflayan sendikalar, daha düşük ücrete razı oluncaya kadar, stagflasyon süreci devam eder. Maliyetlerdeki olumlu gelişme nedeniyle firmaların kâr beklentileri ve dolayısıyla yatırım eğilimleri artarsa, ekonomide yeni bir canlanma devreye girer.

Meseleye bu açıdan bakıldığı takdirde, stagflasyon kısa süreli konjonktürel bir olay olarak görünür. Ne var ki sendikaların gücü, ekonominin içinde bulunduğu durum ile orantılı olmayan çok yüksek ücret artışlarının gerçekleşmesini sağlarsa, kısa süreli olarak nitelendirilen stagflasyon eğilimleri uzun süre devam edebilir.

Bu olguyu, Özellikle A.B.D.'de gözlemek mümkündür. Gerçekten, Amerikan işçi sendikalarının işsizlik karşısında aldıkları tavır farklıdır, sendikalar, istihdam üzerindeki negatif etkilerini hesaba katmadan ücretleri maksimize etme gayreti içinde olmaktadırlar. Bu şekilde ortaya çıkan işsizlikten birinci planda organize olmamı

işçiler etkilenmektedir, çünkü, sendikalar makro ekonomik düzeyde sorumluluk almamakta ve sadece üyeleri için mücadele vermektedir. Böylece, bir bakıma ücret ve kâr gelirleri arasındaki mücadele stagflasyonun kaynağı olmaktadır.

3. Eksik Rekabet ve Stagflasyon:

Yüksek dozda temerküzün meydana geldiği branşlar, konjonktürün daralma aşamalarında fiyatları arttırmaktadır. Örneğin, 1974 petrol krizi sırasında otomobil sanayinde cirodaki beşte bir azalmaya karşın, fiyatlar iki kez % 10 oranında arttırılmıştır. Hiç kuşkusuz, bu tür anti-konjonktürel davranışın çeşitli nedenleri vardır; fakat, bunlardan biri, bu branşta faaliyet gösteren firmaların piyasada önemli bir güce sahip olmaları olayıdır. Buna göre, stagflasyon, eksik rekabet ile açıklanabilen bir fenomen olarak kabul edilebilir.

Eksik rekabet ile stagflasyon arasındaki ilişkiyi daha iyi anlayabilmek için bu tür piyasalarda işletmelerin fiyatlarını belirlerken kısa süreli kâr maksimizasyonundan değil, uzun sürede gerçekleştirilmesi mümkün toplam kârdan hareket ettiklerini göz önünde bulundurmak gerekir. Gerçekten, ekonomi konjonktürel bir daralma aşamasına girince, sürümde meydana gelen azalma kâr oranında ve dolayısıyla fiyatlarda bir artışa yol açar eksik üretim kapasitesi ve artan fiyatlar dolayısıyla azalan talep, doğal olarak istihdamı olumsuz yönde etkiler. Ücretlerin de aşağıya doğru fleksibil olmadığı hatırlanırsa, bu süreç içinde maliyetleri hafifletici ve böylece istikrar sağlayıcı bir faktörün olmadığı görülür.

Temerküzleşmenin giderek yaygınlaşması, mal piyasasında satıcıların gücünün daha da büyümesine yol açar. Böylece, firmaların fiyatlar konusundaki anti-konjonktürel davranışı, tüm ekonomide giderek artan ölçüde kendini kabul ettirir ve uzun dönemde stagflasyon eğiliminin kuvvetlenmesi yönünde etki yapar.

Toplam talebi azaltmak yolu ile enflasyon ile mücadele edilirse, stagflasyonu körükleyen ilâve unsurlar devreye girmiş olur. Para ve maliye politikası alanına giren daraltıcı nitelikteki önlemler, normal olarak yatırım mallarına olan talebin azalmasına yol açarlar. Fakat, piyasa gücü büyük olan firmalar, genellikle arzulanan şekilde tepkide bulunmazlar. Bu tip şekilde firmalar, artan finansman maliyetlerine rağmen yatırım yapmağa devam ederler ve maliyet artışlarını fiyat artışları ile dengeleyebilirler. Şu hâlde, işletmeler açısından orta ya da uzun vadede planlanmış belirli bir yatırım hacmini gerçekleştirme amacına bağlı kalındığı takdirde, daraltıcı para ve maliye politikası, piyasa gücü büyük olan işletmeler sektöründe arzulanan davranış değişikliklerine değil, aksine sadece fiyat artışlarına yol açar.

Buna karşılık, kuvvetli bir rekabet ile yüz yüze gelen işletmelerde daraltıcı yöndeki önlemlerin etkisi tamdır; çünkü, büyük işletmelerin aksine bu tür işletmelerin bu

gibi önlemlerin etkilerinden kaçınma olanakları son derece sınırlıdır. Artan vergi ve faiz yükünün yansıtılmaması sonucunda kârların azalması, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde likidite kaybına, hatta bazı durumlarda iflaslara yol açar. Bu sürecin doğal sonucu, tüm ekonomide rekabete açık sektörlerin ağırlığının giderek azalması ve stagflasyonist gelişme eğilimlerinin artmasıdır.

4. Gelir Bölüşümü Mücadelesi ve Stagflasyon

Bu yaklaşım, gelir dağılımına ilişkin mücadeleyi stagflasyonun nedeni olarak işleme çalışmaktadır. Mal ve faktör piyasalarında rekabet koşullarının mevcut olmadığı varsayımı altında işçiler ve firmalar arasında milli gelirden daha fazla pay alma konusunda oluşan mücadele, süreklilik arz eden stagflasyonist eğilimlerin ortaya çıkmasına yol açar. Örneğin, artan işsizlik toplu sözleşmeler ile belirlenen ücretler üzerinde yumuşatıcı yönde etki yapmazsa, durgunluk döneminde bile maliyet artışlarından kaynaklanan tazyik devam eder; bu ise, yeni iş gücünün istihdam edilmesini engellediği gibi, firmaların fiyatları arttırmaları yönünde tepkide bulunmalarına yol açar.

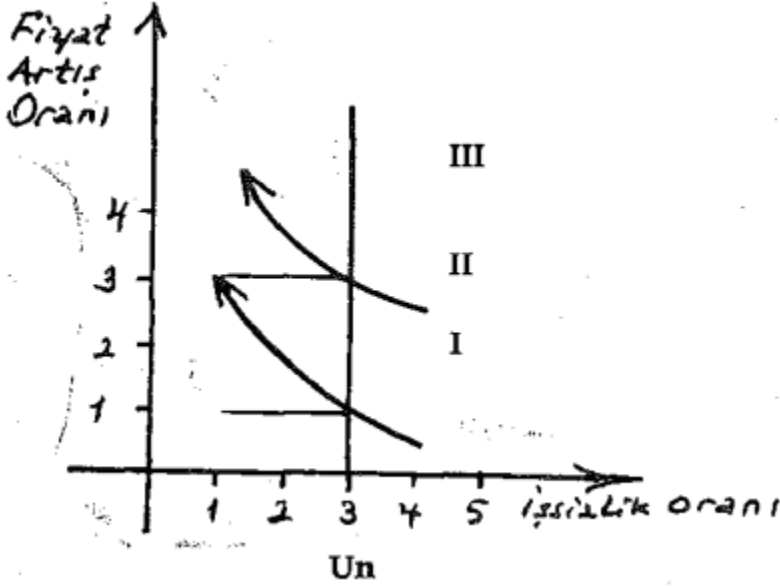
5. Monetarist Yaklaşım ve Stagflasyon:

Keynesyen sistemin temelini, piyasa sisteminin yapısında mevcut olan istikrarsızlıklar nedeniyle kapitalist özel ekonominin konjonktürel krizler ile yüz yüze gelme eğilimi içinde olduğu ve bu tür krizlerin sadece para ve maliye politikasına ilişkin önlemler vasıtasıyla devletin ekonomiye müdahale etmesi yolu ile önlenebileceği düşüncesi oluşturmaktadır.

Monetaristler ise, piyasa sisteminin prensip itibarıyla istikrarlı olduğu esastan hareket etmektedirler. Tam istihdam ve fiyat istikrarı, gerçekleştirilmesi daima mümkün olan hedeflerdir.

Bu yaklaşıma göre, piyasa mekanizmasında gözlenen istikrarsızlığın asıl nedeni, yanlış iktisat politikasıdır. Bu nedenle, ihtiyari maliye ve para politikaları reddedilmekte ve para arzının milli gelir kadar arttırılması önerilmektedir.

Şekilde işsizlik ve enflasyon oranları arasındaki değişim ilişkisi görülmektedir. Keynes'yen yaklaşıma göre, yüksek bir enflasyon oranını kullanmak kaydıyla, maliye politikası yardımı ile işsizliği sürekli olarak azaltmak mümkündür. Monetaristler bunun tam tersi bir görüşü savunmaktadırlar. Onlara göre, enflasyon ile işsizlik arasında uzun dönemde bir trade-off ilişkisi mevcut değildir. İşsizlik oranının azaltılması, enflasyon oranının arttırılması pahasına sadece kısa dönem için gerçekleştirilebilir. İstihdam açısından elde edilen bu olumlu etki, uzun dönemde kaybolur; "doğal işsizlik oranı" bu kez daha yüksek enflasyon oranında tekrar ortaya çıkar.

Bu düşünce sistemini Şekil yardımıyla daha somut hâle getirmeğe çalışalım. Konunun daha kolay anlaşılmasını sağlamak amacı ile (U_n) noktası ile gösterilen işsizlik oranının (naturel rate of unemployment) konjonktürel nedenlerden değil, arızî (daha iyi biri aramak vs.) ve yapısal (belirli ekonomi dallarında teknik ve iktisadi anlamda meydana gelen köklü değişiklikler vs.) nedenlerden kaynaklandığı görüştünden hareket edelim. Şekil'de çıkış noktası olarak işsizlik oranının % 3, enflasyon oranının % 1 olduğu kabul edilmektedir. Maliye Politikasının amacı, toplam talebi genişletmek ve böylece

(1) İşletmeleri ve (2), işçileri özendirmek suretiyle, % l'lik işsizlik oranına ulaşmaktır.

(1) Toplam talep üzerinden işletmeleri özendirmek suretiyle yapısal işsizliğin kısa süre için önlenmesine ilişkin süreci üç aşamalı olarak incelemek mümkündür.

Bir ülkede millî gelirin çeşitli gelir grupları arasındaki dağılış şekline denir. Başka bir ifadeyle bir ekonominin toplam gelirinin ekonomi içindeki şahıslar arasında dağılım oranı olarak tanımlanabilir. Gelir dağılımı için genellikle alt, orta ve üst gelir grupları (veya istenilen sayıda gelir grubu) düzeyi ile doğrudan ilgilidir. İktisadi olmayan uygulanan sosyal politikalar da gelir oluşturulur ve yıllık gelirleri bu gruplara düşen hane halkı ya da ailelerin oranları hesaplanarak bir tablo düzenlenir. Gelir dağılımı, ekonominin yapısı (bunlar üretim araçlarının mülkiyeti, pay senedi sahipliğinin dağılımı olabilir), ekonomik büyüme hızı ve istihdam dağılımını etki-

lemektedir. Kapitalist ekonomik sistemde ekonomik büyüme hızı ve sosyal politika uygulamaları dağılımında etkin rol oynamaktadır.

1. Gelir dağılımını etkileyen sosyal politikalar üç grupta toplanabilir
2. Vergi ve parasal düzenlemelerle gerçekleşen gelir aktarımları.
3. Zenginliklerin yaygınlaştırılmasına yönelik politikalar.

Sosyal hizmetler. Bu konu daha sonraki bölümde detaylı biçimde işleneceğinden dolayı burada kavram olarak belirtilmiştir.

Kaynak: The Wall Street Journal, 2022

Murabaha Sukuk Nedir?

3 Ağustos 2022

Bir sukuk çeşidi olan murabaha sukuk nedir?

Murabaha, bir malın maliyetine önceden üzerinde anlaşılmış miktar kadar kâr ilave edilerek yapılan satış işlemi olarak tanımlanmaktadır (Khan, 2003:26).

Bu sukuk türünde sertifika ihraç eden taraf emtia murabahası satıcısı, murabaha alan emtianın alıcısı ve fon da emtianın satın alma maliyetidir. Sertifika sahipleri murabaha emtiasına sahip olurlar ve emtianın tekrar satışında nihai satış fiyatı hakkına sahiptirler. Murabaha temelli sukukun hukuki olarak geçerli olması için sadece birincil piyasada işlem görmesi gerekir. Sukukun ciro edilmesi veya ikincil piyasada işlem görmesine İslam hukuku tarafından izin verilmemiştir. Çünkü sertifikalar, emtia alıcısının sertifika sahiplerine borcunu temsil etmektedir ve borcun vadeli olarak alınıp satılması faizle sonuçlanacağından izin verilmemiştir (Tok, 2009:21). Murabaha sukuku ile toplanan fonlarla malların peşin alınıp, belli kâr oranı eklendikten sonra vadeli olarak satılması ve yatırımcının son satış fiyatı üzerinden alacak hakkına sahip olması esasına dayanmaktadır.

Murabaha sukuku ile ilgili süreç aşağıdaki gibi özetlenebilir (Güngören, 2011:108- 109):

- SPV ve borçlu arasında ana sözleşme imzalanır.
- SPV yatırımcılara sukuk ihraç eder ve sukuk getirisi alır.
- SPV emtia satıcısından cari piyasadandan (spotta) emtia satın alır.
- SPV emtiayı kâr marjını ekleyerek cari piyasa fiyatından anlaşılan zaman diliminde taksitli ödenmek üzere borçluya satar.

- Borçlu emtiayı cari piyasada emtia alıcısına satar.
- Yatırımcılar nihai satış bedeli ve getiri elde ederler.

Örnek: X şirketi 1.000.000 TL değerindeki bir makineyi almak için özel amaçlı şirket (SPV) ile bir sözleşme yapar. SPV, söz konusu makinenin alımı için her biri 100 TL değerinde 10.000 adet sukuk ihraç eder ve ihraçtan elde edilen fonlarla makineyi satın alır. Alığı makinenin bedeline 250.000 TL kâr payı ilave ederek X şirketine 20 ay vade ile satar. X Şirketi 20 ay boyunca her ay $(1.250.000/20)$ 62.500 TL taksiti SPV'ye öder. SPV de taksitlerle sukuk yatırımcılarına anapara ve kâr paylarını geri öder. Böylece X Şirketi makinenin finansmanını sağlarken, sukuk yatırımcıları da bu süre içerisinde 250.000 liralık gelir elde etmiş olurlar.

Sosyal Finans Nedir?

Ali Can Yenice*

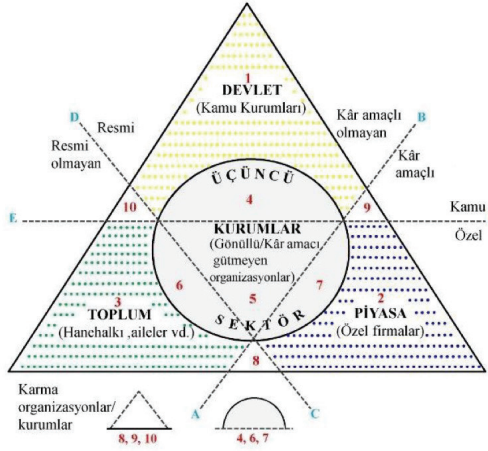
28 Nisan 2021

Sosyal finans, finansın sadece kazanç odaklı anlayışına tepki olarak insanı, gezegeni ve kârı bir arada değerlendiren yaklaşımı ifade etmektedir. Bu yaklaşımda getiri ve sosyal etki bir arada hatta iç içedir (Arshad, 2020). Bu doğrultuda finans tarafında sosyal etki yatırımları (social impact investing), sosyal etki bonoları, yeşil sukuklar gibi enstrümanlar; ekonomi tarafında ise kendi kendine yardım grupları, dernekler, kooperatifler, vakıflar vb. kurumlar üçüncü sektörün kapsamına girmektedir. Bahsi geçen kurumlar ve faaliyetler kimi zaman özel sektör veya kamu sektörü tarafından, kimi zaman hane halkları, kimi zaman ise bizzat üçüncü sektör kuruluşları tarafından gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda bu faaliyetlerin bir kısmı kâr amacı taşı-maktayken diğer bir kısmı kâr amacı gütmemektedir. İşte bu çok farklı özellikleri barındıran kurum ve faaliyetleri üç kutuplu ilişki çerçevesinde kapsayıcı şekilde ele alan yaklaşım aşağıda yer almaktadır:

Şekil 1, sosyal etkiyi dikkate alan faaliyetlerin her bir sektör tarafından gerçekleştirilebileceğine işaret etmektedir. Buna göre 1 numaralı alan kamunun, 2 numaralı alan piyasanın, 3 numaralı alan ise toplumun faaliyetlerini ifade etmektedir. EF çizgisinin altı özel kesimi, üstü ise kamu kesimini göstermektedir. AB doğrusunun üstü kâr amaçlı olmayan, altı ise kâr amaçlı kurum ve faaliyetleri kapsamaktadır. CD doğrusunun üstü resmî, altı ise enformel kurum ve faaliyetler anlamına gelmektedir. Bununla birlikte 5 numaralı alan saf üçüncü sektör kurumlarını, 8, 9, 10 no'lu üçgenler ile 4, 6, 7 no'lu alanlar karma organizasyonları ifade etmektedir.

* Sakarya Üniversitesi, İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi

Şekil 1: Üç Kutuplu Yaklaşım Çerçevesinde Üçüncü Sektör

Kaynak: Pestoff (1992) tarafından oluşturulan şekle yukarıdaki numaralar Arshad ve Haneef (2016) tarafından eklenmiştir ancak kesikli çizgileri tanımlayan harfler ve şeklin Türkçeleştirilmesi tarafımıza aittir.

AB ülkelerinde, saf üçüncü sektör kuruluşları olarak kooperatifler, dernekler, vakıflar ve mütüeller (karşılıklı yardımlaşma kurumları) görülmektedir (Westlund, 2003). Bu kuruluşların, AB ülkelerinin ekonomilerine önemli katkıları bulunmaktadır. Yaklaşık 2 milyon kuruluşa sahip olan bu sektör, AB'deki işletmelerin yaklaşık %15'ini, 14.5 milyon istihdam ile de istihdam kapasitesinin % 6,5'ini oluşturmaktadır. Formel olmayan kurumlarla AB üyesi ülkelerdeki bu kuruluşları tanımlama farklarından doğan sapmaları da hesaba kattığımızda bu rakamların yükselerek işletmelerin yaklaşık %20-25'ini ve %10 ücretli çalışanlarla, 82.8 milyondan fazla gönüllüleri de hesaba kattığımızda istihdamın da yaklaşık %12-13'ünü oluşturduğu tahmin edilmektedir (CIRIEC, 2016; EP, 2016).

AB ülkelerinde bu kurumların yaygınlaştırılmasına yönelik birlik çapında girişimler bulunmakta ve politikalar uygulanmaktadır. Bu kurumların sosyal etki oluşturmaları; kapsayıcılık, istihdam, üretkenlik ve kaynakların etkin kullanımına olanak sağlayarak yerel ve bölgesel kalkınmaya destek verdikleri düşünülmektedir (EC, 2013). Genellikle gönüllüler aracılığıyla gerçekleştirilen bu faaliyetlerin, kamu ve özel kesimin haricinde üçüncü önemli bir güç oluşturduğu bilinmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) dünyadaki gönüllülüğün hacmini ve önemini göstermek için hazırladığı raporda 119 milyon ücretli çalışana denk gönüllü (ücretsiz) çalışan olduğunu, bu rakamın da dünyanın en çok nüfusa sahip olan dördüncü ülkesi Endonezya'daki istihdam edilen insanlara eşdeğer olduğunu belirtmiştir (UNV, 2018, p. 12).

Kaynakça

- Arshad, M. N. M. (2020). Conceptualizing the Islamic Social Finance into a Three-sector Economic Model (pp. 1–18). Retrieved from <http://library1.nida.ac.th/termpaper6/sd/2554/19755.pdf>
- CIRIEC. (2016). Recent Evolutions of the Social Economy in the European Union. *Revija za socijalnu politiku* (Vol. 25).
- EC. (2013). *Social economy social entrepreneurship* (Social Eur, Vol. 4). European Commission.
- EP. (2016). *Social Economy – Study for the IMCO Committee*. Directorate-General For Internal Policies – Policy Department a Economic and Scientific Policy.
- Pestoff, V. A. (1992). Third sector and co-operative services – An alternative to privatization. *Journal of Consumer Policy*, 15(1), 21–45.
- UNV, U. N. V. P. (2018). *The thread that binds. Volunteerism and community resilience. State of the World's Volunterism Report*.

Finansal Kiralama (Leasing) Nedir?

27 Eylül 2022

Modern finansal kiralamalarda kiralama periyodu kiralayan açısından varlığın maliyetini, sermayenin piyasa getirisi ile itfa/amorti edebilmesi için yeterince uzundur (Genellikle kiralanan varlığın kullanım ömrünün tamamı kadardır). Bankalar malın fiyatını ya direkt olarak ya da kiracı yoluyla tedarikçiye ödemektedir. Banka, kirayı belirlerken, ilgili varlık için yaptığı tüm maliyetleri hesaplar ve bu miktara kira süresi için belirlenen bir faizi ilave eder. Bu şekilde hesaplanan toplam miktar, kira süresini toplam ay sayısına bölünür ve böylece aylık kira bedeli belirlenmiş olur. Kira, kiracının tedarikçiye ödemeyi yapıp yapmamasından ve ilgili varlığın tesliminin alınıp alınmamasından bağımsız olarak, kiralayan tarafından, ödemenin yapıldığı gün başlar. Bunun anlamı, kiracının kira işlemi ile ilgili sorumluluğunun ilgili varlığı teslim almadan önce bile başlayabileceğidir. Sahiplik riskini kiracı, yani müşteri üstlenir.

Kirayı veren, ilgili maliyetlerini ve faizi tahsil eder ve dolayısıyla varlık üzerinde daha fazla hakkı yoktur. Kiracı önceden belirlenen bir fiyat üzerinden ya da o anda piyasa değeri üzerinden ilgili varlığı satın alır. Kira sözleşmesi, iki tarafın da rızası olmaksızın kira periyodu dolmadan iptal edilemez. Buna karşın kiracının ilgili varlığı kira sözleşmesi fesih edilmeden önce de satın almasına müsaade edilir. Böyle durumlarda kiralayan, devamlı gelir kalemindeki bozulma nedeniyle ilave bir miktarı ceza olarak alır (mesela bankanın fonlarının kalan miktarının %5'i gibi). Kiralanan varlığa rehin gibi muamele edilir ve kiracının temerrüdü durumunda kiralayan, ilgili varlığın mülkiyetini bir mahkeme kararı olmaksızın alabilir. Leasing işlemi, genelde birçok ülkede vergi kanunlarıyla izin verilen yüksek oranda amortisman ayırmalarından dolayı, kiralayanın vergi yükümlülüğünü azaltır. Kiralayan bu ekipmanları aynı zamanda kira periyodu içerisinde gelecek kira ödemelerini yeni alıcıya tahakkuk edecek şekilde satabilir. Bu durum ise kiralayana, nakit ihtiyacı olduğu anda nakit elde etme olanağı sağlar.

Normalde bu sözleşmelerde taksit ödemelerinde gecikme veya iflas durumunda, birleşik faiz oranı uygulanır. Bu nedenle, finansal kiralama işleminin sonu, varlığın taksitli olarak satın alınmasından daha kötü sonuçlar doğurabilir ve daha istismarcı bir yapıya dönüşebilir. Örneğin; yıllık bir geleneksel kiralama sözleşmesinde, kiracının varlığa diyelim ki iki yıl sonra artık ihtiyacı kalmasa bile kira ödemelerini yapmaya devam etmekle yükümlüdür. Faizli bir kredi ile satın alması durumunda ise kiracı, kendi yükümlülüklerini ödemek için ilgili varlığı piyasada satabilir. Normal işleyen bir kiralama işleminde kiracı varlığın ücretinin belirli bir kısmını kiraya ilaveten ödemiş olmasına rağmen bunu finansal kiralama yapmaz ve hatta bununla ilgili varlık üzerindeki payını da kaybeder.

Bu kategorideki diğer yazılar

- İcare Sukuk Nedir?
- Finansal Kiralama Nedir?
- Şüfa Nedir?
- Deflasyon Nedir?

Diğer Yazılar:

Tartışma

Baz Etkisine Bel Bağlamak

Yeni Ekonomik Paradigmaya Geçiş

İhracattaki Azalma ve Deprem Bölgesi

Rapor

Dünya Eşitsizlik Raporu 2022
Yayımlandı!

MÜSİAD Uluslararası Enerji
Zirvesi Raporu Yayımlandı!

İktisat İzleme Raporu 2022:
Türkiye Ekonomisinin Görünümü
Raporu Yayımlandı!

Makale

İktisat ve Kültür

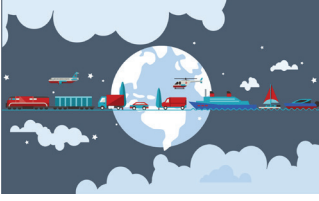
Adaletin Sağlanmasında Finansal
Sistemin Rolü

Seyyahların Gözüyle İslam Maliye
Tarihi: İbn Cübeyr Seyahatnamesi

Milli İktisattan İslam İktisat Düşüncesine: Ekonomik Çağdaşlaşmada Özgünlük Arayışı

Zekâtın Ekonomik Duraksamaya ve Enflasyona Etkisi

Günümüzdeki Tüketim Artışının İslam İktisadı Açısından Eleştirisi

Analiz

Toplumsal İlişkilerin Kurumsallaşmasının İslam Ekonomisi Açısından Analizi

Kapitalizm Eleştirisi Olarak Çevre ve Eşitsizliğin Politik Ekonomisi

Enflasyon Sarmalında Üretici ve Tüketici Boyutu Mukayesesi

Öğrenci Ekonomisi Zorda!

Gönüllü İmanlı Ekonomi Askeri

Roman, İktisat ve Belagat

Bağımlı Nüfus Oranı Artışına Toplumsal Açıldan Bakmak

Japon Yönetim ve İş Felsefesi

Araştırma

Narh Uygulamasının İslam İktisadi Açısından Değerlendirilmesi

Bir Model Olarak Hz. Peygamber Dönemi ve Piyasa

Vekelet Kavramının Fıkhi/Hukuki Açısından Değerlendirilmesi

Osmanlı Döneminde Sosyal Refah Sistemi Olarak Vakıflar

İslam ve İktisadi Kalkınma İlişkisi Üzerine

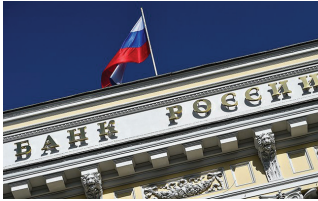

İslam Ekonomisi Bağlamında Hasbîlik ve Hisbe

Haber

Rusya Merkez Bankası Müslümanlara Uygun Kart Projesinin Pilot Uygulamasını Başlattı!

Türk Sigortacılığı, Türk Dünyasına Öncülük Yapacak

TCMB'nin Söyle(ye)medikleri

Aracı Kurumlarda Kâr Rekoru

 islamiktisadi.net

 bilgi@islamiktisadi.net

 [islamiktisadi](https://twitter.com/islamiktisadi)

 [islamiktisadinet](https://www.instagram.com/islamiktisadinet)

 [islam iktisadi](https://www.linkedin.com/company/islam-iktisadi)

Üye Kuruluşlar

İGİAD
İSTANBUL GİZELERİ AKADEMİSİ VE FİRENGİYE MÜHÜRÜ
İSTANBUL GİZELERİ AKADEMİSİ VE FİRENGİYE MÜHÜRÜ

ilem
İlimi Etüdler Derneği

YEKDER
YAVUZIN EĞİTİM VE KÜLTÜR DERNEĞİ

İLKE
İlim kültür eğitim vakfı

ikam
İLLAH KİLLİSİ ARAŞTIRMA MERKEZİ

epam
EĞİTİM VE KÜLTÜR AKADEMİSİ

todam
TÜRKİYE ÖĞRETİM AKADEMİSİ

sta
SİYASİ KÜLTÜR AKADEMİSİ

Araştırma Merkezleri

📍 Aziz Mahmut Hüdayi Mh. Türbe Kapısı Sk. No:13 Üsküdar / İst.
🌐 ilke.org.tr 📞 +90 216 532 63 70 📧 bilgi@ilke.org.tr 📺 📺 📺 ilkevakfi